

A. 70

Guathews R

Bv an

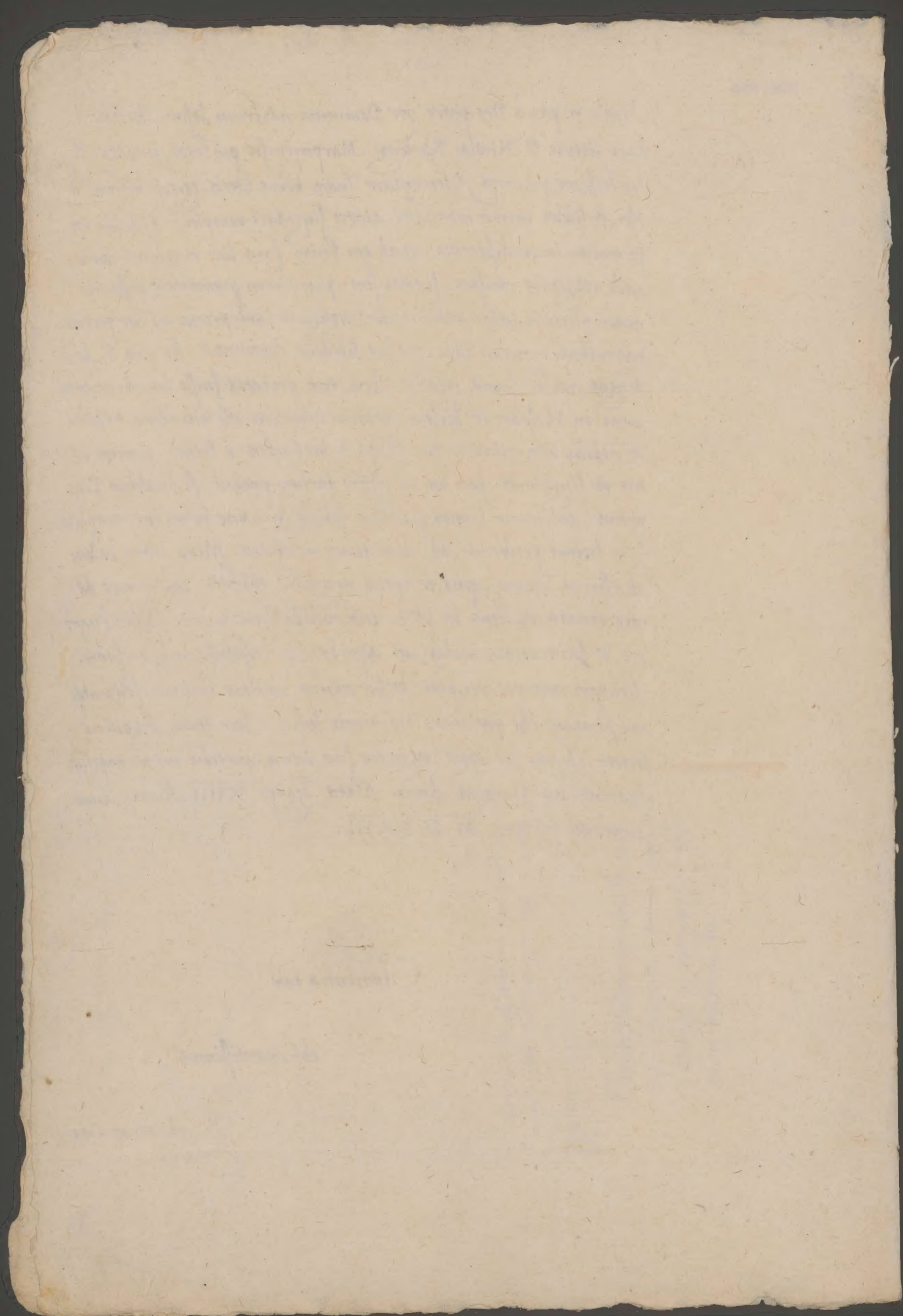
Gratia et pax à Deo patre per Dominum nostrum Iesum Christum.
 Ex literis D. Nicolai Rhodingeri, Marpurgensis praestoris, intellexi Ill.
 lustrissime princeps, Clementiam tuam bonis literis egregie instructa
 esse, et fideles Christi ministros amore singulari complecti. Fuit hoc mihi
 hi auditu innumdisimul: quod qui huius sunt loci et ordinis commu-
 nem religionis causam, si tales sint, plurimum promovere possunt:
 quam plerique hodie aut turpiter negligunt, aut pravis animi pertur-
 bationibus extorati illam pro sua libidine opprimunt. At quia Rho-
 dingus noster simul retulit, Clem. tuae probatas fuisse lucubrationes
 meas in Hoseam et Joëlem, quarum exemplar illi videndum exhibu-
 it nobilis atq; eximius vir, Dominus Eberhardus à Bruch, amicus ve-
 tus et singularis: hoc me ex officio factum putari, si duoderim Pro-
 phetas, qui nunc (quod sanctum felix sit) uno volumine compen-
 si in lucem prodierunt, ad Clem. tuam mitterem. Mito autem eundem
 ab officina librum, quia temporis angustia obstitit, quò minus de-
 core ornata vestitus in Clem. tuae conspectum venire posset. Quam
 oro, ut hanc meam andariam aequi boniq; consulat, neq; in suo co-
 llectionum numere recipiat, et hoc nostrae notitiae initium felix atq;
 auspiciatum esse patiatur. Dominus Iesus Clem. tuam propiti-
 sernet, spiritu suo regat, et gratiae suae donis quotidie magis magisq;
 exornet atq; adaugeat. Amen. Data Tiguri X1111 Martij, anno
 incarnati filij Dei M. D. LX111.

Clementiae tuae

observantissimus

Rodolphus Gual-
therus.

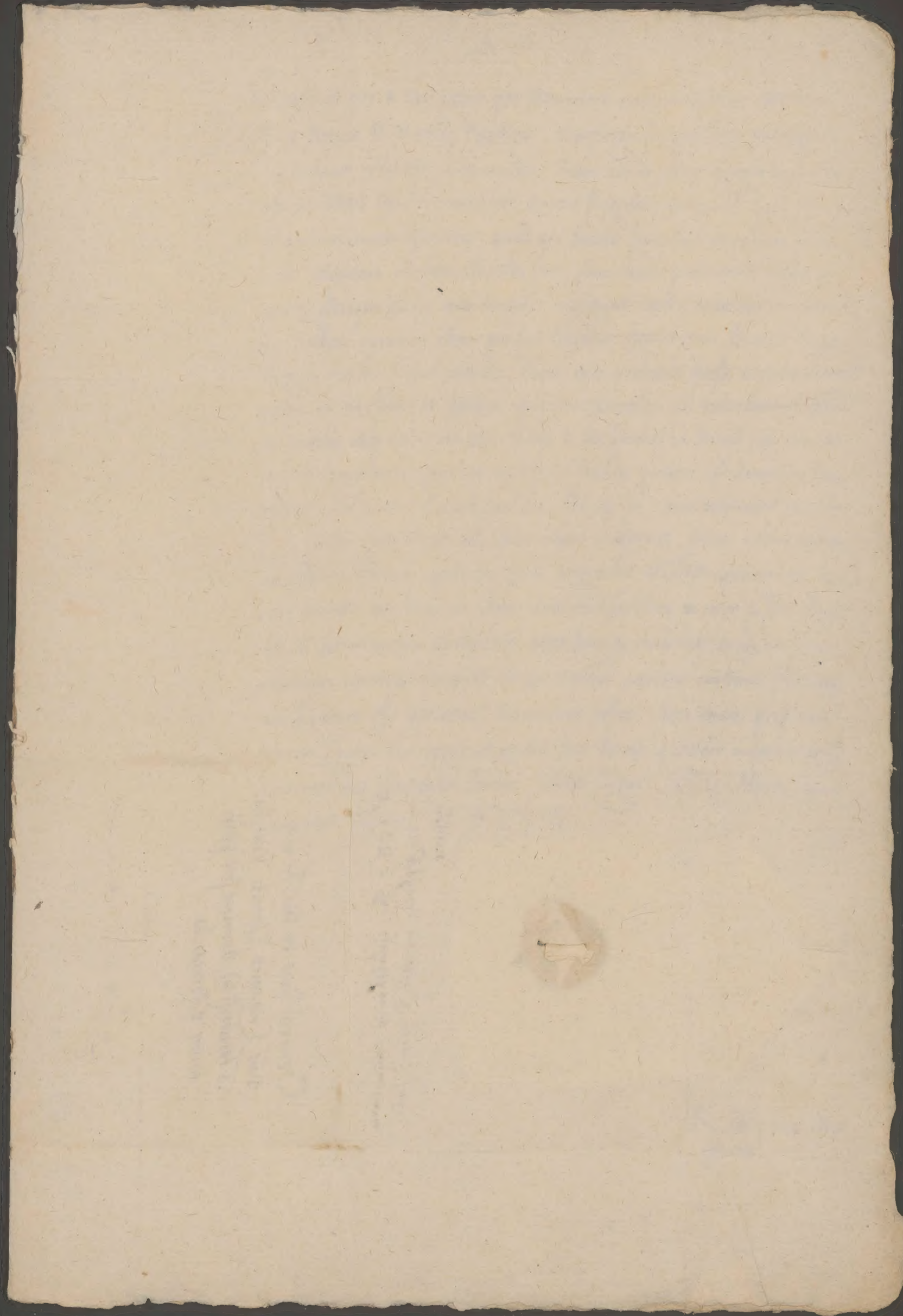

[illegible]

[The page contains extremely faint, illegible handwriting, likely bleed-through from the reverse side. The text is organized into several paragraphs across the page. There are some dark ink marks and a vertical line on the right side.]

6.1.

Generosissimo et illustri viro,
 Dno Ludovico, Comiti Vindob.
 & fidei & domini suo p[ro]p[ri]o
 mun[us] obsequando.

A^o 1583. Ro: Gualtherus commentaria
 in 12 p[ro]phetas mittit, & inquit facit
 notitia

S. Reddita sunt mihi Excellentia tua litera, ex quibus voluptatem singularem percepi, quod
 meas lumbationes illi probari viderem, tuus pietatem et iudicium ab amicis multis
 praedicari audieram. Ex eo enim s. per te recipio, ut fore, ut maior ex illis fructus red-
 at ad ecclesiam, cui me et labores meos iam pridem consecravi. Rectissime autem indicat
 tua Cl. prophetarum sermones nostri saeculi moribus quam maxime convenire. Terrentur
 enim illis impij et contumaces iudicio Dei contemptores, cum vel inuiti intra animos
 suos verbi Dei vim atque per hoc exitatus conscientiae s. stimulos sentire sentiunt. Rursus
 dulcissima consolatione pioque animi confirmantur, quando Christi regnum aeternum
 fore, et hunc in medio hostium suorum in terris quoque usque ad consummationem saeculi hu-
 ius dominaturus esse audiunt. Et sane consolationibus eiusmodi hodie sumptis est
 opus, quando Antichristus in extrema hac lucta vires omnes exurit, et in hoc to-
 tus est satan, ut quando videt sibi cedendum esse, prius aliquod ingens malum de-
 quam totum suum relinquat. Apparet hoc ex eo, quod Tridentini patres passim fa-
 tes circumferunt, quibus principum animos inflament, ut Concilij per ipsos ha-
 biti decreta populis suis, immo exteris quoque, obtrudant. Apud Gallos miris artibus
 huiusque usi sunt. Cardinalis enim Lotharingus Tridento reversus in aulam, hoc
 primum a Rege postulasse fertur, ut Concilij acta subscriptione sua confirmaret:
 nimirum ut ita sese ad regis quoque executionem se obstringeret: quod proximum erat
 ad eversionem Galliae ecclesiarum compendium. At cum regem hoc iniquiori animo
 accipere videret, callida tergiversatione illum rursus placavit. Nunc vero cum ad
 novas artes converti ex fide dignis et non postrema auctoritatis hominibus intel-
 leximus. Quia enim inter Galliae ecclesias reformatas et Germanos circa Co-
 nae dominica articulum aliquam dissensionis s. perniciem esse videt, hoc offerendum
 cupit, ut in Galliam evocatis aliquot Theologis ex Germania, eos cum verbi mi-
 nis suis, qui illis docent, committat, et hos magis exosos et suis portos reddat, ut qui
 doctrinam praedicent, quae ipsis quae Germanis, primis eius auctoribus, improba-
 tur. Erit ergo diligenter aduigilandum viris principibus, ne ab ista vulperula
 se falli et circumduri patiantur: cum omnes norint, quam turpiter ante biennium
 nonnullis illustris, apud quos una cum fratre Guisio aliquod reformatarum ecclesiarum
 s. Indium simulavit: mox vero ab eis digressus bellum civile initium dedit, quod inen-
 dita cum crudelitate gestum omnes prope nationes inuoluit. Hanc ad tuam Clem.
 scribo, ut si nihil horum ad vos suas aures pervenerit, aliqua de his cogitandi occasio
 vobis offeratur. Tutius enim fuerit, aliquam dissensionis s. perniciem patienter et tu

Christiana lenitate ferre, donec Dominus dederit, ut idem omnes sentiamus et dicamus,
quam apertis huiusmodi fidei occasionem dare ecclesias turbandi, qua simul interfectio
in regno omnium potentissimo evangelij segetem extinguant aut opprimant. Tuam
vero Clement. oro, ut hanc meam scribendi libertatem bene consulat, minus mihi
præcipua sunt causa, entiaque ut pario publica studium, deinde humanitas tua, qua
amicitiam tuam mihi offers, qui hoc potius cupio impetratum, ut tua Excellentia
me in suo clientum numero habere et mea opera, si quid illa potest, uti di-
gnetur. Deo pater misericordiae tuam Clementiam servet inviolatam, et ad sui
nominis gloriam dirigat, Amen. Tiguri. 9 Martij. Anno incarnati filij
Dei 1564.

Tua Excellentia

observantissimus

Rodolphus Gual:
Thyrus.

ent.

Generoso et illustri viro, Dno
- Ludovico, Comiti Vintgen:
steinensi, domino suo re:
verentissimo.

B. 18. 17. 17.

psentat. 3 Aprilis A^o 64

5. 2.

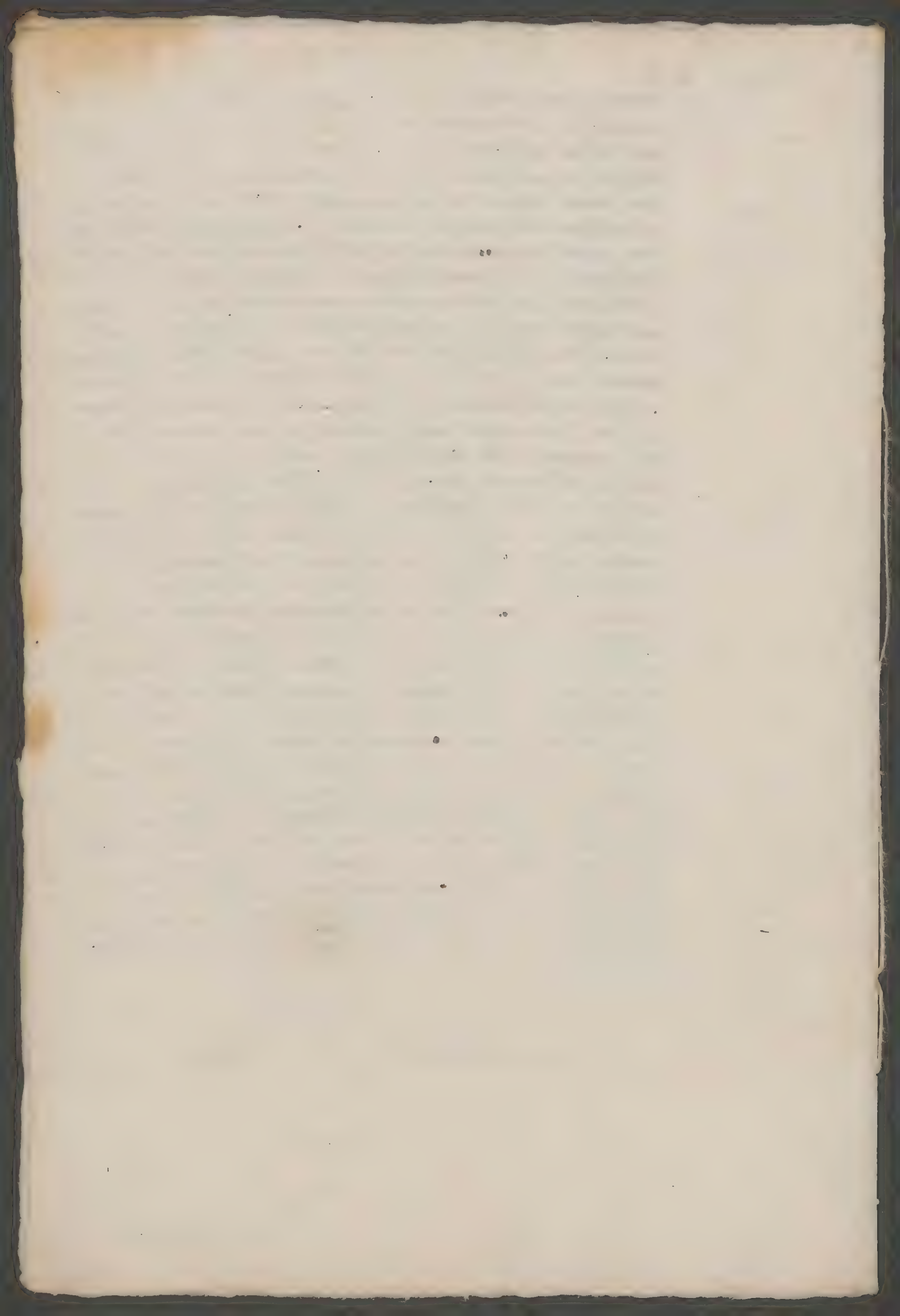
S. Intermisi ad tempus aliquod Ludovicus Comes generosissime, scribendi officium.
non quod tua Excellentia memoria animo meo existeret, aut illam minus reuer-
par: sed quod nihil scripti dignum occurreret. At quia nunc (quod faustum
felicisque sit) in lucem exiit mea in Pauli ad Romanos epistola humiliter, no-
tiam scribendi occasionem nactus, eam exemplum ad te mittere, et rogare Ex-
cellentiam hanc mea erga ipsam voluntatis et observantiae significationem pro
solita humanitate amicus aequus excipiat. Est epistola illa lectu et cognitu
dignissima. Continet enim pulcherrima et perfecta methodo totius fidei
et religionis Christianae compendium, cum omnibus iis, quae de humana sa-
lutis negotio dici possunt: et simul obiectioribus diligenter occurrit; quibus
adversarij veritatis doctrinam vel iniuriam et susceptionem reddere, vel evertere
conantur. Merito igitur in illa interpretanda plurimi ex veteribus laboraverunt
et nostro saeculo praestantem in ea operam navarunt primarij ecclesiarum
doctores. Horum itaque exemplo excitatus, ego etiam aliquid audendum pu-
tavi: non quod in illis aliquid desiderem, qui in hoc argumento ante me ver-
sati sunt: sed ut meam sententiam sub ecclesiasticis sermonum formula pro-
ponendo, me rudioribus accommodarem, qui ex eruditissimis viris
commentariis minus proficiunt. Quod eo libentius feci, quod et amicorum
precibus urgebor, et viderem non proflus omni fructu caruisse nostra, quae
ante hac vulgavimus. Praefationis argumentum nostri saeculi moribus impri-
mis commovere putavi, quando scandalorum plena sunt omnia, et multi dedi-
ta opera in meridie impingunt. Te autem oro generosissime Comes, ut si
nostra tibi lectione digna videntur, et si quae inter legendum occurrunt, quae
vel reprehensionem vel ampliore declarationem requirunt, de illis me ad-
monere digneris. Scio enim tantam esse mysteriorum Dei et oraculorum scri-
pturae sacrae profunditatem, et orulatissimi quisque in illis evolvendis interdum
hallucinari solent. Et cum ex inimicorum obprobriationibus suis cumitis
viri boni et cordati eum fructum percipiant, quod illis admoniti multa corri-
gunt, quae prius in suis moribus ipsi non observarent: quanto magis amici
audiri debent, a quibus nos amari sumus, et qui cum eruditione verumque usu
vera pietatis studium atque iudicii dexteritatem coniunxerunt. In quorum
albo te Comes generosissime, iam pridem numerare consuevi. Deus Opt. Max.
tuam Excell. suo favore protegat et spiritus suo regat ad nominis sui glo-
riam. Amen. Dato Tiguro XXVII Augusti. Anno incarnati filij Dei
M.D.LXVI.

Tua Excell.

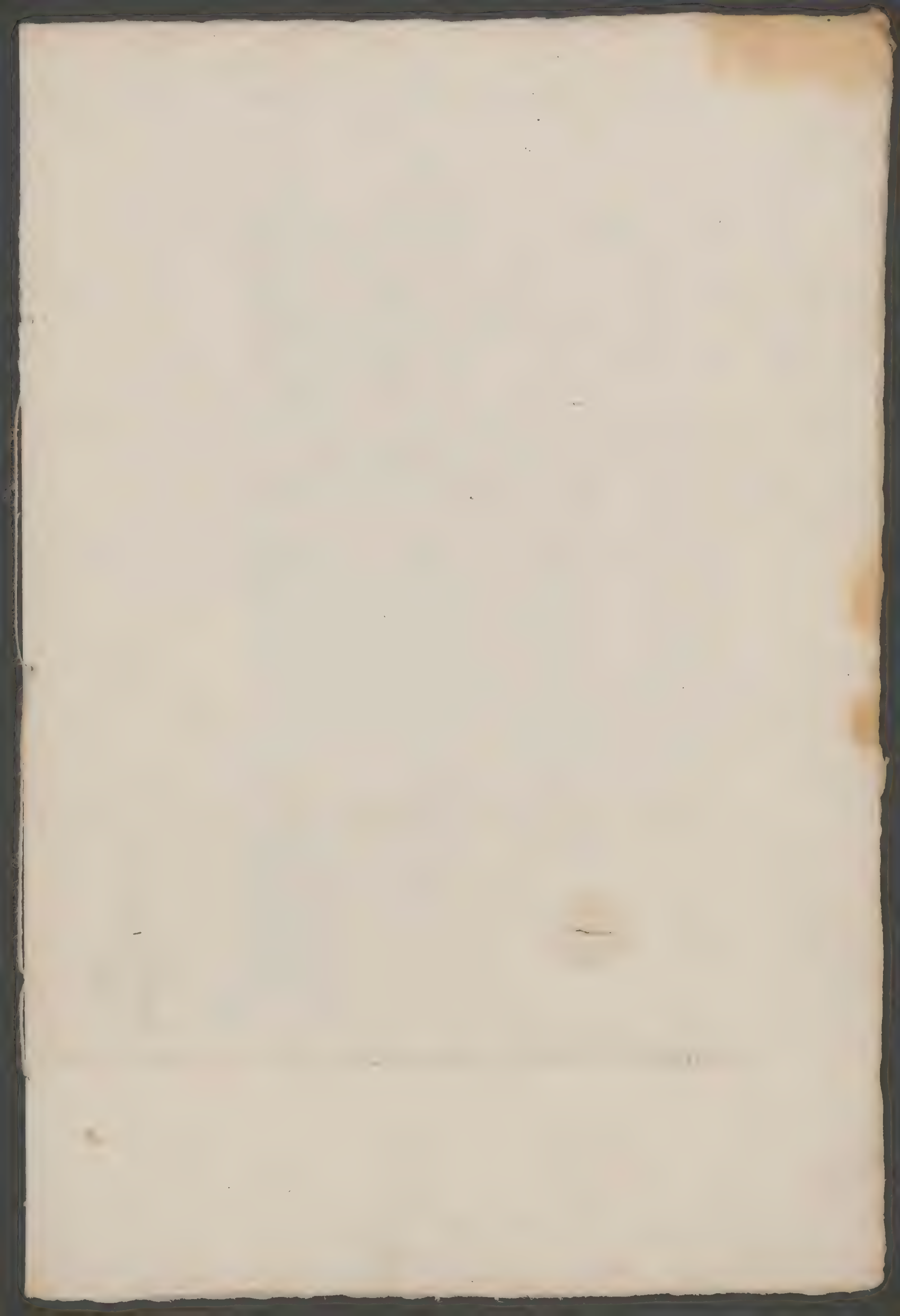
observantiss.

Rodolphus Gualtherus.

Generosissimo et illuſtri vi:
ro, Dno Ludouico, Comiti
Vuitgenſi Comenſi & domi:
no ſuo ſumma reuerentia
obſervando.

^{Lugdun.}
Pntur, 18. Octob: Anno

e 68.

S. Magnas tuae Excellentiae me gratias debere fateor Ludovico Comae gene-
rosissimo, qui me nihil unquam de te meritis tam humaniter et amice
promissere dignatus sis quando ego in Quartana mea totum habui. Fuit
enim mihi multis modis molestus, sed inter alia vix mihi toto et in opere
aliud molestius accidit, quam quod me Excellentiae tuae operam dare p-
hibuit, et inritum domi detinuit, qui tibi totum in lumbis is curare cu-
piebam. Duravit in Martium usque mensem per hebdomadas amplius
pericula, et toto corpore debilitatum atque angustantem vix tandem re-
liquit, cum sub finem quotidiana facta esset, quae aliquantulum super
quartana fuerat. Et ea causa mihi fuit, quod mundinis vernatibus
nullas ad Excell^{am} tuam litteras dederim, cum me illis quidem officio
satisfacere adhuc, quae necessitas ipsa requirebat. In die Palmas dominum
ad docendi munus redij, in quo humiliter pergo et per gratiam domini
moliusculi habeo. At Lunas mens febris illa retardatus sum pro-
diro adhuc nequit, prodiximus, si ita Deo videatur, ad mundinas pro-
ximas, quae Martio mens habebimus. Excell^{am} tuae affinem Comae
a Solms, cum hac transiret, committere non potui, et rogante me
Palspodio, cum per litteras amicis Genevensibus commendavi, qui
mihi omne officium polliciti sunt. Ab eo autem tempore schola illa
non sine multo intermole et dolore dissipata est. Pestis, quae Junio
mensis exorta aliquandiu occultius, nunc at aperte grassatur, et a-
liquas classes gymnasij praefectos abiecit. Rerum meum D. Bu-
dus in villam suam obsequatur cum nobili iuvene Auguscano.
Sed utrumque nunc Genevae agere puto, quod se migra-
re non sinit ante triduum scripserunt. Captat hanc occasionem
Sabaudus, ut urbem sibi exosam magis affligat. Nam edictis publi-
cis vetuit, ne qui ex suis eam ingrediantur, neque illis ex urbe in
suas terras exire liceat. Magna ergo res inopia premuntur mihi,
quam multitudo exulum, qui ex Gallia fore medi et agni omnium
illuc confluerunt, vehementer angit. D. Strimgerum, Stohm natio-
ne, virum eruditum et multis principibus quoque notissimum, nuper
in sua villa raptum, Sabaudi Cameracum latronis insar abduxerunt.
Interrogaui pro illo max Legatus Regis, qui Solodori agit. Vir terra-
tus et bonus, nisi a religione adhuc sit alienior, et res pugnari tu-
lit ab eius loci Iudicibus amicum: sed quid praeterea factum sit no-
tio. Infelix certe et periculosa est civitatis Genevensis conditio, quae
cum eo principe negotium habet, qui nec bello aperto sum patitur, nec
tamen ei insidiari desinit. Et multa fiunt, quae (mihi tandem res est)
belli futuri praeludia esse videntur. Sed multum posui in frangen-
dis eius conatibus Galli belli exitus latior: de quo bene nos s. p.
rare iubent multo littera, et non sat a paucis diebus nos hoc
aliquot viri foris praclaris politos esse, et verba complures omnia:
nisi, de quibus ad D. Eberhardum nos cum scripsi, qui ea tua
Excellentiae communicabit. Ut vixim ab eo te audiat, quae de Italianis
et Turcis rebus apud nos certa feruntur. In Italia enim multos

credere iam incipit. ^{perammodum} quam Papa hypocrisis, quotquot unquam fuerunt, iniqui homines
exercent: et iam cum Venetis illi litum esse, fide digni nobis retulerunt.
Habuit illa Respub. doctrinas quasdam in nonnullis locis iam laetis a
quot, quas Papa Collegijs et Ecclesijs vendicare conabatur. Defendit
ius suum Veneti instrumentis vobis suis, et indignum putarunt aliquid
ex tripub. sine redditibus annuis amittere. Mox ergo in illos excom-
municationis fulmen vibravit Pontifex. Illi, ne quae turba illinc ori-
rentur, Patriarcham suum locarunt, qui eos ab excommunicationis
sententia liberos promittant. Quo audito, Pontifex Patriarcham
Romam citat, Veneti ne eo proficiatur prohibent. Pendet itaq;
his is ta, et verisimile est ea casum esse Papam non sine ingenti
sedis suae damno, si res in Gallia felitius succedat. Interea non
tumultus Romae exortus est. Novit opinor. Excellentia tua Caesarini-
rum familiam, quam illis nobilem et illis rem esse fecerunt. Et
ea quidam Cardinali, qui cum ipsi hic erat, telapsum imposuit.
Papa Caesarini manum sinis tram amputari iussit. Cuius supplicij
indignitate Romani nobiles et multi ex vulgo irritati in palatium
impetum fecerunt, sed infelix ille hypocrisis, tum plus a quo feli-
tior, in molem Adriani enavit, nec audiri, cum ex ea ad huc
exinoritur, aut cum tumultus illi prorsus edati esset. Sunt haec
forte hic initia doloris, quos brevi partus aliquis illa sed dignis
loquetur. Solimus Turcarum Imperator, cum contra Arabes adversus
ipsum seditione tumultuantes bellum suscepisset anno superiori. non mi-
tis ab hinc ^{mensib.} ~~septembris~~ eos ingenti praesidio devicit, in quo centena mil-
lia ex illis caesa sunt. regna item eorum duo, Hyemem et Zibith, sub-
giti: postea armem munissimam ad Zandam cepit, qua ad Persas itur.
His viris satis elatus magno cum apparatu bellum novum parat, nec tunc
adhuc totis sat, quos nam potero in se habuerit. Quidam Turcarum res in
ignarus, His panis inde periculum imminere putat, quos a Nauritanis
infestari, Excellentia tua iampridem audivit. Sunt, qui Transylvania Regi-
um ab Imperatore terras omnes ad coronam Vngaricam pertinere
repetere aint, et nisi reddat, bellum minitari. Quod si verum sit,
hoc ab illo non absque Solimi mandato fieri certum est. De Austria-
ris rebus varia feruntur. In Tirolensi comitatu verae fidei confessionem
periculosam esse, certo satis sat: et Ferdinandam sorores ad crudeli-
tatem in se habent. Ferrariae dux militem contrahere dicitur, sed in qui-
busum, ne sit. Sed Constantinopolim redeo, ubi 15 Junij intempes-
ta nocte ignis ingens in aere inter Orientem et Occidentem exarsit.
quo tota civitas non minus quam Sole meridiano illius irata fuit.
sed post aliquot horas supra domum Legati Galli, qui illis agit,
oblatus paulatim dissipavit. Portendit hoc opinio quid. Eos Turcarum
foedus Gallis aliquando exitiale fore puto, et qui hinc fidem for-
tassis idem quod Grari patientur, quibus Turca auxilia libertatum
cum Imperij infelicitis reliquijs des tulerunt. Haec sunt Illius frat-
er generoso Domine, qua scripta digna ac fuit non iniuranda pu-

tam: tuam vero Excell^{am} rogo, ut scripturam tumultuariam admi-
niſque conſulat, minus mihi non alia rariſa fuit, quam quod mei offici-
o iuſſo id facere, quod à me deſideris poterat, ut amicitiam no-
ſtram literis mutuis foveremus. Ego qui indigne ſum, quem tua
Excell^a amici loco habeat, non poſſe ſeruum meo ſandis in gloria gra-
dum putare, ſi hoc qualemque obſequium tibi probari intelligam.
Deus Opt. Max. Excell^{am} tuam cum generoſiſſima cominge ſervet,
ac domo tam corporalibus quam ſpiritalibus augeat. ſiguri
25 Auguſti. Anno 1569.

Ina Excell^a

obſervantiſſ^{is}

Rodolphus Gualtherus.

3. 4.

69

psalms 100. 10. 100.

Mus tri et generosiss:
mo domino, Dno Lu:
domino Comiti à Vuit:
gens Fein & domino
suo cum reverentia ob.
servando.

S. R. nas Excellentia tua Illustriß. ac generosiß. domine, Verba...
nis ad me dedit, mihi multis nominibus inuendissima fuerunt. Ex iis enim
non solum animi tui erga me beneuolentiam, verumet egregium illum, quo
Excellentia tua in promouenda et tuenda communi pietatis causa ardet, perspi-
cere licuit. Qui cum hodie rarus sit in iis, quos tanta ista maxime tan-
gere debebat, eo plus laudis merentur, qui gloria Dei et publica salutis
maiorum quam exempli communis rationem habent. Sunt autem multa, quae
hodie nos excitare poterant, nisi fatalis illa securitas, quam nouissimis
temporibus regnatuam esse Christus praedixit, omnium animos iam
prius occupasset. Peruenit in superstitiis suis propugnandis et pro-
pagandis aduersarij, foderibus artibusque inter se reges rudent, et eadem
coniugio quoque nonis confirmantur, fuit ex sua sede Romanus Pontifex
et miris artibus regnum suum ubique torcat et stabilire satagit. Quid
vero nos istae partis homines interea faciunt? Non de principibus, sed de
Theologia, de Ecclesiis minis iis et Scholae praefatis loquor. Alij su-
pina ositantia causam hanc prorsus negligunt: alij mali etiam exam-
pli auctores sunt mundo ad omne vitium per se plus satis proclini.
Multi inter se pugnas excitant de rebus aut nihili, aut non admo-
dum necessariis. Alij enim de praesentia corporis Christi in pane con-
tendunt. Iurari interim, quomodo ille in nobis agat, et nos in illo vi-
uamus. Alij rursus de iustitia essentiali litigant, et contendendi libri-
dine abrepti, hominum minus homines esse produnt, cum Ecclesiam
Dei offendere non vereantur. Quid de Saxonia concertationis di-
cam, quae iam annis aliquot Theologos illarum regionum omnes exer-
cuit. Quae demique multos bonos, multos illustres et egregios viros su-
os praefatos tenet, multos etiam periculis implicat minimi contemnendis.
Quaritur non immerito Excellentia tua, quis nam eius concertatio-
nis status sit: et idem multi quoque alij quaerunt: Sed illum moris tra-
re non tam facile mihi videtur, ut multi putant. Audio quidem factio-
sa Flaminios et Synergis facie nomina: sed dum illarum scripta et rationes
inspicio, mihi non tam de re ipsa, quam de Lutero contendere videtur,
dum utrique illum sibi vendicare satagunt, quasi causam hanc totam
emitterint, si illum a suis partibus s. fere deponant. Ridentur
Gratiae ciuitates, quae olim pro Homero litigabant. Quam procul
autem ab illarum ambitione et rixandi libidine is tibi desint, non video.
Et si omnino dicendum est quod sentio, arbitror hunc s. multa illius
admirationis fructum esse, quae multi huiusque homines deificare
tenati sunt, quando pro oraculis obtruserunt omnibus, quaecumque ab
illis quacumque occasione dicta fuerunt. Vult ergo Deus publice e-
xemplo omnium oculos aperire, ut distant ab eius olim verbo pend-
re, et se Christi sanguine pretioso redemptos esse meminerint, et pro.

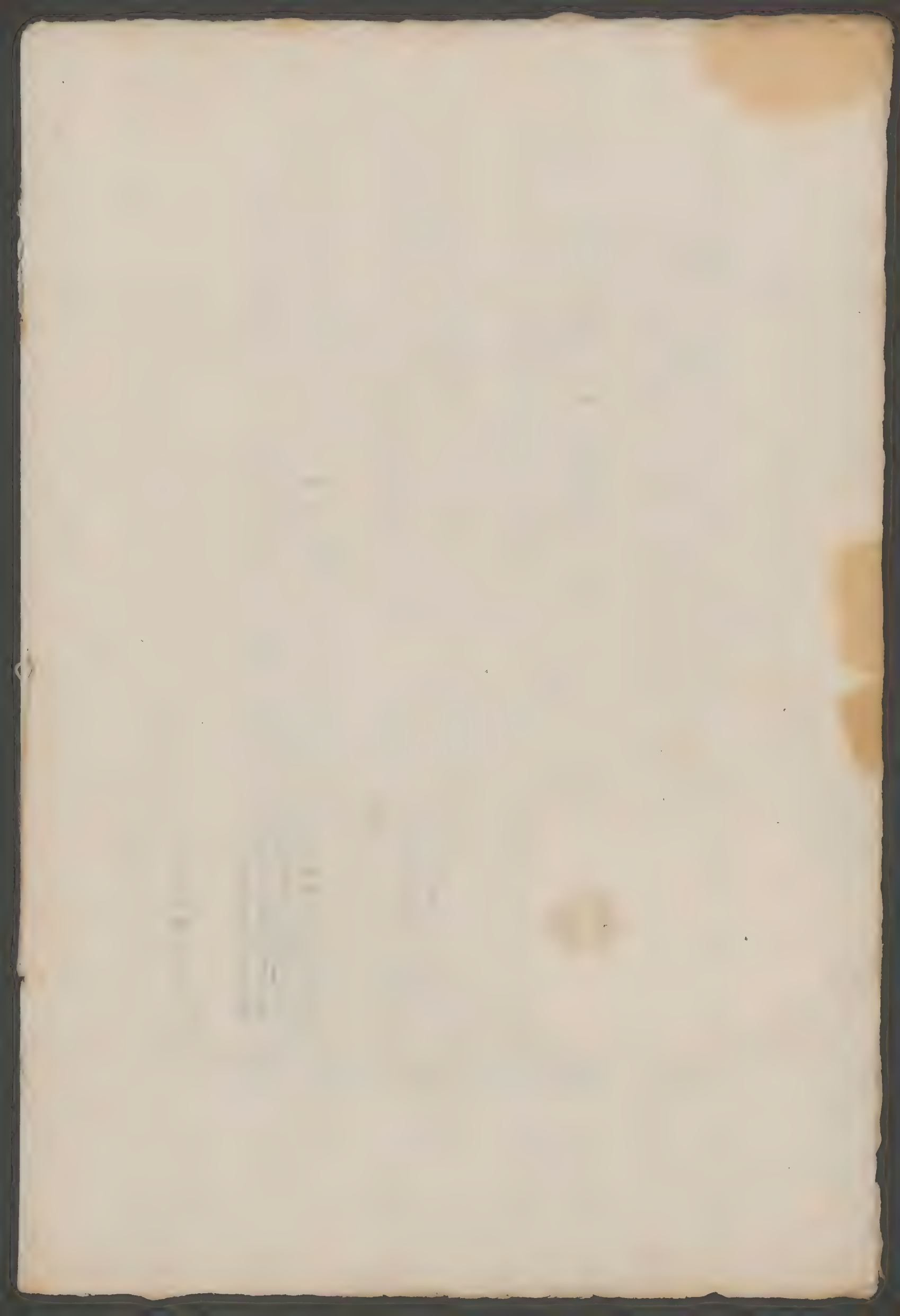
inde non dicere nos, ut hominum erui officium. Neque hunc animum ego unquam Lutheri fruisse crediderim, ut discipulos haberet tam solidos sui nominis admiratores; ^{qui} ~~re~~ relicto Scripturis et orthodoxo eruditae veritatis sensu, ab eius solius ore pendant. Habet utraque pars quaedam, quae im-
probari non possunt: sed quod proverbio dici solet, rotundando mittitque
Veritas, et puto aliquos vix seipsos intelligere, necnon adversarios ar-
gumenta diligentius exantare. Eam facerent principes, i virique silentia
indiderent, et suos Theologos ab omnibus humanorum decretis et con-
fessionum qualiumcumque vinculis liberatos in solius Dei Verbum in-
rare, et scripturas secundum fidei analogiam (ut Apostolus solus monuit)
interpretari cogerent. Si enim ideo Romani Pontificis castra Ger-
mani ~~se~~ deseruerunt, ut ipsis literet Christus ~~se~~ discipulis esse, tunc homini
servi fiunt. tunc in articulos veros ab hominibus conscriptos iurant. tunc
conscientias suas novis legibus asstringunt. Hanc liberius fortassis
scribo, sed condonabit mihi hunc audaciam tua Excell.^a cuius huma-
nitate fortius mihi licere puto aperte quod sentio edicere. Et ut verum
fatear, ~~non~~ video hinc his exultantissimis temporibus non aliam compo-
nendo dissidio rationem inveniri posse, quam ^{ut} procul relicta hominum
quorumvis autoritate, unum Deum in Scriptura sacra nobis loquentem
audiamus. Solus enim is est, in cuius Verbo hominum mentes acquies-
cere possunt, quae cupiditati et curiositati nulla huius mundi exis-
tentia sine dignitas potest sufficere. Ut vero illud apud omnes impetretur
facilius erit optare quam offerri dare. Quid ergo restat quam ut nos
adversus scandala ista certaminum nunquam finiendo armemus, et me-
minimus, non absque causa ab Apostolo dictum esse. Evangelij praedicatio-
nem esse bonam fragrantiam Deo tam in iis qui percipiunt, quam in iis qui
servantur, et Christus tam esse lapidem illum, qui alijs quidem ad resurrectionem
necnon, alijs vero ad ruinam serviat. At qui in illo fidem suam ac seipsum collo-
cavit, is non perdet. Hanc in presenti ad Excell.^a tuae literas respon-
dere potui: nec quod is tibi aditiam habeo: quoniam quae apud nos feruntur, et
ex mundanis tanquam ex famula theatro facilius et fortassis magno tam
noxe possunt cognosci. Deus Opt. Max. Excell.^a tuam servet in colu-
men, et suo spiritu regat. Tiguri 25 Augusti. Anno 1570.

na Excell.^a

observantissimus

Rodolphus Gualtherus.

De contrahenda Theologia
in Saxonia

Illustri et generoso domino,
D. Ludovico, Comiti in Vint,
gens tein & domino suo im.
primis honorando.

15. Sept. A. 70

S. S.

intellexi S. A. Accipi superioris anni mundinis autumnalibus Clementia tua literas Ludovico Co-
mte generosissime, quae mihi multis modis iucundissimae fuerunt, imprimis autē
eo nomine, quod A. tuam nostri probi memorem, et eidem pergratum esse officium
quod scribendis literis praestamus. Quod vero Clem. tua rescribendi tarditatem
excusat, id apud me supervacaneum est. Ut enim non ignorem tui similes nego-
tios gravioribus, et saepe improvisis distineri: ita mihi abunde satisfecerit Cle-
ment. tua, si me amare pergat, et saltem singulis mundinis significat, mun-
meas literas accepit. Legi diligenter librum, quem de articulis controversiis scri-
ptum ad nos misisti. Authorem eius ~~Legi~~ Clem. tua non indicat. At quisquis
illo sit, video virum esse doctum, bonum, piū, et imprimis in eo mihi
probatur ingenuus candor, quo libere et perspicue quod sentit pronuntiat. De dua-
bus in Christo naturis et idiomatum communicatione doctē scribit, quem vixit lo-
cum si diligentius inspicerent adversarii nostri, magna ex parte dirempta esse
his, quae nobis cum illis de Coena Domini intercedit. Sed ut olim hoc fore ar-
gumentum fuit, circa quod haeretici prope omnes offenderunt, alijs aeternam
Filij Dei deitatem, alijs veram eius incarnationem et humanitatem oppugnan-
tibus: ita hodie cum infelici illa controversia veteres quoque errores Satan post-
liminio reduxit. Saepē mihi in mentem venit, quod Zuinglius olim Luthero di-
xit, non de sola Coena Domini contentionem esse, sed si praesentiam corporis Chri-
stiani asserere pergat, ipsos fidei nostrae articulos in controversiam venturos esse.
Ita enim Marcionis deliria insinuari, qui veritatem carnis Christi olim oppu-
gnavit. Obiecit enim Lutherus Zuinglio verum, qui Joā. 3 cap. extat:
Nemo ascendit in caelum, nisi qui a caelo descendit, Filius hominis qui es L
in caelo. Et ex eo probare voluit, Christum tunc quoque, quando cum Niro-
dono loquebatur, corpore suo in caelis fuisse: et proinde nemini minus debere
videri, si nunc post factam ascensionem in terris quoque agat, et
corpus suum nobis realiter et substantialiter manducandum praestet. Re-
spondit ei argumentum Zuinglius prolixē et graviter, ut Lutherus (quae eius
fuit integritas atque pietas) ab eo tempore nunquam illo amplius sit usus.
ut qui videret quanto cum scandalo commota sit articulo sine axiomatico
fidei nostrae collatio: immo non semel protestatus est, se illa salua et rata
velle. In Marpurgensi autem colloquio, cum Zuinglius diceret, realem et
essentialem corporis Christi praesentiam in Coena defendi non posse, nisi idem
illud ubique praesens esse fateamur: ita vero eius veritatem in dubium vo-
cari: solus Brenzianus innotuit est, qui diceret: Atqui ego affirmo cor-
pus Christi esse ubique. Obstupuerunt ad hoc dictum qui aderant, Illu-
striss. In principis et aliorum moderatione effectum est, ne res ista in
publicam contentionem veniret. Ab eo tamen tempore non desijt Brenzianus
hoc suum dogma tueri et Ertiijs passim obtrudere. Et ut id posset, modo
ex Ascensione disparitionem facere, modo per nescio quam arithmetiam fini-
gere, per quam exponi debeant, quatenus veritatem corporis Christi ita
ascrunt, ut transam illam eius praesentiam atq; manducationem evitent.

Hinc ergo tandem pugna exarsit, quam idem ille à nemine provocatus contra D. Bull:
 lingorum suscepit, in qua libelli viringue multi editi sunt, et ruinas hic finis fuit
 quod Eutyrgianismum palam defendere corporant, qui prius Schwenkfeldium, pri-
 mum eius insinuatorem, damabant, aut saltem dammare videbant. Huc eni
 pertinent, quatenus illi de dextera Dei et Christi gloria et maiore fate subtiliter
 disputant. Atrodit hic aliud dogma, quo nescio an quid aequo absurdum et pijs
 auribus intolerabilius fingi possit: quo Christi corpus verum, reale et essentialiter
 non minus ab indignis et impijs realiter, oraliter, labialiter (ita enim isti
 loquuntur) manducari contendunt. Cur vero Pontificios doctores reprehendimus
 quarentes, quid mures in Sacramento altaris arrodant, quid rantes aut alia
 animalia illud devorantia edant: si nos illud impijs et à fili alienis (quos
 conditio longe infelicitior est, quam murum, rannum, porcum, simiam) con-
 dendum et deglutendum propinquamus. Quis hic non exclamat: O tempora,
 o mores! De his ergo cum tri illius libri author, quisquis ille est, sobrie,
 graviter et pie disputat, eius industriam et studium vehementer probe: et
 quantum conijcere possum, non magna inter illum et nos de toto hoc negotio,
 unde contentiones illae primum oratae sunt, controversia est. Commodum vero
 liber ille ad me allatus est, cum ex amicorum rogatu et Eutyrgianorum atque
 Ariarum nostris sacrali improbitate reactus, homilias de Incarnatione Filij
 Dei scribere coepissem. Eas ad tuam Clem. mitto, ut legat et indicet: simulque
 rogo, ut alterum fasciculum nobili viro, D. Eberhardo à Broick, amico veteri
 et fratri meo charissimo, reddi curet. Non dubito autem, quin D. Bullin:
 grins pro positionem nostram ad Brentij hoc tamentum (si ita illi mox
 sine omni modo facta remota ratio) imper additum: quo nos non minus re-
 lictor quam quam falso et impie accusat: et nobis sanguinarios Ariarum rona:
 tus exprobrat, qui haec omnia pari ita studiumus, et non vulgaria fomeno:
 rare possimus officia, quae in Lutheranos bella Germaniae editus inis omnes
 turbant. Et quid Senatus noster Ulm^{is} triß^a Nurembergensis durissae
 aetate superiorem praeceps literis, omnes norunt. Sed vides plerumque istum in
 modo manifestos errores pertinaciter tueri, verumtamen humanitatem exuisse,
 ut ne moratur quidem odia recepta exprobrare possit. Deum Opt. Max. precor,
 ut illis ignoscatur, et mentem saniores largiatur. Si de mores studijs quarrat
 Clem. tua, fiat me hysto diebus homilys meis in priorem ad Corinthios
 finem impulsisse: et ideo nunc pos priori manum admonebo. Inventus vero
 sum, an priorem solam addere cederet, aut nunc editio differenda sit.
 ut suo tempore ~~etiam~~ simul ambas in lucem prodant. Sed de eo post
 nostri libray ex mundinis reditu deliberabimus. Quae de nostris rebus
 scribam, non habeo. Sunt haec satis parata et tranquilla. Quid in Germa:
 nia agatur, vobis quam nobis notius est. Pax Gallia multis dubia et in:
 sperta est, et non desunt, qui eam turbatam vellent. Rex tamen eius consan:
 tissimus vindex esse fertur. Transijt septima huius mensis Legatus Regius
 à Consantinopoli rediens, ubi toto quinquennio egit, vir magnificus sane,

mittat

per nos

qui cum prudentia multaque rege experientiam tenuerit. Is mihi cum ipso Ceriali
mira et stupenda de immani Turci Imperatoris apparatu narravit. Dicos
centena millia viros destinari ait, qui diversis in locis Venetos aggrediantur.
Ipse Jan Solimus cum maxima exercitus parte Corcyram praet: pars Zaram
versus ducetur, alij alia loca infestabunt, ut Venetorum et senio viros destine-
ant. In urbe Veneta et Senatu magna est trepidatio. Legationem ad Polonium
et Moscoviam principem missa, auxilia precantur: sed nequiquam. Cum
Hispano quoque illis nondum plane convenit. Papae auxilium infirmius
est, quam ut multum prodesse queat. Mense Decembri, cum M. Antoni
Columna, pontificiae classis praefecti biremes duodecim non procul à
litore collectae essent, ignis aperto caelo delapsus navim pretoriam, quae Co-
lumba vocabatur, incendit. Evasit ipse non sine periculo in aliam
navim, quae et ipsa igne concepta perijt cum octo alijs. Columna in
cum paucis evasit, inter quos Comendator quidam (ubi vivat.)
seque Melitensis, Gallus natione, fuit, qui legatum regium comitatus
mihi ista narravit. Videntur haec esse maioris mali praesagia. Apud
nos tribus continuis noctibus inter octavam et nonam vesperum
caelum versus Septentrionem ardere visum est. Annona ibaritas passim
grasatur, maxime in vicinis Suecia, Banaria, Austria. Banaria
dux fidei articulos confecti curavit, in quos omnes invare regnum, et
imprimis nobiles et terrarum praefecti cum parochis. Confirmat illis
litteris papae, et Tridentini Concilij acta imprimis urgentur. Filia illius
suo amiculo mibit Carolo Austriaco, cui impiae illae Papa litterae
fuit. Similis est inter Hispam et Imperatoris filiam repula. Litterae
is his hominibus omnia: solis subditis non litterae Christianis esse. Quid ergo irati
Dei manum admiramur? Haec habui, quae Clem. tua scriberem hoc tempore,
quo multis alijs occupationibus gravor: oro, ut epis solam rudem et se:
linantur scriptam benignè excipiat. Deus Pater Dni nri Iesu Christi
Clem. tuam cum uxore et domo tota servet et rogat ad sui nominis glo-
riam. Amen. Tiguri 16 Martij. Anno 1571.

Ina Clementia

observantiss.

Rodolphus Gualtherus.

Mus tri et generosiss.^o domino
D. Ludouico, Comiti Vuit.
genis Fimensi & domino suo
clementiss. et summa cum
reuerentia observando.

(p) 18 Apts A^o 71
g. la.

S. Quas Excellentia tua ad me dedit mundinis vernalibus, litterae mihi probe reddita sunt, et inam-
 dissima mihi fuit tua in nos voluntatis significatio, quam ut merito maxime facimus, ita o-
 peram dabimus pro virili, ut illi saltem aliqua ex parte respondeamus. Utinam vero quam
 tu deploras nos tri saeculi conditionem, principes viri attentis animis considerarent, et reme-
 dium tantis malis adhibere studerent, priusquam vulnus inmedicabile factum communi pa-
 tria exitum afferat. Albari forma utinam non tam ~~modica~~ verum quam mordax esset.
 Sed debet hoc Germania ingeni et potentiae suae, quibus vitij iam pridem addicta à
 maiorum virtute degeneravit. Tenent Hispani Modicam, Belgicum quoque occu-
 pant, et nunc in Burgundia sibi ridum parant. Quid ergo aliud speramus, quam
 ut prima quaque occasione Germanos undique aggrediantur, et vires nostras dis tra-
 hant, ne in unum collatis auxilijs eas conatibus possimus resistere. Quod sane illis
 non adeo difficile factu fuerit, quando ubique locus ingens est hominum venditum nu-
 merus, qui illis pro pretio exiguo operam suam ludare solent, ut sit unde luxui et
 gulae suae satisfiant. Et Papam magnum quid et inauditum facimus moliri, mul-
 tis argumentis deprehenditur, imprimis autem ex fœdere illo famoso id colligi potest, quod
 inter ipsum ^{et} Hispanum et Venetos iungit. Praetextitur quidem bellum Turcicum, et
 ea solimodo conditiones in vulgus s' hauriunt, quae ad illud pertinent: sed maius quid
 interea illos machinari, non est dubium. Et tamen Venetos praeter suam voluntatem
 in fœdus illud pertractos et tantummodo nimis gravissimis ad hanc sortitatem cum
 Papa et Hispano inmundam coartatos fuisse constat: cum non desint ipsis rationes,
 quibus pax cum Turcis fieri poterat. Sed quia haec altaria illis insidiola visa est, in se-
 lites diuturniori bello implicandos putarunt, ut tandem ipsorum opera ad res suas confi-
 riendas abutantur. Et sentiunt iam nunc, qui sub eorum ditione degunt christi fideles
 huiusmodi fœderis istius fructum. Nam cum prius aliqua libertatis s' prius fruerentur,
 nunc aliquis in eos, qui quirit res suas agebant, sonorus inquireret, nunc Inquisito-
 res sibi impositos esse sentiunt, quoque artibus et crudelitate miserrime premuntur: adeo
 ut ne exteris quidem porro tutis et securis esse liceat. Quae causa est, ut Patavina sego-
 la, quae hucusque pro alijs floruit, ~~et~~ dilabatur. Interea nihil à seorsis fieri audimus,
 quidem quod in apparatu belli tempus consumunt, et Italiam militum inutilium turba
 implentur, quoque aliquos Neapolim adducendos aiunt, ut classi 20 triremium.
 quam illis Orghialis quidam pyrata parat, qui Aphrica ~~littora~~ littora iam aliquandiu
 infestat. Sed in longe alium usum milites illos evocatos fuisse, nemo dubitat, ratum
 s' sperata agendi occasione frustrati, nova consilia inire cogunt. Nuper prope Cata-
 ron aliquot Venetorum centuria à Turcis circumventa et circumfusa sunt, una cum du-
 ribus suis, et triremes duae abductae sunt. ~~Nuper quidam amicus~~ Nor ita pridem
 quidam amicus meus singularis ex aula Sabaudica, ubi legatione functus erat,
 reversus, mira mihi retulit. Iuravit illi in Franciam quendam, virum militarem,
 qui armis rixiter sedem Coletae et alijs in locis in praesidijs fuit. ~~qui~~ apud ipsum
 de Germanorum moribus atrocissime conque-
 tus propriam quoque sortem deploravit.
 Nam Hispanos contra Germaniam magnum quid moliri dixit, interque eos vulgo
 audiri vocis istas, quibus iam ante, se totam Germaniam percursum et in maritima
 rons perire viros rons impraturos esse. At nos ipsi (.dicebat Francus ille) istos ho-
 mines in patria videri armatos, nos trique auxilijs feroces facimus. Posunt equi-
 dem minime istae facile contemni: sed pondus illis magnum addunt mores nostri, qui
 nos vix aliquid boni sperare sinunt. Roma fuit Alexander Palentinus, civitatis pro-

A imponantur A

fortis, homo insolens et crudelis, qui cum Jesuitarum more viveret, et propter purioris fidei confessio-
 nem damnatos divinis suppliciis expavitare soleret, apud Papam in pretio erat, et ut brevi
 in Cardinalium Senatum adscriberetur sibi certam contempsisse videbatur. Sed arripit pro-
 ter omnium expectationem, et in carceres ductus et Papae insu illis capite plexus, rade-
 re vero eius populo spectandum exhibitum sit. Horum gestum esse totius atheni-
 bus et didicimus, facti autem causam adhuc plerique ignorant. Sed operatur eiusmodi ex-
 emplis sedem istam illustrari, ut illis spiritum virginitatis dominari totus orbis terra-
 rum videat. In Gallijs pax adhuc floret, et eius videri vindex atterimus et Rex, qui in
 nos, qui Rothomagi Martio mense per tumultum in nostros sanierunt. Quorundam a-
 nimadversi curant per Monasterium Maristellum: quamvis longe aliud inuadit
 Lotharingus Cardinalis, cuius auctoritati multum doctus se ~~scit~~ ^{scit}. Legatos inter Ro-
 mani et Admiratum frequentes mitti aiunt, quid vero illi tractant ignoramus. Aprili
 mense Synodus nos troe Lupella convenit, cui principes Christiani interfuerunt.
 At tum illis de consensione in doctrina, de unitate institutione, quas bellorum civilium
 motus dissipant, de disciplina morum. Nos committimus ad illam literas dedimus, quibus
 de iis illis admoneremus, quae facti nosse varia videbantur. Res ponderant illi amitti,
 et quid inter eos actum sit, parvis exponunt. Res resit felici simo, et summo cum ami-
 more consensu ministris ad sua redeunt. At ea Synodi principes ipsi proprijs sub-
 scriptionibus confirmant. Quis vero hoc unquam ante annos aliquot sperare ausus
 fuisset, quando Pontificia Eximys in toto illo regno indomitum grassabatur. Sed est
 hoc singulare bonitatis et omnipotentiae Dei opus, qui tristes et procul disertas bellorum
 reliquias nunc hoc gaudio exhilarare voluit. Utinam idem illo tandem nostra
 quoque Germaniam res paret, et Theologos rixatores compositat, ut reliquis inutilibus
 et scandali plenis contentiombus, uno corde et ore Jesum Christum praedicent: non
 qualem nobis Antichristus hoc Romanus finxit, sed qualem Apostoli
 praedicant, qui perat nos tra redemptionis in terris negotio, nunc in caelis regnat.
 Nos autem vero pastat, prout, trahatur, regat, inque illis suo spiritum vivat et agat, quae
 tempore ad saluum eorum faciunt. Sed, ut audia, nunc indies contentiones gliscunt, neque ali-
 ud sperare licet, quoad ambitioni et avaritiae locus fuerit, quas Ecclesiae per totos omni-
 bus saeculis fuisse, his foras res tantum. Hanc in praesenti generosissime Domine, ad tuam
 Excell^{am} scribere libuit, quid te nos tris doler fieri intellexi, et rogo ut verbositate mea
 ignoscas. Gratissimum vero mihi fuerit, si nobilis vir et amicus meus singularis,
 Eberhardus à Broick, totum ista commenda habeat, cui ego salutem plurimam dico,
 cetero officia mea omnia deferro. Filium, qui hac totus Heidelberg agit, etiam
 aliquando in Holsiam mittere ut amicos paternos illis per orationem saluaret. Sed
 nunc id fieri nunc possit, nescio: quid (nisi Praefecti propter novos rumores aut
 periculum aliquod inopportunitatem rogatur consilium mittere) ex mea voluntate in Angliam
 proficiscitur cum Londinensibus mortatoribus, qui ad mundicias venire solent. Eum,
 si forte tua Excell^a obuius fiat, rogo ad pietatis et doctrinae purioris studium ex-
 hortari. Nihil in eo humiliter desideravi, sed prodes Linones nunc quotidie stimulis
 excitari, qui eo officitiores sunt, si a personis illustribus adhibeantur. Excebat
 mihi, quod mihi Augusti ad me scriptum est, et quod Excell^a tua non inuicem
 cogniti fore puto, si prius non audiret. Dum Carolus Austriae Viennae in impio
 parandis occipatur, quas sub festum Bartholomaei cum Banari filia, sua minime ex-
 sorore nupti, celebrabit, Jesuita quidam à Banaro submissi (ipso minime confio) cum sua

Iupiter Elia
 ab aliquibus
 filiis in die
 ut ut cunctis
 Elia in coelo
 Iupiter

sorte hominibus et aulicis quibusdam, Evangelicos ministros ex ditione Caroli ejiciendos
mandarunt. Itaque ordines ditionis eius novitate rei moti ceciderunt, et fœdore facto, ad Caro-
lum scribunt, quod si promissis stare voluerit, se quoque duros quæ promiserint: sin minus,
non verum quidem se numeraturos esse. Ita Jesuitæ et ipsius Caroli consilia elusa sunt.
Cum hæc scribo ex Galliæ mittitur, Guisiam ex aula non bona cum gratia Regis
abisse, Guisium cum Namurto non procul Genoa in Sabaudia esse: quæ ratio est,
quod Genuenses exortibus agent diligenter. Magna sibi ubique offerunt propagandi
regni Dei occasiones, quas vinam non ipsi negligeremus, aut etiam nostra perordia
ne citam possidid, corrumpere: cum plerique posthabitis iis, quæ ad vigiliam
et publicam salutem spectant, sua modo quarunt. Famamque tam, quæ sola in
Cypro adhuc à Venetis præsidis tenebatur, à Turcis occupatam esse ex diversis locis
scribit. Quod si verum est, videre possunt Veneti, quid sperare debeant ex Papa
et renuntiatione eius fœdere: quando iam omnem spem Cypræ recuperandæ amissi-
runt, quæ adhuc ipsis reliqua erat, cum locum munitionum ipsi adhuc tenebant.
Item fortassis illis, quod olim Gravis, accidit: qui cum in Florentino Consilio se Romano
pontifici subiecit, et principibus in Occidente regnantibus magis amicus videretur,
non multo post Impium cum Cens Constantinopoli amiserunt. Scribo hæc videtur
qui Tigurina ditionis locus est, ubi aquarum calidarum balneo iam per tres septima-
nas utar, id quod alias mihi illas salutares expertus sum. Jerosolam quoque Excell.^a
sua literis ex vultu triplici, quam inter moles has et incommoditates loci
illius offendere reat huius fui. Deus Opt. Max. Excell.^a nam bene et spi-
ritu suo regat ad sui nominis gloriam. 20 Augusti. Anno 1571.
Cum literas obsequare volo, ex Italia mittitur, Turram milites in Candia portum
quendam expositis, ad id ea illa quoque insula nunc in periculo sit. Corcyra quoque
partem à Turcis occupatam esse. Joannes Austriacus, qui cum Jugatoris filijs Gemâ
venit, inde Melitiam profectus dirigit, ut milites collectos iam illis in Africam duces
ad Argem regnum occupandum. Necessario regna transmarina querunt qui quæ
domi habent sua libidine et ignorantia perdunt.

ua Excell.^a

observantiss.

Rodolphus Gualtherus.

Generosissimo et illustri
domino, D. Ludouico,
Comiti Vintgensis Feinro &
domino suo cum reue-
rentia obseruando.

19574 A^c 71
- 89 -

S. Anepi cum Excell.^a tuae literis libellum, quo quaestiones tres ad causam Coenae Dominicae pertinentibus ex dispo-
 de quo non aliud promittare possum, quam auctorem eius, quisquis ille sit, virum esse doctum candidum et
 ingenuum, qui quod res est libere edicat, neque ambiguis verbis praefigijs rotatur: quales omnino
 esse convenit eos, qui de articulis controversis volumus dissonare. Neque in eius sententia quisquam deside-
 ro. Hoc solum mirarer, cur de re Christiana optimi meritum virum, Zwinglium, nominationem car-
 pat, et adeoque proles totur, se eadem cum D. Augustino loquentem audire nolle: nisi scirem mul-
 tos ex vestris hominibus minimis malos neque indolitos, non tam praevudicio proprio, quam alioquin ra-
 luminijs atque mendacijs deceptos, Zwinglio sententiam affingere, quam is nunquam tradidit, multo
 minus defendit: multos etiam propter suae principum saevitiam non audere aliquam Zwinglij menti:
 onem facere honorificam, cuius nomen Lutherus suis comitibus ita rursus pergit, ut ad illud rem Caro:
 daemnis rursus, multi exhorrescant. Quia causa est, et non liberos eius tuto comparare, neque
 ex illis veram ipsius doctrinam cognoscere possint. Itaque ab eorum relatione pendunt, qui vel causam
 quae inter ipsum et Lutherum controversa fuit, nunquam eorum recte cognoverunt, vel etiam malitio-
 se aliqua modo illius dicta exerpunt, ex quibus colligere possint, cum Sacramentis minus, quam
 par est, tribuisse. Haec certe as tertia (ne quid dissimulem) Bucerus olim, cum noster quo Zelo
 inter nos hos et Lutherum concordiam facere conaretur, multis imposuit, quod tam Lutherum
 quam Zwinglium aliter sentire diceret, quam illi revera sentirent: In quo virum celeberrimum
 D. Calvini, sic deperit, ut libellum scriberet, in quo utrumque damnaret, cum neque huius neque
 illius sententiam recte cognovisset, utpote Germani sermonis ignarus, quo illi in hac controversia
 fieri solent. Idem ut Lutherus et minus huius admiratoribus magis propitius foret, locutionibus
 quodque in Bueri fabrica confectis uti corporat, ambiguis, obscuris et intricabilibus: adeo ut Galli:
 ra Ecclesiae cum suis partem haberent, adeoque his illum arguentibus consentientem nobiscum faceret,
 in cuius praefatione id quod dico non dissimulat. Haec ideo nunc attingo, et ostendam, mihi non
 usque adeo mirum videri, si ij Zwinglio minus aequi sint, qui eius sententiam nunquam propius
 ins percurrunt. Rursus propter quod scriptor ille fuit, aequius fore. Quod si vero idem ille Zwinglij li-
 bros diligentius excussisset, videret in illis contineri quaecumque ipse toto suo scripto docet, et quod
 nos hodie docemus. Certe quoad Caput Joannis Sextum, tantumnon iisdem verbis Zwinglius
 docet, non quidem de Coena Dominica illis sermonem institutum esse, sed totum illud mysterium
 eo loco explicari disertis verbis, cuius sigillum postea nobis in Coena est datum. Locum in eius
 amica Expositi ad Lutherum extat, ut de alijs libris eius nunc nihil dicam. Cum ergo man-
 durationem corporis Christi, quae in Coena fit, per eam quae Joan. 6 docetur explicet, haec quo-
 salutarem illam, quae nobis cum Christo intercedit, communionem siue communionem compro-
 bandat, qua ratione Zwinglius illam negare dicitur. Probat scriptor ille tunc D. Augustinum
 dicentem: Crede, et manducas ei. At si hoc ipsum Zwinglius dicat, recte dictum esse negat.
 Rationem huius sui oraculi affert hanc: quia Zwinglius fidem docet, quae non totam, quae
 nobis in Christo facta est, promissionem, sed eius partem modo apprehendat, illius meriti
 videlicet, communionem vero, quam cum eius corpore et sanguine habemus, excludat. At ego
 hanc Zwinglij sententiam fuisse nego: et vel verum idem ex eius scriptis proferri velim, quo
 nos cum Christo et corpore eius communionem habere negat. Pateat equidem, cum in dispo-
 sitionibus cum Luthero de Coena Dominica, non adeo solite tractante communionis huius
 mysterium: quia ipsi nulla de eo cum Luthero lis erat. Et ut Marpurgi fuit, quando in
 solo Coenae articulo non potuerunt convenire, qui ipso Luthero teste in alijs probè consensie-
 bant. sed tunc de solis symbolis et corporali Christi praesentia et manducatione contendebat,
 quam Lutherus eandem cum Papistis docebat, adeo ut Can. Ego Berengarius, probaret: Zwinglius
 vero spiritualiter esse sentiebat, et fide perfici. Idem vero nunquam interea negavit, nos per fidem
 spemque Christi fieri et cum ipso in unum corpus coalescere, et huius communionis symbolum siue ar-
 rham nobis in Coena exhiberi. Imò, quoties locum Pauli 1 Cor. 10 Nomen panis, quem frangimus,
 communio corporis Christi est. tractat, quem Lutherus de corporis Christi distributione exposce-
 bat, ille diversum sentiens, docet, nos dum panem solum frangimus, ea actione rectos fieri simulque
 alijs testari, quod ad eum rectum pertineamus, qui corporis et sanguinis Christi rectus est, adeoque
 ipsius Christi corpus est, cumque et illius corpore et sanguine communicat. Ita in epis. l. ad Manhan

Zwinglii dignitas

Bucer] reprehendit

Calvin] a Buerro

inter] A 16 A

Zwinglij dogma
defendit.

* Est in Marpurgi
gen. colloquio eius
dem loci auctoritas:
te impio Lutherus
stringit, sicuti A.
et q. iustitiam non
rui excepta testa-
tur. 9

Vide eius Con-
fess. minor.

Loc. Pauli 1. cor. 10.
explicatur.

Albarum scribit: Qui autem sunt corpus Christi? Quos ille caput est, et ipsi eius membra. Quorum est
 caput? Qui cum sequuntur, qui confidunt. Quae membra? Hi ipsi, quos diximus: et membra cum tam
 numerosa sint, unum tamen corpus sunt: non tandem cum edunt hunc panem, et bibunt hunc vi-
 tum, sed quamprimum credunt huius communij auctorem, Christum Iesum, pro salute nostra mor-
 to et ignominia coronatum. Item: Panem nobis dedit Christus, et cum simul edentes in unum ipsius
 corpus coalescamus, modo prius colessem panem (ut Joan. 6 docuit) edentes. Hoc autem corpus
 Ecclesia Christi est: Unde fit, ut et nos qui corpus eius sumus, panis appellamur. Nam hoc panis nos
 fratibus probamus membra corporis Christi esse. Et hoc quidem cum D. Augustino dixit Zuing-
 lius, qui tract. in Joan. 26 scribit: Hunc cibum et potum societatem vult intelligi corporis et mem-
 bri, qui tract. in Joan. 26 scribit: Quae vero ad Matthaeum Albaro ille dedit, eadem postea in o-
 brogo suo, quod est sancta Ecclesia. Quae vero ad Matthaeum Albaro ille dedit, eadem postea in o-
 mnibus fere libris in hoc argumento contra Lutherum aut alios additis repetijt. Addi his posset
 Gerolampadij verba, qui cum uno libro utroque ad Lutheri Confessionem Maiorem responderet, de
 isto Pauli loco sic scribit: Eadem ista panis fractio ostendit et significat, quo parte veram co-
 mmunionem habeamus in communi illo et vero corpore Christi, quod omnibus nobis communiter
 dono datum est, et in omnes nos per divinam gratiam est dis tributum, cum scilicet propter
 nos hanc salutem sit mortuum. Adhuc in Commentarijs de vera et falsa religione Zuingl. de Eccl.
 sia disputans, inter alia ait: Sequitur ergo, quod qui credunt Christum ita nos diligisse, ut seipsum
 pro nobis sacrificandis traderet, Christi Ecclesia sint, et ab omni ruga et macula alieni: Nam Chri-
 stus eos ad hunc usum mundavit, ut sibi copularet. Agnovit igitur Zuingl. in coniugio, ubi duo
 bona raro fiunt, communio fidei Christi et Ecclesia, adeoque singulorum huius membrorum, typum
 esse. Quomodo ergo communionem illam ignorare, vel negare potuit, quae nobis cum Christi corpo-
 re et sanguine intercedit? In libello recte ad Regem Christianum, Sacramentorum virtutes expo-
 nit, in septima sic dicit: Populus ergo Christi, cum eius corpus sacramentaliter edendo in unum
 corpus coniungitur, iam qui perfidus est, attamen se huius societati audit insinurare, corpus Chri-
 sti prodit tam in capite quam in membris: Quia non disjunctum, hoc est, non tanti aestimat cor-
 pus Domini, cum quod pro nobis ille tradidit, tum quod illius morte liberatum est. VNVM
 enim corpus cum IPSO sumus. Nam ergo communionem, quam cum Christi corpore et san-
 guine habent credentes, adhuc negare dicitur Zuinglius, qui nos unum corpus cum illo esse
 facit. Et in eodem libello sub finem: Christum credimus vero esse in Coena, immo non cre-
 dimus esse Domini Coenam, nisi Christus adsit. Et mox summam suae doctrinae de Coena comple-
 rit, addit: Absorimus ergo non sic carnaliter et transse manducari corpus Christi in Coena,
 ut is si prohibetur: sed verum Christi corpus credimus in Coena sacramentaliter et spiritualiter
 per edi a religiosa, fidei et sancta mente, quomodo et D. Chrysostomus sentit. Et huius
 generis multa passim sunt obvia, quae fidem illum Christi forum apud aequos iudices fari:
 te liberant a calumnia, quae communionem credentium cum Christi corpore negasse, aut so-
 lum Christi meritum, non autem ipsum Christum totum a nobis apprehendi, docuisse dicitur.
 Et isto autem de communione corporis et sanguinis Christi nullum unquam et verbum fe-
 rissat Zuinglius, quando contra transse illud corporalis praesentiae dogma disputavit, cum
 ideo dignus erat, quem Christiani homines odio implacabili persequerentur, et cuius non nisi
 cum contumelia meminissent. Et tamen constat, eum de fide, de institutione fidei, de tota
 denique summa salutis, quae absque communione cum Christo consisteret non potest, ea docuisse,
 quae neque Lutherus neque quisquam alius orthodoxo nos huius saeculi improbare potuit.
 Quoad vero odiosum illud de Coena Domini certamen, negari non potest, illum primum
 nos hoc saeculo hanc gloriam fecisse, quam nemo ante illum attingere voluit, Lutherus autem
 ab eo non infelicitur sortem nescio quo consilio reficere et sarcire conatus est. Et ut demus
 hoc adversarijs, Zuinglium non omnia dixisse, quae de Coena dici possunt, ea tamen quae dixit
 dicta necessaria fuerunt, et nisi ea publice innotuissent, alteris illis, qui rem postea dilu-
 dius explicaverunt, non fuisset locus, aut certe non tam facilis et comoda fuisset suam senten-
 tiam dicendi occasio. Quae autem haec iniquitas? quam item enormis ingratitude est
 fidelem Christi forum propter aliquam doctrina partem, non malitiose corruptam, sed omisa

S. Anna Jenthus
 Zuinglij de Coena.

Zuinglius bene de
 Ecclesia meritis, primum
 glorio fecit.

Sed non sufficit ista, quod scilicet, quibusdam, qui sublimius quid tractaturi sumus Pauli ad Ephes. 5. videntur. Quoniam membra sumus corporis eius, ex carne eius et ex ossibus eius. Agnoscimus nos quoque Apostoli verba, et ex eis dulcissimam consolationem sentimus: at si illi ex his veralem .i. corporalem et vero carnalem non alicuius substantiae in nobis generationem colligere velint, fatemur, nos illos sententiam probare non possetur. Nam quod ad hanc, Christus ex nobis carnem et ossa et sanguinem assumpsit, non autem nos ex illo. Et Paulus ipse se mysterium magnum tradere dicit, quod nimirum Spiritu solo perficitur, non velle actu corporeo. Sed prae se facit loci illius sancti latum et portare. Differit illud de coniugio et mutuo, quem sibi debent, coniugium amore, sine officio. Utque magis moveat eos, qui de illo minus honorifici sentiebant, Christi et Ecclesiae exemplum adducit, quo trix aliud est in Scripturis testatur: et ad Eandem creationem alludens, iubet, ut quemadmodum Christus Ecclesiam suam, quae corpus et caro est ex carne eius, amat, fovet, tuebitur, serviet et omni studio possidet: ita vir quoque suam uxorem diligat, utpote quam et ipsa caro sit ex carne eius, et os ex ossibus eius, secundum illud: Erunt duo in carnem unam. Quod si quaras, quomodo hodie mulier caro viri, aut ex carne viri illud: Erunt duo in carnem unam. Quod si quaras, quomodo hodie mulier caro viri, aut ex carne viri esse dicatur, cum illa non ex eo, ut olim Eva ex Adami latere, desumpta. Nemo opinor ad generationem aut procreationem illius recurreret. Ita enim eadem et futuratur muliere cum erga quosvis viros obligatio, qua Platonica muliere rationem nobis pararet. Sed quod Adam verissime et proprio dixit de Eva sua generatione ex sua costata, hoc ipsum hodie quivis maritus, non de omni muliere, sed de sola uxore sua, dicere et sentire debet: non quia mulier est, sed quia uxor est ipsius. Et tamen quoddam generationem physicam, viri potius ex muliere carne et ossibus, quam haec ex illis procedat: ut quae plus quam si ad humani generis generationem et procreationem conferant. At si coniugii vinculum spectetur, minus, quo mulier viro dominata est, magis ut corpus suo capiti, eodem modo ex viri carne et ossibus esse dicatur. Quis enim diversas capituli et corporis naturas sine substantias fingere possit, quin esse dicatur. Quis enim diversas capituli et corporis naturas sine substantias fingere possit, quin esse dicatur. Quis enim diversas capituli et corporis naturas sine substantias fingere possit, quin esse dicatur. Quis enim diversas capituli et corporis naturas sine substantias fingere possit, quin esse dicatur.

with
ppny
ein

int
rap

Mi

Ma
la

Jon
n

solum, quid de ea differendi locus non satis commodus videretur, perpetua infamia notari apud Ecclesias,
 eius autem adversario parvi, qui fortissimum Antichristi propugnaculum prorsus intactum reliquit,
 immo ab alijs suffragum et iam ruinae proximum fulcivit, ne collapsum & tragem daret toti Papatui
 exitialem. At quis hoc Lutherum fecisse negabit, qui eius de hac causa libros insperserit, in qui-
 bus postrema quaeque prioribus deteriora sunt, magisque ad Papistiarum superstitiones confirman-
 das faciunt. Qui enim initio Transubstantiationis figmentum negabat, paulo post se de ea cum me-
 mine contendere velle dixit: nimirum quod videret eo puto in verbis Coena, Hoc est corpus
 meum, hinc magis favore, quam suae Consubstantiationi, qua ipse in Coena cum pane carnem &
 porrigi et accipi doceret, et ideo panem illum mysticum novo vocabulo in se infunderet dicebat.
 Nec eo contentus, postea se idem cum Pontifice Nicolao V sentire protestatur. Adhuc in suis con-
 tra Louanienfes articulis Eucharistiam adorabilem dixit, quem ego librum puto postremum
 fuisse, qui ex eius officina prodijt. Quid vero est ex Sacramento Deum facere, si hoc non est?
 Amen ergo magis nocere erat hoc eius errores confutari, qui dum sub eius nomine praestant
 multos laqueamentis offundunt, multos item in superstitiosis retinent, quam Zuinglij re-
 mon omnibus exclusum facere, qui superstitiosis erroribus et opinionibus falsis tam fortiter re-
 stitit, ut puriori doctrinae locus esset. Nam si non omnia dixisset Zuinglius, poterant quae
 hic omisit ab alijs addi, ut plenam haberemus de hoc articulo doctrinam. At quae modo ex Lu-
 thero scriptis adduximus, eiusmodi sunt, ut nulla additione perfici, immo ne corrigi quidem possint
 nisi ea in uniuersum auferas: Nam tota quanta sunt, falsa sunt, superstitiosa sunt, papisti-
 ca sunt: id quod nobis praecceptores abunde olim demens transierunt. Porro, ut supra diximus,
 non praetermisit ea Zuinglius, quae ad veram communionem corporis et sanguinis Christi
 faciunt: iniuria autem ipsi atrox fit, quando ei affingitur Anabaptisae sententia, quos nemo
 arcius et solius illo oppugnavit. Nolim at haec ita accipiat Excell.^a tua, quod ego Lutherum
 publice infamia aliqua notari cupiam. Agnosco enim eum Christi seruum fuisse, et quāvis
 in hac causa nimis trasse hallucinatus sit, in multis tamen alijs bonam operam praestitisse
 Ecclesiae: imo eius auctoritatem contra totum hoc, Papistas, defendi debere dico: et si
 quid ego in ea re possem, officio meo nunquam desse velim. In ijs solum aequitatem desidero, qui
 omnia eius pro oraculis habent, et quasi nihil humanum pati poterit, eos perpetuo odio et
 ignominia dignos censent, qui in aliquibus ab illo non sine ratione dissentiunt. Nec videre posui,
 quam utile sit, tot tantorumque virorum auctoritatem temerari solius Lutheri causa, minus erro-
 res multo plures amotare possemus, si idem nobis animus esset, quem apud eos esse credimus,
 qui vix deum versus scribere possunt, quin odiosam faciant Zuinglij mentionem. Condonabit at
 mihi Excell.^a tua hanc meam verborum nimis fortasse audacem, quae quereles meas in tuam
 quasi simon effundit. Nam mouit me tua epistola lictio, quae tua Excell.^a non absque gravissima
 ratione de insatiabili Theologorum quorundam contendendi libidine queritur, qui de Eucharistia
 disputatione raro, aut etiam fortassis nunquam cogitant, toti at in eo sunt, ut fidei operarijs non
 quodvis negotia faciant, quibus haec labores impediuntur. Is eos aliqui placari posse putant, si ro-
 thunos verbos fabricant, aut ijsdem cum illis loquendi formulis, sensu tamen non tam trasse
 utantur. Sed ego rem eo deuotius video, ut nullus porro simulationi aut indulgentiae locus sit, sed
 sapham sapham, firmum firmum dicere oporteat. Exemplo sunt nobis Vitenbergenses Theologi, qui
 isti modisissime hanc causam hucusque egerint, et nuper in sua consensione Dresdae facta, non
 Confessionem modo Augustanam et quaecumque hinc cohaerent, verumetiam omnia alia scripta,
 quae ex Saxonis Ecclesijs atque scholis in hac causa prodierunt, se approbare testantur, iussu
 bus tamen adeo non satisfaciunt, ut in illos acerbius multo quam antea stilum s' hinxerint,
 et ea requirunt ab ijs, qui veri et ingenui Lutherani dici volunt, quae nemo Christianus salua
 pietate fatari potest, et nisi Christi corpus reale et naturale non modo omnipotens esse, verum
 etiam ore corporeo a pijs simul et impijs, dignis et indignis manducari dicat, haereticum
 et a Lutheri doctrina alienum se esse promittant. Et tamen ut hic nomen ferre voluit, qui quae
 trassissime ab eo dicta erant, comediori interpretatione molliet: ita is si quod se tantum deum vo-
 re Lutheranos fore sibi persuasum, si non trasse modo, sed Cyclopeo etiam legendo praecceptore

Luth. Antichristi
 propugnaculum fuit.
 cunctis

Luth. "grauiter
 reprehendit

Mitigatio superior

nulli simulationi
 locus

iussu
 notatur.

Leomina aduersa=
rius ingenua.

Epilogus.

A postremis A

A tertia pos A

sum superent. Fateor equidem modestia studendum esse, et hinc nos hactenus s' studuisse omnibus consensu
puto, qui vel nos audiunt, vel scripta nostra legunt: At n' possumus idco aliter loqui quam sentimus,
neque in aliorum gratiam eos dammare, qui de toto Coenae negotio rectius et religiosius scripserunt, q'
ille, qui nostro quo solo sese eis opposuit. Etenim leomina sunt fore & aduersariis nos h'co inge-
nid, quae r'curari nulla ratione possunt. Nam quo magis quis sese illoq' sensui accommodat, eo feroci-
us illi calumniatorem esse clamant, qui aliud animo sentiat, et insuper Augus' tanae Confessione et
ipsi Luthero sententiam alienam affingere conetur. Quod enim nunc Vitenbergenses patiuntur,
hoc ipsum iam ante D. à Lauro et Caluino accidit, qui cum Confessionem illam tolerabili expositi-
one mitigare et secundum fidei analogiam dirigere vellent, r'abrones is tunc magis irritauerunt.
Sed ut redeam ad scriptum illud, de quo coep'ram, rursus fateor, mihi probari hominis illi,
is, mihi ignoti, sententiam: neque enim in eoz' consensu tollero, qui malitiose (et hincque dixi-
mus.) Zuinglium et nos proferunt. Nec tamen iudicio fuit huiusmodi ~~scribit~~ fuisse apud
nobilem illam matronam, in cuius gratiam haec scripsit, si Zuinglij nullam prorsus foret men-
tionem. Nam si eadem cum ipso dicentes audiat, ^{illa} quos Zuinglij non ita p'ebet, mox ab eis ab-
horrebit, et doctrinam hanc omnem, quae à Luthero dissentit, et Zuinglianam, habebit suspi-
tam. Atqui, si verum fateri libeat melius de re Christiana meritis esse Zuinglium, quam ut
nomen eius odiosi pers'ringi, nedum exhiberi debeat. At quid in re ipsa consistimus, non
puto nobis ob Zuinglij nomen multam posthac ~~rebus~~ controuersiam fore: et hinc fratri no-
stro omnia laeta et solida praeor. Cupimus equidem nos op'as nos tras cum omnibus fidei-
ter conferre, qui in Domini vinea laborant, nec aliquem fratris nomine dedignamur, qui se-
sum Chris'tum, verum salutis nostrae autorem nobisum profitetur. Quod si hoc ipsum à qui-
busdam impetrare non possumus, quibus nulla mentis nostrae explicatio sufficit: rogamur qui-
dam is tunc suo iudicio relinquere: nobis at' satis est, quod nullius fraudis nobis consilij su-
mus, neque propterea desinemus eos accare, ~~et~~ qui vel ex ignorantia, vel prauiudicio aliquo, de
nobis sinis h'c loquuntur: hoc solum eos monemus, ne Dei partes sibi sumant, dum corda no-
stra altius scrutari volunt, nec de alienis seruis temere promittant. Facit Deus Opt.
Max. ut tandem omnes in ipso verum et idem sentiamus atque loquamur ad nominis sui glo-
riam et Ecclesiae suae aedificationem. Quae apud nos feruntur, ea et ad nobilem virum et
amicum nos trum commorem, D. Eberhardum à Broick, scripsi, qui tua Excell.^a illa commu-
nicabit. Ego in pos'terioris ad Corinth. ep'ta Capitulis, adhuc v'orser, prodibit tamen, et
s'pero, utraque ad mundinas autumnales. Chris'tus Iesus Excell'entiam tuam cum genere:
si firma coniungo et tota domo incolamem seruet atque Spiritus sui domo ang'at. Amen.
Luguri et Martij. Anno nati Chris'ti 1572. Quia Confessionis nostrae cum Caluino fuit
supra mentione fieri, quam fortassis nunq' vidisti, eius exemplum ex libro quodam excerptum (q'd v'ale nulli
amplius extat.) m'ito. Proderit huius loci h'c, qui alios in huius viri scriptis locos obscuriores pro sua libidine
torquent. Hic enim seipsum ille interpretatus est.

Tua Excell.^a

obseruantissimus

Rodolphus Gualtherus.

Generosissimo et illustri Domino,
D. Ludouico, Comiti Vuitgens fei
nio & domino suo cum reueren-
tia observando.

N° 11 Arts A^o 72

8.12.

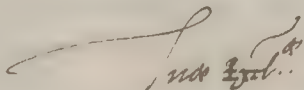
S. Epsi de tua Excellentia erga nos favore atque benevolentia nunquam dubitavimus.
Illis tuis et generose Domine, mihi quo plurimum observandum, eo quo inter nos recipit me-
tuum scribendi comertium, confidentiorem tamen (et sic dicam) me fecerunt postea.
meae tuae litterae, quibus nos tanti ab te fieri vides, ut nos amicos loco agnoscas,
qui nec loci dignitate, nec genere, ut nec quoad alias fortunas doles tibi conferri
moremur. Itaque non putavi me rem tua Excellentia ingratis facturo, si quod
publicum mea erga te observantia hoc testimonium adderem, ideoque meas in po-
s. triorem D. Pauli ad Corinthios epis. totam homilias sub tui nominis illustri
auspicio in lucem prodire volui. Rationes mei instituti, cum eas in praefa-
tione exposuerim, hic repetere non est opus. Hoc autem ~~est~~ a tua huma-
nitate me facile impetrare posse puto, ut hoc quicquid fieri alio animo accipias,
quam quo abs te factum est, tui nimis studiosissimo. Argumentum
quoque, quod et in Praefatione aliquanto liberior tracto, et de quo Aposto-
lus per totam epis. totam graviter et copiose disserit, tuae pietati commemorare
putavi, quando qui sumis rebus gubernaculis praesunt, religionis causam fe-
re negligunt, et proinde minus hoc quoque quod nescias nihil ad se pertinere
arbitrantur. Videntur hi multum posse sua auctoritate et potentia, sed utina
plurique causa optima non offendant suo exemplo, dum illam minus ositan-
ter praetereunt. Te autem tuique similes non modo multum posse, verum
etiam multum praeslare vides, dum vos hoc favore minus tuis Ecclesiis ami-
num additis, simulque alijs auctoribus estis, ut aliquanto acquiescat illis
et tota Veritatis doctrina iudicare disant. Optas tu, ut omnes consensui
studiant, et nos hoc ipsum iam diu praebens assidue apud Deum optamus.
Sunt tamen quos neque suae opinionum iam leppis atque consensibus (quod
aiunt) absurditas, neque Ecclesijs undique imminente pericula permoverunt
ut animos et vires suas nobiscum coniungere velint, qui nihil perinde atq.
illorum amicitiam ambimus. Spem bonam nobis fecerunt super Viterbier,
gentes, qui de controversiis quibusdam articulis ita iam semel atque iterum
scripserunt, ut illos rursus totius Veritatem intelligere mihi non sit dubium.
Adversarios habent Theologos Monachos, qui totius fere Saxoniae Ecclesias
suis claviculis contra illos exortantur. Sed quo magis hi furibunt, eo apertius
suam ignorantiam produnt, in qua eo usque progressi iam sunt, ut quod
sunt nescire velint, et magno studio tenebras arceant, quibus intra
animos suos sese coerentem Evangelij lucem obscurant. Hoc removeretur.
Audio tamen Illus Trifidum Eboracensem Augustinum, qui rursus nos hoc prius
iniquior esse videbatur, nunc aequior factum esse. Ut ante annos quin-
quaginta. Papatus propria mole depresso ruere cepit, ita illis hominibus
accidere vides, ut quo magis cupiunt Lutheri Germanos discipulos agere,
eo plures suae opinionum absurdissimis commentis a sese alienent. Pa-
xit aliquando Deus, ut aperti oculis puriori doctrinae locum dent et
videre incipiant, quia multa adhuc ex Anglia illius Romani & Tabula
expurganda res sunt, de cuius reformatione ipsi iam diu minus superbi
gloriantur. Sed vides me longius progredi, quam initio & faterer.
tuam erga Excellentiam rogo, ut hanc quoque culpam mihi redderet.
Nunc ad res meas venio. Eilium meum neque regionis vos hoc neque
itinis ac peritas (quod suspiras) abest terruit, quo minus per Holsiam
iter faceret in Angliam profecturus, sed mihi obsequi volentem totum
contraria voluntas retraxit. Fuerunt hi Angli mercatores, quibus illum ex

meo iussu Frofhouerus commendabat, et quos ille non potuit tuto deferre. Voluerunt illi
secundo Rheno Coloniā usque descendere, et inde Hamburgum proficisci. Sed multa;
to consilio in Frisiam decesserunt, quod traiectum ex Emda in Angliam breviorē
et faciliorem sibi pollicerentur. Sed non admodum felicitur hoc eis cessit. Nam
rūm hebdomadibus nonem illuc perierunt, et hic nam conspecta soluisse, toties
in portum reverti sunt, et vix tandem post longam molem hanc Decembri demum
mense in Angliam appulerunt. Londino ad me scripsit filius quinta Junij,
que die eius consobrinus, Tringellius, illuc obiit. Fuit eius obitus meo valde
ingratus, se tamen satis comode agere indicat in Cantabrigiensi Academia. Ex
per te quid literarū hysto mundanis daturus sit. Accipiet Excellentia tua meas
in utramque ad Corinthios lucubrationes, in duas rodices diuisionē ligatas. Coniunxi
his ambas uno volumine comprehensas, quod amico meo veteri D. Eberhardo
à Broick transmitti cupio, et ut hoc officium tam huius quam mihi Excell. tua
praeferre dignetur, vehementer rogo. Nos hic admodum sollicitos tenet belli
ab Aurangio contra Albanum suscepti eventus. Et si Ronaldus ille multa lau-
de dignus, siquidem seris et prudenter et fortiter nos geratur: quod omnino
facto opus erit Magna res Hispani potentia, gentis illius indefessa indu-
stria, audacia cum crudelitate singulari coniuncta. Cum quibus si morose
hominum nimio luxu et ponti accersitam egrotatem, confidentem perordiam
et ego rapulae gularique et ludio nascentem somnolentiam consero, quid spe-
rare possim non video, quid metuiam scio. Gallis res initio et fatum infeli-
citer cessit. Nam (cum iam pridem ad te perlatum puto) qui illuc contendebant,
ut Montium obsidione liberarent, et miseri oppressis Belgis opem
ferrent, plerique aut capti aut caesi sunt. Abierant illi iniussu regis (ut
ferebatur) sed Rex cladem is tam agerrime fort. Et sane mirum nobis do-
lore debere optimoque et fortissimoque viroque interitus. Ita vero regni sui rationes
Christus administrat, ut ipsi soli cedat omnis gloria: utque Amorrhæorum
iniquitates impleri oportet, ita numerus quoque sunt fere complacuisse,
cesso est, quoque animae sub magno illo altari pro vindicta clamant ad
Dominum. Venetorum res satis in angustiis loco, adeoque in Adriatico mari
sepultas esse, nuper Italus quidam scribebat. Ad Castrum novum, quod diu obsi-
derant, ingentem cladem arceperunt, et ego copia tantummodo ad internecio-
nem caesa sunt. Taram quoque captam à Turcis esse quidam aiunt, unde
facilis et brevis res in Martam Antonitanā traiectus. Hispania classica diui-
sa esse, et Joan. ab Austria cum altera parte in Hispaniam propere dirigi,
et rebus in Belgio periclitantibus opem ferat. Nuper rumor de pace inter
Venetos et Turcos et parvi ceperat: sed is iam totus contriuit. Non dubito illos
belli iam pridem tradere: sed fœderis parri compedibus tunc trahi, potum non pos-
sunt retrahere. Imminet undique Chyriano orbi pericula, magis tamen metnendi
mihi videntur, qui illum inter finis simulationibus et aperta quoque vi tur-
bant. Norfolkum ducem, qui remuandis contra Elizabetham Angliæ reginā
factus princeps fuit, et Junij capite truncatum fuisse, iam te audiuisset
puto. Ita enim ad nos scribit Eliensis episcopus. Stolica regina auctiori
tore iam delinatur, et iam conscripta fuerunt Junio mense actionis
contra illam insiditæ capita, quæ omnia eiusmodi sunt, ut struxim sibi
rare videantur. Viri nostri Papistæ ob felitem in Galliis Evangelicæ doctrinæ

na progressum ringuntur, et multi animis à Gallo alienatis non obscure tuis pari:
tant. Non possunt tñ aliquid, cum neque ipsis inter se communiat. Durabit hactenā
hac int' Dei semen et serpente ~~venere~~ volentem, quam Deus in paradiso olim
plantavit. Det idem hic nobis, ut cum efre vincamus, et Satanam sub nrīs quoq;
pedibus conterat. Hæc ad tuam Excell. nunc dare potui inter proximās occu-
pationes, quæ me literas vix relegere, nedum describere sinunt: quare literis
ignoscas rogo. Deus Opt. Max. Excell.^{am} tuam cum tota domo servat, bonisq;
cum corpaliū. tum s' spiritalibus indies magis magisque augat. Tiguri
20 Augusti. Anno 1572.

Rodolphus Gualtherus.

devotissimus

Rodolphus Gualtherus.

Qualiter homines in posterum ad
corinthios adducant

Generosissimo et Illustri Dño,
D. Ludovico à Selon, Comiti
in Vintgens firi @: domino
suo cum reuerentia obseruando.

Op^{us} Frankfurti 13 Sept. 1672

S. Iurandum mihi fuit Ludovico Comite, Domine mihi haud vulgariter observando, probatum fuisse
tua Excell.^a epistolam meam, qua meum de scripto cuiusdam viri non indocti nec maligni in re
Sacramentaria iudicium exposui, simulque eximium Iesu Christi serum, D. Zuinglium, ab eorum
calumnijs vindictam, qui vel odio vel ignorantia ei tribuunt, quae ille neque unquam sensit, neque verbo
aut scripto prodidit. Et liberius quidem egi hanc causam, quod mei officij esse putarem, nihil apud
te dissimulare, qui ut iudicio tales, ita pro singulari tuo vera pietatem studio, non ab hominum
auctoritate, sed ab aeterna Veritatis verbo pendes, et proinde non offenderis ijs, quae pro huius de-
fensione adversus eos dirimpt, quorum auctoritatem aliqui sacrosanctam esse voluit, adeo, ut oim
rationum loco illis sit Pythagoricum illud, αὐτὰ ἐσθ' ἔφα. Eumvero nos Lutheri eximium Dei et
Ecclesiae eius serum fuisse semper confessi sumus, et ingrati nimis sunt, qui hanc laudem illi vel
negant vel imident. Ita in Buxero etiam et Calvino plura Spiritus S. dona fuisse agnoscimus,
quib. ad propagandam Dei gloriam et multorum salutem illi studio indefesso visi sunt. At qd omnes
isti homines fuerunt, Lutherum quidem pertinax sententia sua tuenda ardor in contentiones ab-
duxit, quae eiutationes trassas et absurdas extorsit. Buxerum autem (quod probe nosci-
mus) nimium et ex metu oratum concordiae studium seduxit. Cum enim a nostris ad Capellas in-
felicitate pugnatum esset, et Zuinglius cum multis egregijs viris occubisset, eaque clade quod paulo
ante inter aliquos Helvetiae civitates et Argentinam atque Hesperi principem coierat fœdus, disso-
lutum esset, ille totam causam simul perituram putabat, nisi superioris Germaniae civitates, et im-
primis Argentinam suam, alius non fœderis praesidio munirent. At quia idem sciebat, Saxones a-
liosque Confessionis Augustanae socios a Zuinglij de Coena Domini doctrina abhorreo, omnibus per-
suadere conatus est, eandem fuisse Lutheri et Zuinglij sententiam, ideo Confessionis verba et Lu-
theriutationes, quae Capernaiticum quid spirare videbantur, interpretationibus suis molliro-
voluit, ut a nostris recipi possent. Ubi vero nostros, qui nec sibi futurum fieri, neque alijs fare-
re volebant, in eo difficiliore esse vidit, multis nos (quod sane de tanto viro imitatus dico)
suis partem fecit, quasi ipsum Christum a tota Coena eius excludamus. Cumque tunc primus
in Germaniam venisset Calvinus, quem ingenio acuti et ad res magnas natum esse videbat,
hunc qd in suam sententiam pertraxit: quod ei facile erat, cum ille propter linguam nostram impi-
tiam, neque Zuinglij neque Lutheri sententiam ex ipso libro cognoscere posset. Fuit ea res mul-
tate contentionum causa, quae Helvetiae Ecclesias diu exercuerunt: in quibus Buxero accidit, qd
fere accidere solet ijs, qui gladiantes volunt dirimere imprudenter: ut nunc ipsi videntur.
Nam ille qd, dum contradicteria conciliare s' hœbet, et utrique parti sententiam affingit tolera-
bilior (ut ipsi videbatur) apud utramque a gratia exidit, adhuc obscurus factus est, ut tan-
dem suam sententiam vix ipse explicare posset. Sed cum Germania videretur in Angliam venisset,
et propter lites in Germanijs excitatas ea conditione esset receptus, ne de Coena
Domini verba faceret, publice quidem tacuit, cum Petro Martyre autem (a quo plus de-
ries ista audiui) privatim sapinus coram et per literas contulit, tumque ab eo, ut cla-
rius diceret, rogeretur aliquando, respondit cum lacrymis: Per me quales mi Martyr vi-
deo Deum nolle porro mundum per me doreri. Hæc ito hic repetere volui, ut Excell.^a tua
videat, Deum tantum virum talis nobis proposuisse, ut ne quid nimium tribuamus posthar-
um auctoritati: sicuti tu ipse res te scribis. Et si hoc omnes observarent, facile dissidijs o-
mnibus finis imponi posset, quibus hodie Ecclesia distempnit, et Evangelij cursus impeditur.
At n' video, qua ratione hoc a Theologis quibusdam impetrari possit, nisi principum auctoritate
in ordinem redigantur. Sed hos quoque (ut tua Excell.^a querit) remissiores esse video, et ple-
rique, quasi salutis rursus in eo versetur, hoc vnum taceant, ne quis apud suos Christi corpus
in pane mystico corporaliter adesse, et oraliter (sic enim aliqui loquuntur) a pijs simul et
impijs manducari negat: ut autem Christus in nobis sit, et in nobis affariter vivat atque
agat, serui negligunt. Accidit q' plerisque, ut dum de corpore Christi gladiantur, se Christi ver-
bo et Spiritu vacuos esse prodant. Potebat hoc multis argumentis probari: sed vnum hoc suffi-
ciat nunc, quod tua quoque Excell.^a de quibusdam scribit, qui cum Evangelij nomen pfiteantur,

¶ Sed nos pprii nostri,
Maximè inter ipsos
oportet n' potuisse
commemore: ¶

et Lutheri discipuli germani transferri velint, ab Albano se conduri patimur, ut Hispania tyranni-
dem (quæ nisi Deus hoc malum avertat, Germania simul et religioni in Germania instaurata
exitialis erit) suis armis stabiliant. Exultant facinus hoc, quod contra sediciosos principi-
um vindictam feriant. At quo nomine ipsi digni sunt, qui ceterum hostem, cumque nobis in-
sensibilium, contra communem patriam armant, adeoque in communis matris, Germaniæ, viscera for-
rum stringunt. Sed reprime me, ne rei indigentia obrepente longius progrediar quam par
sit. Quæ tamen in Hispania mentionem mereri, hoc addendum puto, ut non sine causa ti-
more, ne gens illa Occidenti fatalis sit. Constat enim, eam ex Gothis originem habere, quæ olim
post vastatam maiorem Europæ partem, et Romam captam, et eversam in Occidente Romanum
Imperium, in Hispania consederunt, ex quibus deinceps Regum Hispaniæ linea ad Ferdinandum
usque, Caroli V et Ferdinandi nostri auium matrem, deducta est. Cum igitur e medio suo
se indies latius diffundant, et iam pridem Italiam cum Insularum occuparint, nunc Germania
infesti sint, eiusque partem opulentissimam in potestatem redegerint, Galliam quoque se sua
iam dudum deuorant, ipsi denique Galli et Germani illis viam s'ferant suis dissensionibus,
quid aliud sperari potest, quam ut infelix Europa iterum terrores hos ter sentiat, a quibus non
nova inundatione vacet. Paxit Deus, ut hoc presagium ego fallar.

Veni nunc ad quæstionem, quam Excell.^a tua proposuit, argumento potito ex horribili
illa et inaudita crudelitatis laniatione, qua superiori anno Gallego tyrannus (nam Regem di-
cere piget) contra datam fidem, sub nuptiarum regiæ prætextu, Admiralem cum plerisque fi-
delium Christi viribus, et postea innumeram prope regis multitudinem per totam Galliam truci-
dari curauit. Quod facinus ut omnium hominum animos admiratione et terrore percussit, ita
apud pios eandem, quas apud te, cogitationes excitauit. Quæris enim, cur Deus ad tam enor-
miam facta committere, suos ab eo diuis et indignis modis tractari sinat. Quid item pijs indignare
debeat de iis, quæ diuinæ indignationis argumenta esse censent, quæ denique consolatione ipsam animas
vacillantes erigant. Sunt hæc considerata dignissima, quando olim eximios Dei seruos in hæc
causa grauius tentatos fuisse constat. Asaphum certe istæ cogitationes eo adduxerunt, ut faten-
ter passus esset, quicquid sui mutarent, et a natione filio Dei deficeret. Ieremias quoque clamabat:
Qui fit, ut via impiorum prospera sit, et feliciter agant, quæ impudentibus præuaricantibus. Et nota
sunt alterius prophetae verba, qui cum sub Manasse Rege verum Dei cultum euertere, prophetas crudeli-
ter trucidari et Hierosol. totam sanguine immixto inundari videret, dicebat: Quousque Domine
clamo, et non exaudis. Beneficor ad te ob violentiam, et tu non seruas. Cur os fœdis mihi iniquitatis
et facis ut s'perem molis tuam, et sunt coram me vastatio et violentia. Meretur ista longa
tractatione, utque hic pijs se diligenter exercent, non tam utile quam necessarium est. Me autem de
his cogitantem, ut aliquid tua Excell.^a dignum responderem, maxima laboris parte lenamur
pater et præceptor meus observandus, D. Bullingerus, qui ex alio rogatu libellum de persecutio-
nibus breue aureum conscripsit: quem quia ille procul dubio ad te mittet, superuacuum videri
poterat, si de hoc argumento plura velim dicere, quod ab illo felicissimi tractatum est. Ne tamen
tua Excell.^a petitionem s'premissem puto, summa rerum capita attingere libet, inde initio facto,
vnde veteres prophetae suarum consolationum principia sumpserunt. Habakuk dicit: Super s'po-
culam meam stabo, et statuam me super aurem, et s'perabo, ut videam quid in me loquatur Dominus,
et quid respondeat ad inuepationem meam. Asaph item in sacratis Dei adytum se ingressum dicit,
ut non tam p'sentem regis faciem, quam finem p'io atque impio inspicere: ubi re p'pius considera-
ta, hoc totius causæ istius fundamentum posuit: Aut bonus est Deus Israel, his nempe qui
mundo sunt terti. Itaque nos et ex una parte Deum, ex altera nos ipsos inspicere oportet. Et in
Deo quidem hæc s'peranda sunt. Primum, quod nihil eo infirmitas et immitis fiat, nec etiam seruire
ad ea quæ sunt committente. Oculi Domini (inquit Zacharias) percurrunt terram: et cum idem ille
caelum et terram impleat, nihil eo quæ sunt ignorare potest. Quis vero immitis roget, ut
vel ipse faciat, vel fieri patiat, quæ oio facta nollet. Ut autem eum ad quædam committere di-
camus, aut (ut quidam faciunt) permissionem ei tribuamus otiosam, id vero ab eius insititia

Psalm. 73.

Ierem. 12.

Hab. 1.

Hab. 2.

Zach. 4.

Ier. 23.

atque sapientia & quibus reu finib. et terminis eius providentia concludit) est alienissim. Adde, quod
 cum om̃ sit dominus, de quo illo solo loco dici possit, quod Regibus suis parati auti tribunt, illum
 logos dare, non arripit: nemo de iniuria sibi ab illo facta conquiri potest, quando de suo, prout ipsi
 videtur, statuit. Et hoc quidem in Scripturis tam pers pice tradit, ut de illis dubitare nefas
 sit, quae multi inter gentes olim confessi sunt, qui om̃ animis inscriptam naturae legem, et re,
 gulam suae disputationum sibi ob oculos posuerunt. Quoad nos vero, quanti quanti sumus, cor,
 rupti et vitiosi sumus, idcirco sanctissimis et hoib. committunt confessiones illae, quibus olim pra:
 stantiss. cultores Dei de infelici sua conditione conquesti sunt: Ego in iniquitate formatus
 sum, et in peccato concepit me mater mea. Item: Nos sumus omnes voluti immundum, et sicut ho:
 stis tentonum abierunt omnes iustitiae nostrae. Quia. n. ipse Deus testis, fumenta cordis nostri
 prae prava sunt ab infante aetate, bonis q; operibus nostris cogitationes et cupiditates inordinatae
 vel iniquae concurrunt, quib. illa sit infirmus, et quoniam supplicio potius quam praemio aliquo di:
 gna sint. Quis ergo de Dei iniustitia queri poterit, si honores, opes, vitam denique per infandos
 mortis crudelissimae reuicatus illo nobis auferat. qui aeternis inferis tormentis puniri moreba:
 mur. ⁿ At grave est et scandali plenum, ppe is fa accidere, dum causam bonam, iustam, sancta
 rum salute publica et Dei gloria conimam, tuentur. Rationes. Sed hic quoque Deum omni cul:
 pa liberabimus, si res paulo diligentius examinetur. Nam primo, multi passim inveniuntur,
 qui causam optimam sanctissimamque possim agent, dum vel sub huius praetextu remedium pri:
 uatum quaerunt, et suam sine ambitionem sine auaritiam, aut quidvis agendi licentiam, Dei no:
 mine palliant: vel odij et irae affectu abrupti modum excedunt, et multa inique, multa crudeli:
 ter faciunt. Atqui talium infinitus est numerus, ubiqueque vel seditiones vel bella ciuilia exori:
 unt. Nam licet causas eiusmodi motum aliqui graues sint, et qui loco ppi sunt, n. nisi inuincibili
 necessitate reati ad haec remedia extrema et periculosiss. reuertat, n. desunt hi, q. diu minus syn:
 tere se illis coniungunt, et suas res agent, aut iampridem correptas odij atq; inuidiae flamas
 hostium suae sanguine resingunt. Quibus, si res infeliter cedat, non possumus Deum
 accusare, qui sui nominis abusu in isto iudicio voluit. Deinde etsi causam bonam omnes bo:
 na etiam fide et animo synere agent, saepe tamen in ipso limine (quod dici solet) peritatur, quod
 illam absque certa Dei vocatione suscipiunt, et rebus nihil ad se pertinentibus, solo qdam sancto
 et bono, sed praecipiti et inconsiderato solo insistent: a qua culpa totam hodie omne liberari pos:
 sunt, qui in alienis terris regnum Dei armis temere correptis potius, quam doctrinae puri:
 tate, morum probitate, et vita vero Christianae exemplo propagare volunt. Accedit his, quod
 in iustissimis quoque bellis multa praeter ius et equum, multa item contra charitatis legem
 designant, qualia sunt, horribiles hominum strages, urbium et villarum incendia, agrorum fru:
 gumq; vastationes, viduago et pupillago oppressio, ex quibus publica aegritas, famines, pestes na:
 scunt, et quid nimis mira miserae turba Dei aures assidue clamoribus fatigat, quos ille no:
 quaq; negligit. Et quam ei ista displiceant, Davidis exemplo docemur, qui cum vir esset so:
 rundum rex Dei, eius tamen ministerio hic in templi sui aedificatione non voluit uti, quod bella
 multa gessisset, multumque humani sanguinis effudisset. Quod meo iudicio rectissime ad Chri:
 stianam, quae unicuique Dei in terris templum est, transferretur. Ut enim regnum Christi
 non est de hoc mundo, ita multo minus huius mundi armis propagari poterit. Et tamen
 hoc Dei decretum est, ut per carnis infirmitatem (Pauli verbis loquor) Euangelium pro:
 dicant, quos ille huius operi omnium saluberrimo deservauit, ut ne virtus carnis Christi ena:
 nescat, qua tunc maxime elucescit, quando neque persuasoris humanae sapientiae verbis or:
 nata, neque principum huius saeculi auctoritate turgida, neque armis munita, sed simpli:
 ri Euangelij praedicatione commendata ab ijs recipitur, quos mundus pro infirmis, obscuris
 sultis et nullius pretij hominibus contemnit, et per hos ubique gentium de demissa mundi
 et principis eius tyrannide trophaea pretioso Martyrum sanguine rutilantia statuit. Agnosce
 quidem Haie Vaticanum, quo Deus Ecclesiae suae reges nutritios pollicetur, et eos principes Deo
 gratum officium facere scio, qui inter sua curae reuictos Christi fidem ppagare satagunt, et eam,
 dum armis quoque, si opus sit, contra vim iniustam defendunt. At ut absque certa et peculiari

Psal. 51.
 Isa. 64
 Gen. 8.

inter quos

1 Par. 22.

2 Cor. 12.

Galat. 4.

1 Cor. 1 et
 2.

Isa. 49.

uocatione hoc in regnis et terris nihil ad se pertinentibus faciant, id nusquam me legisse memini:
 nisi quis Romanos Pontifices imitandos putet, qui olim Sarri belli antiores fuerunt, quo totu
 orbis terrarum, non sine Christiani nominis detrimento, conuulsus est. Hæc etsi in fortissimi heroi
 Admirali et sorioque eius contumeliam minimè dicta uelim, cum quæ ipsos mouerunt causas
 me lateant, et quos multa præter animi uoluntatem belli iam suscepti necessitate abreptos
 fuisse, multa item, quæ à suis crudeliter et insolenter facta fuerunt, improbanisse non dubito.
 quoties tamen de ijs cogito, quæ ex uiris minimè malis, et qui factore pars aliqua fuerunt,
 audiri, simulque horribilem totius fere Galliarum uastitatem cum crudeli et miserabili fame,
 quæ etiamnum adsit innocentem promissum uulgi multitudinem oporteat, animo repeto,
 minus miror Deum noluisse, ut his medijs regnum suum apud Gallos insinuaretur. Num
 quam tamen illos pro reprobis et à Deo abiectis damnauero: sed Deum ipsoque miserabili cla
 de totum mundum excitare uoluisse dico, ut qui hodie bellis gaudent, et sanguinis effusione
 sibi quæstum faciunt, quem uel religionis, uel publicæ iustitiæ, aut etiam debitorum principib.
 obedientiæ prætextu palliant, diligentius illud Christi dictum expendant: Si hoc fit in ui
 ridi, quid fiet in arido. Et tamen si tam horribili et inaudito perfidiæ et crudelitatis exemplo
 eos terredari passus est Deus, quos religionis ueræ causam serio agere rectè constat, si denique
 Tridentini Concilij furores isti primi sustinere debuerunt, quid nobis de infelici mundo potest
 mur, qui hodie totus ab illis pendet, qui bellis minimè necessarijs omnia turbant, qui aliorum
 libertati proditorijs consilijs insidias struunt, terras omnes sanguinis immortui rimis irrigant,
 uiduago, orphanago et agricolago innocentium ciuili et clamoribus totum totum resonare faci
 unt, omnes denique orbis habitati angulos oculibus miseris implent. Tam ergo abest, ut Ad
 miralium cum suis sorijs, quos bene sanctique zelo attentos fuisse non dubito, damnum, u
 potius beatos iudicem, quibus in bona causa et pro Christo mori datum est, et quoque exemplo
 totum mundum Deus de futuris cladibus admonere, et omnes nationes ad poenitentiam et
 synagoga religionis s. fidium excitare uoluit. Solat enim ille iudiciorum suorum initium à sua do
 mo facere, ne quæ in prophætiis punit uicia, in suis probare putet: ideo quæ Ecclesiæ accidunt
 clades, universalium calamitatem, quibus impij et à Deo alieni passim puniendi sunt, præ
 ludia minimè uana censeri debent. Vide quæ apud Abdiam prophetam et Jerem. 25 Cap. de
 ratore furoris Dni dicuntur, quem primi quidem bibebant Hierosolymæ et Sancti montis incolæ,
 à quibus ille ad gentes uicinas, tandemque ad Babylonicos translatus est, qui totum uenâ cum
 fortibus exagere coacti fuerunt. Ita uero ad secundum quoque et tertium proposita quæstio
 nis caput ex parte respositum est: quid nimis pij de ijs iudicent, quæ diuinæ indignatio,
 nis argumenta esse consensit? quæ item consolatione animos fluctuantes erigere ac stabilire de
 beant. Quæ enim impijs à Deo irato iniunguntur clades, uerè illis poenæ atrocissimæ, et nisi
 inter illas conuertantur, infernalium æternorumque cruciatuum præludia sunt: eadem uerè
 pijs et electis diuini fauoris sunt tres timoria. Per has enim (ut Isaias docet) innoti colligunt
 ad cælestis patriæ sedes ante diem malum, ut in suis tribulibus requiescant, interea dum infi
 lites huius sæculi filij debitas suis scelibus poenæ cum horribili regnorum euersione et totius
 orbis conuulsione exolunt. Sic Josias, etsi in prælio ceciderit, tamen in pace ad patres suos re
 latus fuisse dicitur, ne quod post secutum est horribile orbis et templi excidium et miserabilis
 totius gentis Iudææ euersionem uideret. Quod ipsum fortassis de Galliarum fratribus nunc per
 fide omisso, breui dici poterit, quando perfidiarum crudelitate plus quam Turcica committam
 diris et horrendis modis Deus uoluitur. Adhuc dum talia pijs accidunt, his quasi paternis
 uirgis castigant, ne (quod Paulus dicit) cum mundo contumaci et pernitente nescio male speran
 Denique Christi Jesu sorij fiunt cum Simone Cyrenæo, et hæc gloria illos Deus coronat, ut fi
 lio suo conformes facti, huius uentem ferant, idque hostibus ipsoque palam testantib. qui etsi
 illos prius fictis criminibus granare soleant, fere tamen inter clades istas impijs fidem in uerū
 Christum et Euangelicæ doctrinæ s. fidium illis approbant. Quorum consideratio uel sola
 sufficere potest, ut animos mutantes erigant, et Christum ducem magnis passibus sequantur. Arredi

Isa. 57.

2 Reg. 22.

1 Sam. 1

1 Cor. 11.

1 Cor.
1 Cor.

Ma.
Rom.

1 Cor. 10.

1 Cor. 4.

Ma. 64.

Rom. 8.

tamen et hoc, quod Deus ille fidelis et indulgentiss. pater nos supra viros tentari non sinit, sed
 ut suos servos hominibus simul atque Angelis spectaculum facit, ita ipsemet Agonothetes est &
 quissimus, qui non solum vano regni sui caelestis illos ad certandum excitat, verumetiam in cer-
 tamine illo laborantibus novas subinde viros sufficit, labascentes fulcit, collapsos erigit, despera-
 bundos consolatur, exanimos denique et prostratos resuscitat, ut immo mundo et eius principio
 per omnia adversa eluctari possint. Et ut tandem scribendi finem faciam, quid mirum est, si
 quae exemplo carent nobis ferenda sunt, quibus bono quoque incomparabilium hereditas
 iam pridem legata, et Filij Dei sanguine confirmata est. Quae oculus non vidit, neque auris au-
 divit, neque in cor hominis ascendit, ea praeceperit Deus ijs, qui ipsum diligunt. Et Paulus
 olim dicebat: Statuo minime esse paria quae presenti tempore perpetimur, futura gloria no-
 bis revelanda. Haec ad quaestiones propositas respondere volui Ludovico Comes genero-
 sissime, non quod tuam Excell^{am} mea institutione aut consolatione opus habere existimem,
 sed quia tu ita voluisti, cui ego officium tam pium et meae professioni convenientiss. negare
 minimi debui. Et ut quod verum est fatear, volupo mihi fuit, inter varias curas et diffi-
 limas cogitationes, quae mihi cum pijs omnibus inter nostrae aetatis calamitates sunt comu-
 nes, de his tamen per literas colloqui, ut non tam te, qui ista leges, quam meipsum recreare.
 Tuam vero Excell^{am} rogo, ut si quid vel liberior vel minus apposite dictum videbitur, id ei
 qui benignus consulat. Quod si meis hysce aliquid defuerit, id D. Bullingeri libere abundo
 pariter. De rebus, quae apud nos forunt, scripsi ad communem amicum nos trum, D. Eber-
 hardum à Bruck, quem tamen illa communicatio scio. Ita enim propter varias occupationes
 et literarum, quae mihi hoc tempore exaranda sunt, multitudinem operas meas inter homines
 amicissimos partiri libuit, et hanc colloqui non prorsus inutilis occasionem vobis inun-
 dam et gratam fore confido. Vale illustris et generose Domine. Tiguri 24 Februarij
 Anno nati Christi M.D.LXXIII.

Tua Excell^{am}

additissimus

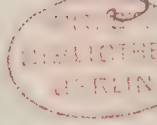
Rodolphus Qualthornus.

Mus Tri et generoso Domino,
D. Ludouico a Sehen, Comiti in
Vuitgens Fein, Dno in Hom:
berg & domino suo impri:
mis honorando.

P^{no} 24 Mar: A^o 73

 Gaudio Ludovico Comes et Dominus mihi magno tuo merito observande, gratum fuisse
tua Excell.^a officium is tui, quo meum erga te studium declaravi, dum modo in po-
steriorem D. Pauli ad Corinth. epistolam hominibus sub tui nominis felici auspicio in-
lucem omisi. Quod vero tu illud munere eleganti et pretioso remuneratus es, in eo
propensissimam tuam erga nos voluntatem agnosco, et Excell.^a tuae gratias ago, non
quales tua liberalitas meretur, sed quas pro mei ingenij et facultatum tenuitate a-
gere possum: et utinam mihi aliquando occasio detur, qua cum tuo comodo et volupta-
te te satari possim, quanti te faciam. Mihi ~~te~~ tunc hoc non inmundissimum modo est
verumetiam non possumus mea felicitatis partem inditum esse, quod me hominem
obscurum ab te amari et diligi scio, quem Deus antiqua generis nobilitate, virtu-
te et eruditione non tam illius hominem quam pijs bonisque omnibus charum fecit.
Atque cum literis tuis postremis librum de Concordia in Ecclesiam redirem:
da, Herbornae scriptum a viro pio et erudito (eo mi fallor, cuius quosdam titulos de Co-
na Dominica alias misisti) et Dni Santaldegundi in illum animadversiones, qui-
bus ille res pensionem aliam opposuit. Et peti ab me Excell.^a tua, ut ipse quoque de
eodem argumento aliquid scribam. Id vero libentissimè ego facerem, si aut ea mihi
esset rerum cognitio et dicendi facultas, ut in causa tot iam annis inter praecipuos
et summos nostri saeculi theologos ventilata aliquid proferre possem, quod illoque doctissi-
mis lucubrationsibus adiji mereretur: aut ea esset nos huius temporum felicitas,
ut aliqua parvis et concordia vera spes tunc recipi posset. E quidem vahemen-
ter probe boni illius doctique viri studium, et utinam eodem parvis amore omnes
ardere, qui hodie in Schola et Ecclesia Dei Verbum profitentur: at simul me:
tuo, ne illi oleum et opera pereat, dum opus toties iam à multis frustra tentatum
aggrederetur, et quidem ea via, quae nonnullis alijs infelicitissime cessit. Burero impri-
mis, cuius exemplum ille pra alijs adduxit, et quam is cum Luthero composuit
Concordia formulam ita commendat, ut hodie hanc quoque compendiosissimam tutissi-
mamque viam fore existimet, quam sequi debeant, qui consensum inter Evangelii-
ae doctrinae professores quaerunt. At me Burero exemplum maxime terret, quan-
do in mentem venit, quid ille auctor in Helvetiae nostrae Ecclesijs attiderit,
quibus item artibus vel ipse, vel ij qui ei consilij is fuit auctores fuerunt, superio-
ris Germaniae ministros domo evertant, et Vitenbergam usque pertraxerit: et
denique quam inhumane illis à Luthero primum tantummodo reiecti sint, de-
mo optimi et piissimi viri, Philippi Melanthonis, intercessionem illo aliquantulum
placatus eos in rem per se admisit, ita tamen ut adhuc indignabundus eos huius
verbis compelleret, Deinde ex die mihi meum Evangelium Galatensium per-
misit. Rursus tamen Philippi et Iusti Iona verbis mitior factus, articulos
illis iam ante conscriptos proposuit, quibus illi similiter nimis subscripserunt, uno
Constantiensis Ecclesiae ministro, Doct. Joanne Zúrio, excepto. Cooperunt ab eo
tempore in superiori Germania res in deterius vergere, et qui consensum generalem
in Saxonia multo cum labore maximisque impensis quaesierant, in suas Ecclesias
contentionum materiam reportarunt, ex quibus lites perpetuae sortita sunt. Audivi
ista non semel ex aliquibus illoque, qui eius fabula pars magna fuerunt: ex quoque
numero quoque fuit Vulpianus Mustelus, cuius doctrina et pietas singularis
toti orbi pers perita est: quique eius ac fionis nunquam sine gemitu et dolore reor:
dari potuit, quod et Germania superioris ministris turpiter impostum, et eadem occa-
sione phrasas novas et trassas in Ecclesias, quae puriori et simplici doctrina assueverat,
immeritas esse videret, et novis doctoribus viam patefactam, qui ipse Luthero trassas lo-
ruti, Ecclesias passim turbarent, inque his etiam ita dominant, ut is ne histero

quidem liceat, qui eam moderationem doctrinae de Sacramentis adhibere student, quam bonus il-
le frater Herbormensis requirit. Adde his, quod ne Luthero quidem Bucerus satisfecit, imo
dum contradictoria conciliare voluit, utrique parti sua portus et parum gratus fuit: quod ego
in Comitibus Imperialibus, quae anno 1541 Ratisponae agebantur, coram vidi, et Lutheranos
de illo graviter conquerentes audivi: suam vero Argentinam hominibus superbis et rixato-
ribus reliquit, qui partim Myrici furores pro oraculis habent, partim Ubiquariam Brentij
et Jacobi Andreae Chronologiam omnibus obtrudere satagunt, ut nesciam, si Bucerus ex mor-
tuis rediret, num Argentinam locum esset habiturus. Atqui hunc quoque solo bono et sancto
motum fuisse nequaquam dubito: attamen dum nimis (si ita loqui liceat) concordiae studio
ardet, controuersiarum statum extenuare voluit, ut omnibus persuadere posset, non de re
ipsa, sed de solis verbis contentionem esse, et proinde concordiam facile posse fieri, si Luthero
et pignora ab omnibus admittantur, quibus ille sensum longe alium, quam ille unquam
agnoverit, affingebat. Atqui eadem plane via nos ter ille scriptor videtur intrare. Quia enim
quae eius pietas est, videtur infelici contentione, quae Ecclesiae iam diu exortuerunt
scandalo, quae multi impediunt, quae minus ad Euangelij professionem adducant, quodque
Ecclesiae ubique loco turbat, multis etiam in locis persecutoribus tyrannis in fratres no-
stros sanandi occasionem praebeat, ille ut rebus afflictis remedium afferat, et eos sibi co-
quiores reddat, qui hac tempe plus aequo fermentiores visi sunt, controuersiam hanc non
tanti momenti esse dicit, ut propter eam Ecclesiae pax turbetur, aut dissensiones diutius
ali fenerique debeant. Quod ut facilius omnibus persuadatur, multa extenuat, multa
dissimulat et praeterit, de quibus hodie quidam atrocissime nobiscum digladiantur. Ex
quoque numero ut unum attingam, quis obsecro nescit, nobis cum nemine Lutheri dissi-
milia non minorem de imaginibus et eago usu in templis concertationem esse, quam de
Sacramentis. Has enim illi pro adiaphoris habent, simul tamen easdem ita propugnant
ut nobis non facimus indignissimum et intolerabile exprobrent, quod templa nostra à si-
mulachrogo sordibus repurgauimus: neque illos pudet, nos inuidioso et iam olim à Ponti-
ficibus excoꝑtato ~~excoꝑtato~~ nomine notare: cuius nos pudere non potest neque debet.
Cum multos sanctos Dei seruos hoc nomine in scripturis laudari sciamus, quod imagines
suo tulorint, et quidem eas quoque, quae Christi Iesu typus erant (qualis serpens ille a-
nans fuit, quem Ecclesias demolitus est) multos et contra damnari, quod eas contra ex-
pressum Dei mandatum vel inuexerunt, vel ab alijs inuertas non remouerunt, cum po-
tes ipsos eas tollendi potestas. Similiter de Baptismo arrior nobis est cum non
nullis controuersis, quam frater ille nos ter arbitretur. Nam illius ac fieri exteras qui-
dam ex aduersarijs nostris salutem ita adstringunt, ut de infantium, si non baptizati
moriantur, salute dubitent, et ideo in tali necessitate (ut ipsi loquuntur) baptismum ab ob-
stetricibus aut quavis alia muliere administrari sinunt: nobis autem magni flagitij
aut sceleris loco obijciunt, quod ut is fact fiat, minime necessarium esse docemus, et Pauli
Canonem allegamus, qui mulieres in Ecclesia loqui prohibet, et proinde hoc et, ne Sacra-
menta administrant, quae absque Verbi praedicatione rite administrari non possunt.
Neque sufficit aduersarijs illis nostris, quod ex christiani parentibus natos infantes for-
dere Dei contineri, et ex foederis virtute sanctos esse, ideoque regni caelorum heredes, nec in
baptismo dumtaxat tales fieri, sed hunc regenerationis et adoptionis, quae in uno Christo per
Spiritus Sanctum habetur, esse sigillum. Sed et Exorcismum, quo plerique illo tempore utuntur,
nos neque probare, neque in nostras Ecclesias inuicere possumus absque graui scandalo. Atta-
men hunc quoque Herbormensis non tanti faciendum esse arbitrat, ut propter eum à q-
quam dissentiamus. Nobis vero hac nulla veria digna temeritas esse videtur, Dei ius tu-
tis aliquid adijcere, cuius nulla sit in scripturis mentio, et quo Apostolica Ecclesia olim
absque pietatis et salutis iactura caruit, quod denique ab hominibus excoꝑtatum super-
stitiones peperit, quibus purior in Christo fides non nebulis quibusdam est obscurata.

Philippina

Comma

Imagines

Baptismus

Exorcismus

Philosophatus

Conna.

Quis autem rudibus adhuc et infirmis persuadebit, eos in summa religionis consentire, quibus de initiationis Sacramento tam parum convenit: ut utrinque dissidium diligenti silentio tegant. Porro in electionis et praedestinationis doctrina non tam facilis erit consensus quam ille opinatur: quando in eo articulo quidam Pelagianismum nobis postliminio redeunt, quidam etiam ipsis Pontificijs et Scholasticis doctoribus trassius de hoc negotio loquuntur. Quoad vero Coenam Dominicam, ego videre non possum, de solis verbis litem inter nos esse, quae parvo negotio componi possit: quando neque de unionis naturae in Christo, neque de idiomatum communicatione, neque de illius corpore, Ascensione item in caelos, sessione ad dexteram Patris, immo ne de usu quidem et fine Coenae inter nos convenit: ut iam de verbis Christi sensu germano nihil dictum, in quibus illi Tropum omnino nullum admittunt, nos autem illa salvis fidei articulis absque Tropo exponi posse negamus. Christum quidem Coenae suae praesentem adesse utrique fateamur, et a cunctis manducari, quoad vero praesentiae et manducationis modum, non minus quam caelum à terra distamus: quando nos Christum corpore suo in caelis residere dicimus, quibus cum (ut Petrus ait) capi oportet usque ad gloriosum illum diem resurrectionis omnium: illi vero eum corpore suo realiter et corporaliter adesse, et hoc omnipraesens esse, caelum et ~~templum~~ terra implere, denique à dignis et indignis realiter et oraliter manducari contendunt. At facile inter nos convenire ~~posse~~ putat Herbormensis scriptor, si in eo quod utrinque fateamur arguamus, modum at praesentiae Christi alto silentio sepeliamus: eo quod ineffabilis sit, et cuius rationem in caelesti domum Academia intellegi non possit. Minuere nos quod ineffabile esse fateamur nos tamen cum Christo communionis mysterium: hoc tamen in Spiritu per fidem perfici didicimus ex Dei Verbo. Et quia in Coena nobis eius sigillum exhibetur, non videtur, qua ratione ineffabile dici debeat quod illis fit: nisi forte Sacramentis, quae propter ~~ruditer~~ et nos tamen infirmitati succurrat, insituta sunt, aliquid contineri dicamus, quod nec Dei Verbo traditum sit, nec à quoquam mortalium possit percipi. Id autem nobis nullo modo verisimile esse videtur: imo hoc nimis durum et absurdum putamus, si quis Christum nobis in hac carne in firma agentibus fidei exercitia insituisse dicat, quoque rationem in altera domum vita cognituri simus, quando illoque unus porro nullus erit. Sed esto, utrique silentium in dicitur, nunquam tamen adversarij nos tibi persuaderi sinent, ut phrasas suas non trassas modo, sed Capernaicitas quae, abijciant: nos vero, nisi in Ecclesias nos tamen fidei creditas perfici esse volumus, non poterimus ad manifestas supposititiorum occasiones tacere, ut hoc vel foveamus, vel simplici populo obtrudamus cum multo scandalo. Non damnamus equidem Scripturae phrasas, quibus et nos utimur: at easdem dextre exponi oportere dicimus secundum fidei analogiam, ne in tanta opinionum varietate his non intellegitis, multi de corporis Christi Veritate, deque fidei nostrae axiomatibus sine principijs dubitare incipiant: quod multis iam accidisse notius est, quam ut demonstari oporteat. Et sane quoad Coenae articulum (ut ingenuo dicam quod sentio) multa in libri huius auctore desidero: quia tamen ad pleraque non minus docto quam pie respondit vir nobilis et eruditus Santaldegundus, sufficiat dixisse, me huius sententiam in illis probare, neque ad eius animadversiones scriptor ille ita respondit, ut aliter sentire possim. Ut ~~enim~~ vero domus, posse eiusmodi consensionem, qualem ille praescribit institui et imitari, ea tamen reuera nulla erit: quando partim in phrasibus obscurioribus utrinque receptis consistit, quas alij aliter intelligunt: partim in ignavo silentio, sub quo utroque latet, cuius sanies tandem maxime cum Ecclesiae totius intermedo erumpet. Et ut omnium Ecclesiarum utrinque in hanc consensionis formam lam conspirent, quis Spiritum Domini impedit, qui minus ille in tot Christianorum myriadibus vim suam operat, ex quibus multi passim de causa hac apostolice loquuntur.

art-
examp
respond

Contra. finis

πρὸς τὴν ἑξῆς

Quae concordia ratio in
angulis Cetera.

Deinde communionis huius ratione munitur in fide, qua sola ad illum venit, quaque
 ipsi inserimus, ut sumus caro ex carne eius et os ex osibus eius, et ex eo, qui caput nos habet
 est, spiritum vitæ hauriamus: qua denique illius carnem edimus et sanguinem bibimus, si
 rit ipse Joan. 6 docuit. Quoad Carnem vero, fateamur hanc rationis huius sigillum esse, non
 quidem Christi absentis, sed presentis et efficaciter in nobis agentis semper ad salutem no-
 bis necessaria sunt. Illa autem letamus in memoriam eius in qua non solum ore et actione
 externa beneficium redemptionis nostræ, quam corpore et sanguine suo pro nobis traditis per-
 fecit, prædicamus, sumet autem supra omnes cælos sublati illum fide apprehendamus, et
 solus panis et potus noster est, quo ad vitam æternam sustentamur. Hæc nobis in Evan-
 gelio tradimus, hæc in suis scriptis et rationibus docuerunt Apostoli, in his sese primitiva Ecclesia
 exercuit, in qua tentationes de Coena nullæ fuerunt, quæ tamen non potuissent non exoriri,
 si trans illa de reali et corporali corporis Christi presentia et manducatione quærerent
 cuiquam in mentem venissent. Scio veteres interdum locutionibus usus esse non dissimi-
 libus eas, quas hodie multi usurpant. At his hoc vni solum parum, ut Christi beneficium
 extollerent, et Coenæ usum commendarent: et eisdem interea nihil tam transsum sensisse, ex
 alijs locis apparet, in quibus panem modo figuram, modo virtutem corporis Christi di-
 xerunt. Quia tamen de his multi alij copiose scripserunt, et res manifestior est,
 quæ de demonstratione opus sit, nolo hinc loco diutius insistere. Nunc sufficiat dixisse,
 quod si absque omni præiudicio omnes ad veterem simplicitatem aspirant, et per primi-
 tivos hinc quod ex Scripturis didicit, quodque hæc auctoritate confirmari potest
 tuto profiteri, neque ferantur qui novis et portentosis dogmatibus simplicium mentes turbat-
 brem ego recordiam veterem realitatem spero: cuius spes nulla potest contemni, quoad
 singuli suas phrasas mordicus retinere, et confessionibus suis parum Scripturis sacris au-
 thoritatem tribuere volent. E nimvero non vult ullis finibus includi Spiritus Sanctus,
 quam quos ipse sibi in Scripturis præfixit: et iniquum est, Christi servos cogere velle,
 ut aliter loquantur quam animo sentiunt, et ex Scripturis loqui didicerunt. Possunt
 is ea fusissime tractari, sed neque mihi nunc otium est de his disputandi, neque apud
 tuam Excellenciam Ludovici Comitis, prolixiori disputatione opus est, quem in hac causa
 iam pridem recte in statutum esse non dubito. Paxit Deus Opt. Max. qui vniuersæ terræ
 pacis author est, ut sedatis tantum privatæ affectuum motibus omnes in Christo idem sen-
 tire, idemque velle et loqui disant. Iubeat hoc nos tri sacralis latius periculosis, et
 hoc ipsum Ecclesia miserie modis afflictis privatis et publicis pioque suis viris flagitat.
 De rebus nostris quod tribam non habeo, quæ vero alibi sunt, ex mundanis, quæ
 omnium gentium homines conflunt, certius quam nobis rescribere poteris.
 Vale in Christo Iesu, quem precor, ut tuam Excellenciam coniuncto generosissima
 servet, et bonis tam corporalibus quam spiritualibus indies magis magisque augeat.
 At Amen. Signi 24 Augusti. Anno nati Christi M.D.LXXIII.

articulus
 exemplar figure
 respondens.

uo Excell

observantissimus

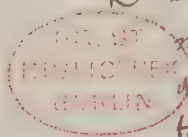
Rodolphus Qual:
 thernus.

Illus tri et generoso Daimino,
D. Ludovico d' Sphen, Comiti
in Vuitgens tein. Et domino
suo imprimis honorando.

vi' 8 No: 11. H. 73

18. 14.

S. Recte iudicat Excell.^a tua Ludovicus Comes generosiss. de insoliti illa controuersia, quae circa Comam Do-
mini nostrae fidei excitata turbas in Ecclesia dedit maiores et nocentiores, quam ut facile sedari, aut ex ea
accepta vulnera cito curari possint. Poterant ista initio curari, si Lutherus intra modestos limites se co-
tinere voluisset, et illud Pauli ad se quoque pertinere cognouisset, qui iudicium de doctrina ponere so-
lentes in Ecclesia esse, et prophetarum spiritus prophetis subiici scribit. Sed quia ille prae se contem-
psit, et licet mihi apud Excell.^a tuam dicere, quod res ipsa loquitur, fides Christi seruos, qui
in superiori Germania non absque omni fructu Euangelium praedicauerunt, libros suos partim con-
uicijs, partim distortijs et locutionibus absurdissimis repleuit, ex quibus maioris licentiae occasione
arripunt, qui hodie in nos dicendo et scribendo saeuunt. Eminuero tum ille inter alia argumenta
aliquid recipiat de Christi corpore Ubiquario misit, et Zuinglius ei non modo grauiter re-
sponderet, sed simul admoneret, si ita pargat, praecipuos fidei articulos, de Veritate corporis Christi
et imprimis eius Ascensione in caelos, in disputationem venturos: tum ille, quae eius sunt pra-
dentia et pietas, abs finibus in positorum, et se Ascensionis articulum intactum et inuictum a-
grosere protulit: eos etiam non obscure damnavit, qui ex Christo hominem omnipotentem
faciunt. At qui hodie doctrinae eius praeparatores videri volunt, haec inuicem, tum deum se
Christi Mutam et Omnipotentiam asseruisse putant, si illum secundum carnem assumptam omnia
posse et habere dicant, quae Deitatis propria sunt: Quod quid aliud sit, qd ex Deo hominem Omni-
potentem facere, ego videre non possum. Neque illis satis est, si nos solitis et a suo praeparatore ar-
gumtis conuictis prostruant: sed et ubique iam illorum rabies progressa est, ut nos Turcis detestiores
esse clamant, ut qui non aliter de Christo sentiamus, qd Mahumet in suo Alkorano tradidit. Hoc
impro D. Jacobus Andrea Meminger in frequenti Senatu dixit, postea pro publica ratione apud po-
pulum perspicit, et tandem publico scripto confirmavit. Accessit alius, quidam Syrophanta, qui quae
s. Thomas de Zuingliano scripsit, quib. nihil inueniunt, crudelius et magis barbarum fingi poterat. Ad
quae omnia D. Bullingerus libello breui, sed neruoso et pio, acriter res pondit: quem de illo te ante
pturum non habito. Sunt haec plena scandali, et trisessima offer ta parum: inter quae non po-
tissimum est, quod inter principes et eques tris ordinis viros iam repimus, qui arma sua cum
Antichristi praeparatoribus coniungunt, quoque tyrannidem contra fideles Christi in Belgio et in
Gallijs defendunt. Quam boesamiam Excell.^a tua pio deplorat: et sane non tam lacrymis quam ex-
tatione digna est, quando illi in causa religionis faciunt, quod gentium sapientes olim in cau-
sis prophanis improbarunt: dum videlicet pecunia condant et regib. extorres suam opam locant,
et mercenariam militiam seruantur, quam nemo tordatus unquam laudauit. Defendunt illi
causam suam argumentis, quae in literis tuis adscriptis sunt, ut ego illis confutatis demeritis
1. Quid Christi fideles in extremis angustijs ob veritatis confessionem coris litati facere debeant.
2. Quid item tunc faciant extori, qd eandem cum illis fidem profiteantur. Quid denique tum magistra-
tus Chriani, tum singulorum officium hic postulet. At ne quid dissimulem, mihi graue est in eam
disputationem ingredi, quae et multum inuidia habet, et propter diuersa hominum ingenia periculi
quoque plena est. Itaque si ad ista non tam prolixo et diligenter res pondeo, quam tua Excell.^a po-
stulat, ut id aequi bonique consulat rogo: quando mihi neque satis otij est, neque tantum in-
genij, ut omnibus possim satisfacere.

Primum argumentum illi ex religionis diuersitate petunt, quod tu Ludovicus Comes modesto at-
tingis: at ego non ignoro, illos hic odiosum Zuinglianorum nomen praetexto, ut dicant, eos merito
bello peti, qui Zuingliani sint et Confessionis August.^e aduersarij. Utinam vero illi omnes scirent, quae
Zuinglij sententia olim fuerit de tota fidei Chrianae summa, et quid hodie nos sentiamus. Tum n. non du-
bito multos nobis equiores fore. Nam ut fatear, nos in quibusdam ab illis dissentire, diuersitas tñ illa
non tanti momenti est, ut propterea a communi Ecclesiae corpore rescindi, multo minus bello et
armis peti debeant qd nobiscum sentiunt. Etenim unum et eundem Deum cum omnibus orthodoxis
colimus et inuocamus. unum et eundem Mediatorem, Jesum Christum, cum ijsdem confitemur: et quidem
talem, qualem Apostoli praedicauerunt, et qualem in Symbolo Apto oes pij profitentur. Recipimus pro-

tora veterum Concilioq; Nireni, Constantinopolitani, Ephesini Chalcedonensi. et similibus symbola. Denique
 qñ Lutherus et Zuinglius Marpurgi conveniunt, nulla fuit inter illos de doctrina christiana capitibus
 dissensio, præterq; de modo præsentia christi in Coena: sicut illius Colloquij Acta ab omnibus illis subscri-
 pta testantur. Retinemus & fundamentum doctrinae Apostolicæ, Jesum Christum: et eo scilicet sup hoc, non gemas
 et aurum, sed ligna formam et stipulas edificemus: nec tñ prorsus damnavi morebamus, multo mi-
 nus rei religionis hostes bello poti. quando Paulus eiusmodi architectus spon salutis minime negat.
 sed per ignem probationis formandos dicit. Verumtamen ne his quidem nos accenseri debere pii oēs
 facile iudicabunt, tñ in Coenæ articulo, non novam et prius inauditam doctrinam tradamus,
 sed veterum et orthodoxorum Patrum sententiam sequamur: ab ijs autem solis dissentiamus, qui
 doctrinam à Romanis demum Pontificibus introductam Ecclesijs conantur obtrudere. Et quis
 enim observo apud Veteres unquam hæreticos damnatus fuit, quod panem mysticum in Coenâ
 corporis christi figuram, signum, sacramentum aut symbolum esse, aut illo corpus christi significari di-
 xit. Nomen ita locuti sunt Tertullianus, Augustinus, Theodoretus, adeoque fore omnes, qui eruditæ illius
 vetustatis (et Philippus Molanthon scripsit) temporib; vixerunt. Est q; primum hoc adversariorum
 argumentum infirmius, quàm ut multa refutatione opus habeat: iniquissimi autem agunt doctores
 isti, qui suis clamoribus principes et militares viros fascinant, ut adversus homines innocentes arma ca-
 piant, et Antichristi ~~et~~ ^{et} sicut, piorum christi martyrum sanguine sese polluant: quem Deus olim pro-
 tul dubio de illorum manibus requirit.

+
 ras tra

Secundo seditiosos esse aiunt eos, qui magis fratibus resistunt, et adversus reges atque principes suos
 arma arripunt, et proinde eosdem armis debere coerceri. Ego n. rem mali exempli, et pñe intolerabi-
 lem. At nolim ego statim seditiosos dicere omnes eos, q; sese adversus tyrannidem iniungunt: ardentem
 aut patriam totam ex tyrannico manibus vindicant. Sunt enim horum aliquot exempla, qui illud magna
 cum laude et Deo iubente fecerunt: inter quos Iohannem numerat, cui nemo præter impiam Jo. Abolam se-
 ditionis vim reprobravit. Et non raro Deus ipse seditionibus punit eos, q; populum iniquo et
 crudeliter opprimunt. Ut vero deus, seditiosos esse eos omnes, qui in Belgio et Gallijs sub Casio-
 rum et Hugonothypo nob. arma caperunt adversus reges præfectos et militia dures: causa ta-
 men, quam fuerunt, per se bona est: idque si in modo defensionis perant, non tamen bona cum
 causa opprimi, sed legitimis rationib; officij admoneri, et in viam reduci debent. Quæ vero ratio in-
 ter nos hos illos, qui iampridem christi nomen dederunt, ut ipsi Hispano aut Gallo, quibus nullo
 iure obstricti sunt, opem ferant in opprimendis miseros, quos inanis et barbara suæ principu
 crudelitas, et non iniustus dolor, arma cogit arripere. Num ipsi quoque arma capere volent con-
 tra ius, quia hoc alij iam fecerunt. Olim tñ Valentianus Imperator seditionis aut tumultus
 publici causam dedisset Mediolani, quod basilicas Arianis tradi vellet, et Ambrosius, qui sese cum pio
 ritu in templum receperat, prodire in publicum et populum tumultuantem compescere iubere
 tur, res pendisse legitur: In meo iure est, et non exiliis: in Dei manu autem est, ut mitiget.
 Agnoscebat nimirum vir sanctus motum hunc non absque murine factum fuisse. Itaque sua in-
 tentia conscientia contentus, nihil præterea agere voluit, quo tyranni audacia confirmari, ortho-
 xorum autem fides laborari posset. Quæ ergo ratio is eos monet, ut sese belli perniciem morari pa-
 tiantur adversus christi fideles, et sanguinarios tyrannos inuent, qui basilicas omnes Anti-
 christi vindicant, quique suam dignitatem et potentiam iampridem Pontificibus plus quàm ser-
 militèr præstiterunt, qui denique dum Pontificum emissarijs quidnis pro sua libidine et fatum
 di et faciendi potestatem faciunt, populo infelici tumultuandi occasiones præbent, dum non
 contenti miseros fortune et spoliass, et corpora duris atque iniquis imperijs oppressisse, in super-
 in animos quoque et conscientias pio sibi ius sumunt. At rem mali exempli esse aiunt, idque
 coerceri tales oportere, ne qui alij ipsos imitentur. Sed non minus mali exempli res est, po-
 pulum, quem Deus principibus legitime regendum tradidit, impio Monarchæ tyrannidi subire,
 Dei Verbum odisse et persequi, miseros et oppressos conscientia consolationem eripere, et in homines
 inermes barbara crudelitate grassari. Quapropter si metuant illi, ne sui qui ipso imperio
 subiecti sunt, adversus ipsos simili exemplo tumultuantur, hoc illi non armis iniunctis et hominibus

sumptis, sed tunc cavebunt, si sese suo populo acquiescere praebeant. Quin ergo Hispani et Galli regnum exemplo admoniti principes, Christo cedunt, et populum verbo Dei pastri atque gubernari curant. Quod si fecerint, nullum erit illis porro timeendum seditionis periculum.

Addunt his, religionis causam non recte et syncretice ab illis defendi, qui bello civili illegitimè et ex pravis affectibus potius quam zelo religionis suscepto, multa licenter nimis et flagitiose committant. Unde colligunt, dignos esse, qui communis fides omnium armis opprimantur. Quibus ego respondeo: Ego quis tu es, qui iudicas aliorum sermone. Et quis te rectorem facit, quo quisque animo is te faciat. Ammon credibile est, multos ex istis serio pietatis studio duci: multos peruliani motu Dei excitari. Neque tamen inficias eo, accidere hic quod vulgo in motibus publi-
cis, etiam in his fessima de causa exortis, fieri solet, ut causa melioris defensoribus multi sese con-
iungant, quibus sua res privata magis quam publica cordi est: et hi deinde nihil modeste a-
gunt, sed in omnem licentiam effusi multa inique, multa insolenter, multa crudeliter faciunt.
Sed rursus paucos improbitas pios facit, quibus Dei gloria et communis Ecclesiae causa cordi est.
Cur item alteri illi his multo priores immanet, ut suam rabiem cum veritatis oppressione
et innoxio piorum sanguine exantent. Quis enim nescit plura et atrociora rapinago, libidinum
et crudelitatis exempla in Belgio et in Gallia à Pontificia tyrannidis propugnatoribus edita
fuisse hac forma, quam ab illis, qui religionis libertatem sibi dari postulant. Est ergo hoc
peruicax sanctorum hominum genus, qui quod in alijs assulant, quos extrema necessitas et immoderata
tyrannos licentia ad arma cogit, ipsi mox pretio vendunt in alijs longe prioribus defendunt.
Quod dum faciunt, fratres aliorum committant, sequi ipsos sanguinis innoxii, rapinago, li-
bidinum, omnis denique iniustitiae et tyrannidis, qua tot innocentes hucusque oppressi sunt, re-
os faciunt. Cur ergo non verentur, ne ipsis quoque aliquando Deus dicat: Sanguis
fratrum vestrorum de terra clamat ad me.

Habet tamen aliquam rationem quod aiunt, externos non debere suis auxilijs aliorum pro-
vincias turbare, neque iniustis novam religionis formam obtrudere. Etenim et illos deus for-
qui adversus Christum servos et puriores religionis professores in externis regionibus militant:
ita velim ego nos tris principibus facile antea esse, ut bellis externis et nihil ad se pertinentibus
seose implicent, aut non necessaria suscipiant. Scio enim quidem infelicitate hoc olim Josias, sancti filii
meo aliqui principi reseruit. Scio regnum Christi non esse de hoc mundo, et proinde armis neque
propagari neque evicti posse, nisi illis Deus ex peculiari sua voluntatis decreto uti velit. Et
eos quidem principes probo, qui inter sua ditionis homines verum Dei cultum in studiose prose-
quuntur, et eundem armis quoque si opus sit, adversus eos defendunt, qui illum extirpare et
fidem veram oppressam volunt. Hoc enim olim Deus iussit, ut si qui ab ipso et eius cultu deferri sent-
bello publice suscepto punirentur, immo eximerentur funditus. Deuter. 13 Cap. Et in omni
finem Ecclesiae reges dari nutritios fateor, qui illum simul et veri Dei cultum in suis regnis
publica auctoritate tueantur: quod olim magna cum laude Constantinum Magnum, Theodo-
simum et alios horum similes Imperatores fecisse, his toriti docent. Ut vero aliqui absque po-
tulari Dei vocatione aliorum fines invadant, velut sanctis et iniustis religionis forma
novam obtrudant, id ego neque verbo Dei, neque exemplis sanctorum hominum probari pos-
se exis timo. Nam si armis regnum suum Christus fuis propagari vellet, poterat ille initio et ta-
tim Centurionum et militum qui ad fidem convertentur, opera uti, aut ipsos Imperatores
ad fidem convertere, ut horum edictis atque armis totus terrarum orbis ipsius imperio subiret.
At nihil huius vel ipso fecit, vel qui post Petri Ascensionem Evangelium in toto orbe pradi-
cavit Apostoli. Post Petri decessum et temporibus exort sunt Romani Pontifices, qui (ut
Mithras olim de sui saeculi sacerdotibus dicebat) bella sanctificaverunt adversus eos, qui non de-
derunt in os ipsorum: utque regnum suum quam latissime extenderent atque in stabilirent, terram
sanctam armis recuperandam et Christo vindicandam, esse clamaverunt. Utinam vero illi or-
bem Christi tiam, cuius antis fides videtur volebant, prius à superstitiosis sordibus et tur-
pissimorum morum licentia repurgassent. Sed quia hoc inglorio suo tyrannidis pueritia pro-
pugnare voluerunt sub plausible terra Sanctae et nominis Christi tiam titulo: non alius bellorum

visusmodi eventus fuit, quam quod sanguine christiano totum fere Orientem rigauerunt, et turres
inquit nos horum militum tres tres fecerunt, imo eosdem atrociori nominis christiani odio infla-
marunt, qui deo trine puritate et vite honore floris exemplo lucrificari poterant. Et quod har-
um omnia superat, turcarum arma in Europam attulerunt; quo factum est, ut plus iam
in Europa christiani amiserint, quam maiores nos tri lingua in Asia acquisiverint. Cuius
exempli recordatio me vehementer terret, et metuo ne forsitan quidam boni et pii principes,
dum quorundam consiliis adducuntur bellis potius sine peregrinis se immiscant, tandem domi
sue inveniunt, quod nunc alibi quaerunt. Sicut illos pro solo duci, an autem simili studio
distantur, et non potius privatis res agant, qui illis consiliorum is forum auctores sunt,
nostro. Certe militares et equis raris ordinis viros plerisque, qui tam facile in bella riu-
modi consentiunt, et stipendiorum et praeda se potius, quam religionis promouenda studio
moveri, notius est, quam ut domos rari oporteat. Quae mihi causa esse videtur, quod in-
anis piratae fere haec formae fuerunt omnes is tunc expeditiones: et utinam non graviora ali-
quando sequantur.

At durum est (dicit aliquis) insatiabili tyrannorum crudelitati iugulum offerre. Patet: sed
simul videre convenit, ne dum remem, quam nobis Deus imponit, operatore volumus per-
media non concessa, illam magis aggravemus, et ex privatis calamitatibus publicas facia-
mus, simulque post horis quoque omnem eripiamus melioris sortis spem: quando tota re-
ligionis causa propter talium metuum memoriam omnibus exosa fit: adeo ut multi ad Eu-
angelii nomen exhorrescant, et qualemunque servitutem ferre malint, quam turbis tam
periculosae atque crudelibus immolui.

Rursus inhumanum, neque christianum esse dicunt aliqui, fratribus opem nos suam implorantibus
quicquam negare. Caterum ego diligenter considerandum esse puto, quam opem illi petant et
quam nos illis debeamus. Subest charitatis lex, cuius petenti dare, neque viscera claudere ad
fratris famelici clamorem. At si qui importuniores, quam par sit, ea postulant, quae sine totius
nos tra rei domesticae cursione dari non possunt, si dominus aliqui volunt, ut dum ipsis subveni-
mus, nos nosque omnes ad extremam egestatem, vel etiam mendicitatem redigamus: non
pote aliquem tam vatum fore, qui non intelligat, se plus debere ex se natis et suae fidei pecu-
liari Dei mandato commisit, quam alijs, quos sola nominis christiani societas, aut communis hu-
manitatis sensus ipsi commendat. Item nota est Pauli regula: Non ut alijs sit relaxatio, vo-
bis autem oppressio sine afflictio. Quid vero prohibet, quo minus viri principes et quicumque
ad Reipub. gubernacula sedent hanc regulam suae fidei fieri adhibeant? E minime debent il-
li omnes benefici esse, oppressos sublevaré, afflictis succurrere et opem ferre laborantibus De-
bet praeterea apud ipsos ius idem esse peregrini in ipsorum terris habitantis et cuius nati.
Verumtamen meminisse eos oportet, se plus quiddam suis hominibus debere, quos illis Deus
peculiari praecepto credidit, et proinde cavendum esse, ne dum exteros iuvare volunt, suas
 terras simul et suae ditionis homines in periculum adducant, et bellis non necessarijs immol-
uant. Vident ergo diligenter quid petant qui sibi subventum volunt, et quam commode, quamque
 tuto illud praestari possit. Si petuntur, si intercessionis favor, si legationes et quae a-
 lia huius generis requirantur, omnino facere illud illos convenit quod facultates ipsorum fo-
 runt, et quicquid salvo iure publico fieri potest. Quid si armorum subsidium aliqui po-
 tulerint, si bellorum quae ipsi privato consilio susceperunt (sive illa civilia, sive externa sint)
 serios fieri volint: multa certe et diligenti deliberatione opus est, quo iure auxilia visusmodi
 petantur, et cum illa homines et absque illorum intumescendo suppeditari possint, pro quibus
 olim Deo rationem reddere cogentur. Laudatur in Romana historia Scipio, qui dicebat, se mal-
 le hominum iura servare, quam mille hostes perdere. Quanto autem maior cura esse debet chri-
 stianis principibus, ne suos rivos, quos suos in christo fratres esse non possunt negare. ne le-
 vare bellorum non necessarijs periculis obijciant. Item ut regius ille Psalteris admonet,
 pretiosus esse debet apud principem sanguis subditorum suorum, neque absque necessaria causa in

periculum adducendi sunt ij, quosq; pari et otio principes imprimis debent consulere. Quapropter ego
Christianos homines nequaquam deere puto, ut cuiusmodi defensionem à quibuscumque petant, quæ alijs e-
xitum afferre possit. Multo minus ergo præstari debet, quod iure nullo postulari potest. Paulus
cum Hierosolymis captus esset, salutis suæ præsidium ex legibus Romanis quaesivit, utpote cum
Romanis (quod prius apud Philippum quoque fecerat) et adversus coniuratores insidias præsi-
dis Romani armis sese defendi palus est: quod ea defensio et licita esset, et ipsi ex iure deberent.
At idem neque in Iudæa, neque toto illo itinere, quo Romanam direbat, utpote iam imploravit. Et
sua opem, ut nimirum qui hinc inde in urbibus Christianam fidem profitebantur, armis sumptis
ipsum tuerentur. Et quāvis aliquos ex promittendo præsidibus illo tempore ad fidem con-
versos fuisse legimus, utpote Pauli Sergii Cypri, et Publii Nolitæ insular præfectum,
nulli tamen horum illi auxilios fuerunt, ut Christianos armis defenderent, aut in imperio
Romano sub religionis prætextu motus publicos excitarent. Cum enim hoc facerent, qui
Christum ad Oliveti montem se armis defendi voluisse, et eundem Petro dixisse scribant: Cui
gladium arripit, gladio peribit.

Sed hic auctor fortassis Excellentia tua, cum ego Gallos et Belgas damnum, qui adversus re-
ges suos arma caperunt, et bella excitaverunt civilia. Cui ego respondeo, me illos neque
armis dammare, neque absolvere posse. Quāvis quoad Gallos hæc causa mihi expediti-
or esse videatur. Nam bellum illud à Condæ principe, ad quem regni gubernatio ser-
vata leges patrias ex parte pertinebat, pro regis oditi et ipsius regis pueri defensione ex Ro-
ginae matris rogatu susceptum fuisse, satis constat: Per terroribus vero bellis Pontificiorum
perfidia et promissæ pacis violationes, iniuria denique notoria causam præbuerunt. De re-
bus Belgis autem ego promittere nolim, eo quod mihi minus nota sint, neque satis con-
stitit mihi, quæ illis prima fuerit belli occasio. Neque etiam velim in disputationem ingredi,
quæ infelices aliqua invidia gravare possit. Quia autem sacrae litteræ candidatus et Ec-
clesiæ Christi minimus sum, libenter me intra meæ professionis limites contineo, ne quid
dicam in re tam gravi, quod Scripturæ tes timonijs probari non possit. Itaque ut semel ab-
solvam ~~hanc~~ tractationem, ego Christianos homines nequaquam non meminisse velim dicere Christi:
Regnum meum non est de hoc mundo. Huius enim consideratio diligens prout excludit perni-
tensia bellico civilium simul atque exterorū civilia, et ad se pertinere intelligunt, quod olim Iui-
tuli volentibus Iudas dicebat: In commotione et quiete servabimini, in silentio et spe erit vo-
biscum. Ita fiet, ut neque contra suos principes temere ad arma prosiliant, neque aliq-
ui turbulentis consilijs seipsos facile admisceant. Deinde principum Christianorū hæc cura sit,
ut singuli intra suæ ditionis limites regnum Christi in se foveant atque propagent, doctrinam pu-
ritatem tuant, morum licentiam disciplina bonarū legum coercant, superstitiones et reli-
quas illicitas aboleant et extirpent. Quod si quæ ipsis offeratur legitima et verbo Dei communi-
one bona fidei ad externos propaganda occasio, ea sedulo utantur: neque hic illos alius la-
boris, molestiæ aut impensæ pigret. Armis autem in aliena ditione nihil tentent absque
recta et peculiari Dei vocatione: videant autem ne seipsos fallant, et Dei vocationem esse sibi-
ipsis persuadent, aut ab alijs sibi persuaderi sinant, quod finis sit aut privatus tamis affe-
tus sit. Hæc mihi turribus Evangelij propagandi ratio posse videtur, quæ et Scriptu-
ris defendi potest, et cum olim tum hodie feliciter ressit omnibus, qui illam secuti sunt.
A belli consilijs ego abhorreo, neque in Scripturis sacris nondum tantum visque profo-
disse libenter fateor, ut quæ sub religionis prætextu alijs inferuntur bella, illarū auctori-
tate defendere possim. Adhuc hæc nequaquam minus tægo verbi esse puto ut bella exorta
suis principibus suadent, nisi peculiari Dei mandato id facere inbeant: quale olim Sa-
mul accepit, quando Saulam adversus Amalekitas excitavit, quos Deus iampridem
excidio devoverat. Quod si vero nos tres principes bello adoriantur Pontificia tyrā-

A huius argumenti

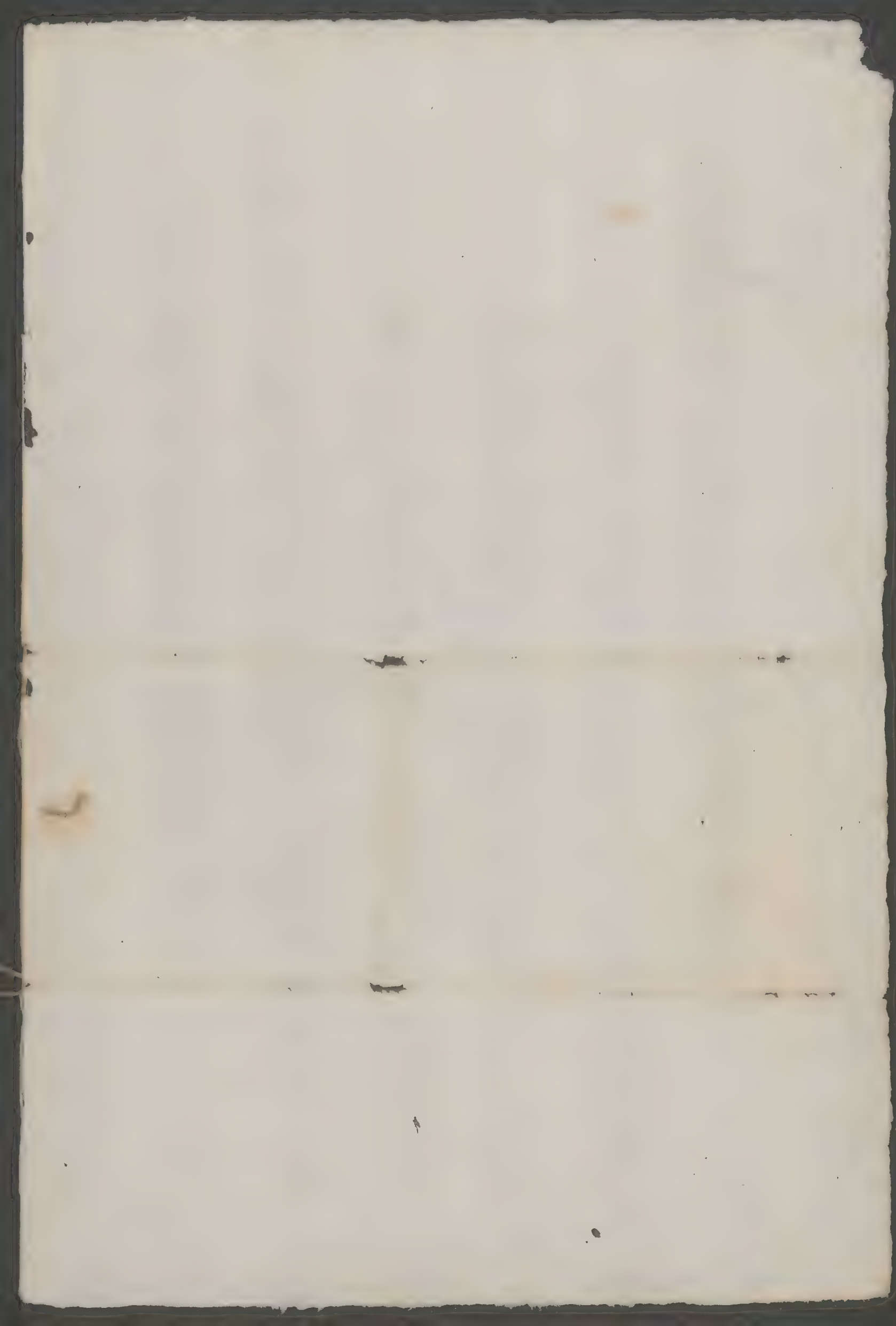
midis commutati, et Dei verbo profligatam idololatriam inuitis rursus obtrudere, veri Dei cultum
euertere, atque Romanae sedis iugum domo omnibus imponere velint: tunc ego non verborum
illos hortari, et commotus viribus et cunctis in Deum fiducia Ecclesias defendant, et
(quod olim Iob fratri suo dicebat) fortes sint pro populo suo, et pro civitatibus Dei sui. Nam
etsi eiusmodi quoque bellorum eventus dubius et incertus sit, causa tamen, quam tractatur,
bona est, et ad ipsos pertinet eius defensio, quos Deus sui populi vindictas et Ecclesiarum patri-
tios, cuius domus sui propugnatores in suis terris totis fecit. Quod si tunc quoque illis
aliquid accidat infelicitus, nullam tamen reprehensionem merentur, neque deest illis remunera-
tio apud Deum, qui in sua vocatione periclitantes nunquam deserit. Hanc amotare volui
Londoni Comes generosiss. quia hoc à me postulavit tua Excell.^a cui ego nihil negare pos-
sum aut debere. Nolim autem quae scripsi de hoc argumento in multo manus venire: non
quod me meae sententiae pudeat, sed ne per me invidia grauentur miseri, quibus vel in Bel-
gico, vel in Gallijs aut alibi cum inimicissimis hostibus res est, et quos bellorum tempestas
pò iam adduxit unde pedem referre non possunt: alio, et nisi Deus è caelo manum adiuvet,
rem operat, illis aut vincendum aut omnino perendum sit. Pro quibus ego Deum Patre
misericordiae precor, ut periclitantibus opem ferat, neque nomen suum in ipsis prophari
et hoc finem ludibris obiri patiatur. Accipio cum literis istis in eos de Circumcisione Ser-
mones nuper editos. Quae apud nos de rebus Gallijs et Italicis feruntur, certius
ex ijs, qui ad mundinas veniunt, cognosci quam à nobis scribi possunt. Videtur Antichri-
stus novas turbas parare, et extrema tentare: minime quod suam quoque potentiam
ubi in terrarum labastore sentit: sed hunc brevi (et s. pro.) abolabit glorioso suo adventu.
Iesus Christus, in quo tuam Excell.^{am} cum exore generosissima quam dicitissimi et optimi
valore cupio. Tiguri 18 Martij. Anno in carne nati Filij Dei 1574.

Jua Excell.^a

observantiss.

Rodolphus Gualtherus.

Illustri et generoso Domino, D. Ju:
domino à Söhen, Comiti in Vuitzen;
s. trin & domino suo cum omni
observantia honorando.

St. 11 Apts A. 74.

POST
OFFICE
DUBLIN

Lognor

A quod tua Excell.^a
scribit, A

maior est, post panis fractionem manu nimis tri factam, et vini infusionem, singuli ex ordine ad mensam
accedunt, ut sacris symbolis participent. Et puto utilius esse, ut libertate ista Ecclesia singula fruatur,
modo id absque prauidio et contemptu aliq[ui] fiat, q[uam] ut ad unum cunctisq[ue] ritum oes adstringantur. De die
hinc festis v[er]us est disputatio, et fateri oportet, superstitionem h[ic] quoq[ue], et in multis alijs, in immensum
excreuisse sub Pontificib[us]. non sine manifesta Dei contumelia, quando Divis dies proprij consecrati sunt,
quem honorem vni et soli Deo debet, ex Scripturis didicimus. Ideo in nostris Ecclesijs Divisio omnium,
Apostologo quoque et Dinae Virginis, festis abolita sunt: servamus autem diem natali Ch[ri]sti si sacrum
Circumcisionis item et Ascensionis: neque in eo nos putamus peccare, quando et Filius Dei aeternus
est Ch[ri]stus, et is ergo memoria de praecipuis nostrae fidei et salutis capitib[us]. nos admonet. Olim
quidem in Argentinen[si] Ecclesia istas quoque ferias D. Bucerus aboleverat. Sed cum ea res plus
scandali pareret quam edificatoris, et contentionum inter tunc atque vicinos seminarium esset,
eandem non inutiliter reduxit. Et puto dies Ch[ri]sto sacros religiosius observari, quam in o[mn]i na-
tali de fontibus supplicium sumi, aut eosdem publice virgis caedi, quod quanto tum scandalo et tu-
tius vitio[m] exasperatione annis superiorib[us]. Geneva factum sit, non sine dolore vidimus. Quod
ad nomen IESV nullam prorsus honoris aut reverentiae significationem fieri voluit, nostris qua au-
thoritate tueri possint. Fateri, multos nomine isto superstitiose et impie abuti, Exortistas nimis et Magos
atq[ue] beneficiorum magistros: Enid vero hoc ad pios, quibus et nomine IESV nihil est pretiosius, quod vo-
num sub caelo esse sicut, per quod homines servari possint: Ita nulla pietatis lex vetat, quo minus tum
publico honoris et reverentiae hoc nomen illud usurpent. Et nimirum Paulus Ch[ri]sto nomen datum esse
dicit, quod sit sup[er] omne nomen, et ad nomen IESV omne genu se flectat caelestis firm[us] at[que] terrestri-
um et subterraneorum. Quam locum o[mn]i plerique interpretentur av[er]sionis ab eo dictum esse, ad ex-
primendam Ch[ri]sti dignitatem, quidam etiam huius dicti Pauli complementum in extremum usq[ue]
eius adventum rejiciant, quando omnia quae vel in mundo vel supra mundum sunt, illum pro Deo
agnoscant: nostris t[ame]n, qua ratione reprehendi possint, qui quam de illo conceperunt ex[er]timationis pio
et religioso gestu foris res tantae. Sunt igitur h[ic] quoque aliqui meriores, qui hominib[us] pijs et ab o[mn]i
superstitione alienis litem movent. Verentur fortassis, ne in superstitionem pap[is] t[ame]n hoc aliquando de-
generet. At mihi omnis superstitionis causa apud papistas esse videtur, quod de Ch[ri]sto IESV non
patio honorifice sentiunt, ideoque illum in Divino gradu tollunt, aut certe non multo plus illi q[uam]
his tribuunt, tum hos quoque suos intercessores et advocatos faciunt, et hoc merito non minus
q[uam] Ch[ri]sti merito se innari credunt. Cui errori tunc dum non te modobimur, si in hoc firmus, et o-
mnes intelligant, quanto Ch[ri]stus sup[er] omnes sanctos emineat, et quod de illo pio sentiant verbis,
factis et gestibus publice testentur. Sed de his pluribus ago quam opus sit apud tuam Excell[entiam] non
tamen hinc innotat fore puto mea verborum, tunc istos ipse mentionem facias in tuis l[ite]r-
is, et inter eos agas, quos scio eiusmodi quae tumulis fratre, ex quibus disputationes nasci-
tur superstitioes, quae ut parum furiant ad edificationem, ita multos offendunt, et tandem in-
litis exoritur nunquam finituras. **CA. Tertium**, quem Excell[entia] tua aut ipsa conscripsit, aut
de alio conscribi curavit, inscripsi quantum p[er] alias occupationes licuit. Probo autem vehementer
studium illud tuum, quod utinam imitarentur principes viri tum in hac parte doctrinae tum in
omnibus alijs. Frustra enim de religione discepto apud eos, qui huius principia non recte didicerunt.
In Lutheri catechismo in hac parte desideravi, imprimis vero illud, quod Dei praerogativa de imaginib[us]
tutum omittit: quod ego non tam benivolentis studio factum puto, quam ne contra se disputandi cau-
sa praeberet p[ro]p[ri]o. qui imaginum usum in templis non immodico ostendit: quem ille moraliter reti-
nit, et quae sordibus Saxoniae Ecclesiae adhuc polluta sunt. Bene q[uod] ab eo factum est Iudonice
Comes, qui quam ipse Deus conferit suae Legis epitomen, voluit si ita contrahere, ut aliquid ex ea
auforandum putares. Nam q[uod] hoc audient, q[uod] mihi a sacrilegiy trimum in procul abesse videtur, et insup[er]
eandem ipsam nimis et inutilis verborum attulere. In ceteris quoque nihil desidero. Nam o[mn]i quae
dam planius dici poterant, video t[ame]n tibi loci et ego, inter quos versaris, rationem habendam esse, nec
dubito te viam s[er]vare ut per hac principia tandem ad plenam reformationem pervenias, qua abu-
sus et superstitiones omnes radicitus extirpentur. Quod ut brevi fiat, orandus erit ille, qui solus
dat incrementum. Quod ut inter media salutis externa disciplinam Ecclesiam tuam muneris o[mn]i
per se nequaquam improbum, rogo tamen Excell[entiam] tuam, ne aere ferat, si de hac re aliquid dixerim
de qua hodie inter multos controuersit, et nisi quorundam ambitiosus rigor principum auctoritate ter-
retur, turbas aliq[ui] dabit maiores, quam ut facile sedari possint. et novam in Ecclesia pyramidem imue-
gat Pontificia nihilo tolerabiliorem. Ecclesiae ab hac disciplina cunctis tunc non posse, faterimur omnes, et ut
ea sanctissime iussu tunc atq[ue] servat plus q[uam] necesse est. De huius at formula non inter omnes ratio-
nab[ile]. Vos tri homines praecipui disciplina caput in exclusionem a Coena Domini res tunc sunt. Adhuc ex-
tulis rectum tempus praescribunt, quo a communione abs tinere debeant. Utq[ue] suam disciplinam tuerentur,

Senatu Ecclesiastico opus esse aiunt. cui omnis loci et ordinis homines, ipsi quique principes, subijciantur. At ista eiusmodi sunt, ut de eorum Veritate per et credati non temere dubitent. Etiam non absque necessaria causa queritur, an Coena Domini, quae ut rationis et societatis Christianae symbolum sit, utique fidei confirmanda serviat, à Christo instituta est, in usum plane diversum, adeoque Christi instituti contrarium, committi debeat. ut nimis dissensionis et exclusionis organum, et conscientiarum carnificina fiat. Deinde ammon cum Pauli regula hoc pugnet, qui ut quisque seipsum probet, non ut aliorum conscientias curiosius scrutemur, iussit. Item ammon dugo et iniquum sit, peritorem, qui seria poenitentia tangitur, quemque iam procul dabo in gratiam receptum Christus ipsa suo corpore et sanguine pascit, ab eius mensa arceat, immo prohibere, ne Domini et Servato, ris sui mortem publice cum Ecclesia, cuius membrum germanum est, praedicet. Praeterea, an non moris tui in se sit, duos in uno populo magis tractus institueret. Ita enim, aut politicus magis tractus excluditur ab eorum cognitione, quae ad magis disciplinam se pertinet: aut totaque simul res, ea hanc occupabitur. Quod si illum excludamus à magis disciplina, id contra Dei legem faciemus, qui sua iudicia viris principibus credidit, et ipsam, ut malum à medio populi sui extirpant, mandavit. Sin vero illam his quoque committimus, vix vitari poterit confusio, et alter altero impediet, aut saltem cessare debet in hac parte politicus magis tractus, donec causas eiusmodi Ecclesiae finis ad illum remiserit. Itaque non habebit ille quod agat, nisi prius Seniores illi causas cognoscant et illi de his determinandi potestas talem faciat. Emergent ergo hinc novae tyrannidis semina, et paulatim rixas autolent ambitiosi Ecclesiae pastores, quibus facile fuerit suos abesse in suas partes attrahere, cum ipsi inter hos primatum teneant. Et hoc me non absque ratione dicere intelliget. Excessus itaque, si quae se perimina vestri illi iam apud vos debent, diligenter quaeritis. Etiam à Coena abstinere per illos iussi sunt: per tota pietatis et probitatis viri, qui tunc hoc intemper, nunquam resistere poterunt. Sed sufficiens res possum esse visum est novis illis alienae fidei dominatoribus, quod ipsi salua sua conscientia illos non possint admittere. Ergo ne propter morosi aut importuni pastores conscientia viri pius à sacra epulo abstineat, et in praedicando mortis Christi beneficio suum officium debet negligere. Tolerabilius multo aequum Pontificij praefules, qui tunc nos pro firmamento et exortatione habeant, libere edicunt, neque nobis nos purgandi occasionem occurrunt. Quid quod fore scabimus, si quando regnum suum stabilierunt, cum haec sint huius disciplinae primitiae, pro qua illi tantopere digladiantur. Magis recte consultus videtur, ut minus tui intra suas metas sese committant, magis tractibus vero committant quod ad magis et vitae disciplina pertinet. Scio illos obijcere, Magis tractus non semper officium facere, et proinde alio Senatu opus esse, quod illos in ordinem redeat. Ego vero obsequens sequentiam meo, cum quod dicunt, nullo exemplo prophetico siue apostolico probare possunt. Minus itaque quidem est principum ac iudicum vitia morisque corruptos corrigo, eosdem officij admonere (quod olim Prophetas fecisse legimus, ut vero videtur, si leges esse possint, aut mali exempli auctores sint, alij magis tractui multo tardos aut excommuniandos subijciant, minus quam me legisse meminimus. Prophetas recte nihil huius fecisse videtur. De apostolis non opus est dicere, quod tempore magis tractus Christiani multi fuerunt: Quae causa fuit, ut in Ecclesiis necessario Seniores constituerentur, qui magis disciplina praesentent: quod hodie et fieri oportet sub tyrannidis fidei persecutoribus. Alia longe est nos tractus Ecclesiae ratio quibus ex singulari Dei beneficio principes Christiani dati sunt, qui omni suis navis habeant, tamen eorum auctoritatem minus tui tueri, non ex illis publica se per tota facere debent. Rogo autem Excell. tuam, ut aliquando priuationem de tota hac causa cum D. Erasmo, viro eruditione et pietate singulari praedito, conferat: neque eos audiat, qui optimi meritum odiant et persequuntur, adeoque ex illis locis citatum volumus, in quibus ipsi fortassis nimis vix inmenturi fuissent, nisi alij primam gloriam frequentant inter quos is finis viri eruditio et scientia praecipue atque. Scripsit hic sub initium huius tractatus theos aliquot, quibus totum hoc negotium complexus est. Probatum hoc D. Bullingerus cum toto nostro collegio. At contentam eam eandem D. Beza inscribit: sed quod tanti viri pare dixerim, parum proferit. Nolum tamen apud vos novas turbas excitari. Hoc potius opto, ut quae per novatores aliquos immota est confusio, paulatim aboleatur. Quod facile fiet, si dei rectius et moderatius sentiant, tuto sub illis agere, et quod animo sentimus, nobis se proponere possint. Theologi vero à Reipub. gubernari, his et bellico consilio atque negotio minus, ad suggestum tui et singulas remittantur: quae propria illorum arena et palus tui est, in qua sese exercent. Quod praeterea scribam, non habeo. Nam quod apud nos de rebus Belgicis et Gallicis ferunt, rectius ex mundis cognosci poterunt. Galliarum Rex novus Poloniae regnum, quod largitionibus immodicis turpiter meratus erat ab hominibus

A hanc A

A alio digladiantur:
 Ann A

propria patria et libertatis venditoribus, turpiori fuga reliquit: et ne minus quidem recte scire
qua via in medium suum revertentem et indignissimis pedibus madentem redierit. Suspirantes
non longe sunt, illum per nos iter fore. Sed lucem fugiunt ij, quos opera mala sunt.
Curia Rhetorica 23 Julij incendio, ex levi et tantummodo nichilum causa in gallinaria q.
dam exortu, plus dimidia parte horribiliter conflagravit eo ipso tempore, quando illi
miles colligebat, et signa militaria fiebant, quae in Galliam adversus progo reliquias
educerent. Non cessat Deus indignos suos exempla videri: sed infelix mundus, quid totus
venerit est, oculis et auribus caret, quibus ista percipiat. Deus Opt. Max. suos mi.
serere, namq. Excell^{am} cum opere generosiss. servet et Spiritu suo regat ad nominis
sui gloriam et multo salutem. Tiguri 28 Augusti. Anno 1574.

Ina Excell^{ar}

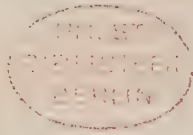
observantiss.

Rodolphus Gualtherus.

Musini et generoso Domino
D. Ludovico de Sotom, Comiti
in Duitonis fin. D. domino
sua tam domini reverentia
honorando:

20 Sept. 1574

S. Cum Excell.^a tuae literas, quae sexto Iduum Septemb. data erant, legissem, quibus
Froschauerum nos tuum sine meis literis venisse scriberes, non parum amice portu-
batur: quid viderer, ne hoc vel amitte esset, vel in aliorum quam ego vellem ma-
nus pervenisset. Sed ubi ex Froschauero intellexi, ipsum meas literas filio meo
ad Excell.^{am} tuam perferendas tradidisse, omni cura lenatus. adeoque videretur:
ter gaudius sum, filio eam occasionem oblatam fuisse, qua te Dominum meum
perpetua observantia honorandum coram videre et alloqui posset. Id vero ei iuram-
dissimum accidisse, ego ipso domum reverso intellexi. Nam Excell.^a tuae mirificam
erga se humanitatem mihi magnifice praeclarauit, pro qua si non dignas, sal-
tem quas possum gratias ago, habebis autem semper quoad vitam hanc mihi
Deus contulerit. Ut vero ad Excell.^a tuae literas priores redeam, agnosco
ingenuam candorem, quo motus meam de propositis quae Fionibus senten-
tiam hucusque non facile alijs communicare voluisti. Quia autem eam tuam
Excell.^a iudicio probari intelligo, post haec non moror, quod minus de ea etiam
meo nomine cum viris gravibus et amicis, qui veritatis potius quam con-
tentorum cupidi sunt, conferas. Nam quod diutius et diligentius de causa
ista cogito, et quid hucusque factum sit expendo, eo magis in sententia mea
confirmor: ut putem nihil tutius et nos tuae professioni convenientius esse,
quam à bellicis consilijs abs tinere, ne causam optimam sanctissimamque bel-
lico non necessario alicui incerta committamus: immo eorum libidini tantum
non subijciamus, quorum plerique ab omni religione alieni, nihil praeter ra-
pinas et quas tamen privatam quaerunt. Et tamen ea hodie sunt hominum & tu-
dia, hi viros, ut multa et matura deliberatione opus sit, priusquam res ma-
gnas et arduas, cum publica salutis periculo committas, aggrediamur.
Nec dubito tuam Excell.^{am} quae eius prudentia est, id iam pridem perspe-
xisse, et ideo maluisse domi suae privatam vitam et agere, quam in aula inter
publica negotia versari. At hic simul Excell.^{am} tuam meminisse velim, nos
non nobis solis natos esse, magnum item discrimen esse inter eos, qui ex le-
gitima vocatione res ad se pertinentes agunt, et alteros illos, qui suae professi-
onis fines transgressi aliena trahunt, aut etiam non vocati alicuius consilijs
se immiscant. Illos enim, etsi non omnia pro voto succedant, suae tamen professi-
onis necesse est, et Dei, cui vocanti paruerunt, voluntas exultat: horum autem
ambitiosa curiositas cum praecipiti temeritate commissa poenas graves et sem-
piternam infamiam meretur. Talentum sancti non exiguum tua Excell.^a cre-
didit Dominus, quod ut cum favore aliquando ad ipsum redeat, amittatur
illa non dubito, et eius perficiendi oberrimam occasionem atque materiam
habet apud eum Principem, qui ut animo erga pietatem optimo affectus est,
ita auctoritate praestat, et digniss. est, quam pii bonique omnes suis consi-
lijs imment, ne qui eius bonitate abutantur. Quamobrem non minus pio
quam prudenter illi consuluerunt, quorum p^{ro} auctoritate te persuasum scri-
bis, te hoc officium pietati et patriae debere. Incommodissimum autem mihi fuit
audire, D. Eras tuum tua Excell.^a familiarissimum esse. Spero enim eam in
dies magis atque magis intellere meam, hominem esse non vulgaris eruditionis

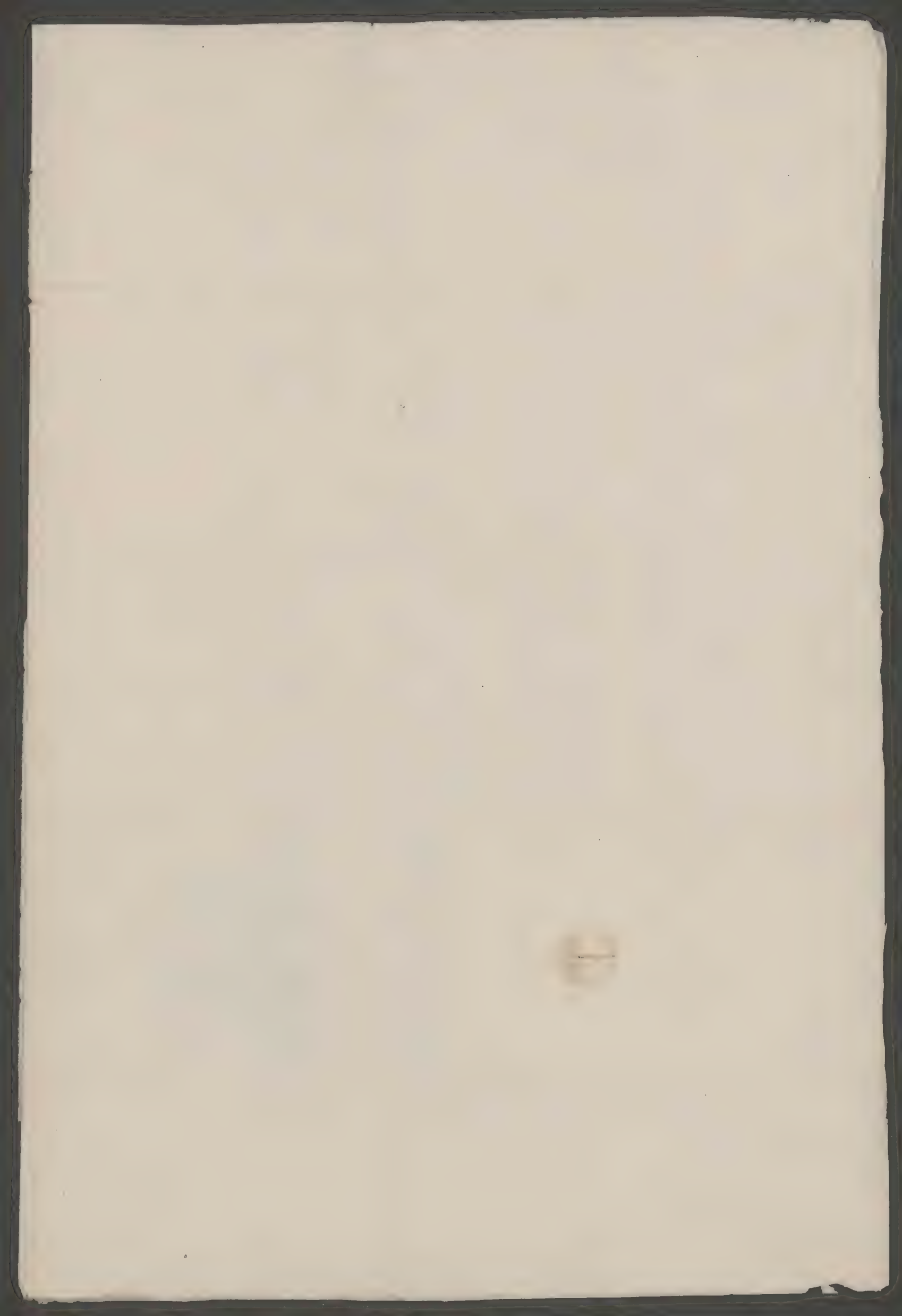
et pietatis, iudicij autem acerrimi, et preinde dignum, qui prae multis alijs am-
tus et in pretio habeatur. Quia autem de tua Clementia mihi nihil non possi-
mor, non possum non ei praeterea commendare duos affines, quos illis habeo, cha-
rissimos: alterum in Schola, Doct. Albertum Blaverm, Medicum, uxoris meae
fratrem germanum, et filium amplissimi doctissimiq; viri, Thoma Blavri, q
olim Philippo Melanthoni et Joach. Camerario Studioz sorinus fuit, postea at
melioribus temporibus Constantia in patria Consulatum gessit, deinde illa in
Ferdinandi Austriae palatium venit: alterum, in aula nobilem, huius et
uxoris meae consobrinum, Archierem ab Ulm. Griesenborgium, cuius mater,
sorori meae soror, heroica pietate et omnis virtutis genere ornatissima, apud
omnes pro in ea Helvetia parte, quam incolit, in honore et pretio habetur,
propter praclara et totius familiae in rem Christianam merita. Sio neque
hinc neque illinc mea commendatione opus habere: quia tamen et ego illos a-
mo, et me ab ipsis viriliter amari non dubito, hoc meum officium neque tua
Excell^{ca} neque illis ingratum fore confido. Dominus nos per Iesum Christum
Excell^{am} suam servet, et hinc anni huius noni ingressum atq; progressum
auspiciatissimum faciat. Amen. Tiguri 27 Decembris. Anno 1574.

Tua Excell^{ca}

obsequantiss^o.

Rodolphus Gualtherus.

Wiloro.

Generosiss^o et Illus^{tr}is
D^{no}, D. Ludouico Comi:
ti Vuitgens^{is} Frinio P.
et Mag^{ro} aulae Magi:
stro, domino suo par:
petua obseruantia hono:
rando p.

P^{to} 10 lau: A^o 75 ^{ing.} 8 21

S. Quid sub finem Decembris ad binas Excell.^a tuae literas, quae 8 et 27^a Septembris da-
tae erant, respondi, tibi vero Domine mihi perpetua observantia honorandae, non limit-
tunt prolixius ad ea respondere, quae ego de tua Caterhesi scripseram, ipse enim quoque
breuior essem (quando praeter rumores varios et incertos vix aliquid memoratu digni
occurrit) nisi scribendi occasio et argumentum non minus ius tum quam am-
plum mihi praeberet generosus et vero nobilis Vir, Johannes Philippus ab Alto Saxo
qui has tibi reddet: et quem tua Excell.^a non amantem modo, sed observantissi-
mum quoque esse intelligo, et quem vixissim dignissimum esse scio, quem omnes pii
et boni ament, et quem tu in tuam tutelam recipias, omnique favore comple-
aris. Nam ut de generis et familiae antiquissimae nobilitate nihil dicam,
cum hoc vulgo omnibus nota sit, eo parente natus est, quem ego inter sui
loci et ordinis homines nemini cedere arbitror, siue rei militaris peritiam,
siue animi virtutem et pietatem in Deum speres. Etenim etsi inter me
dies Papistas habitaret, tamen superioribus annis in suis terris Ecclesiae reformatione
magno animo aggressus est, et eandem feliciter (non tamen absque multorum odio
et invidia) profecit, inque eo quod bene cepit, in hunc usque diem totis fustibus
perseverat. Filium vero iam inde à pueris in nostra schola in vera pietate et bo-
nis literis innotuit, in quibus ille tantos progressus fecit, ut paucis esse
putem sui ordinis iuvenis, qui cum ipso sint conferendi. Scit enim Excell.^a tua
eos qui genere et natalibus prae sunt, etiamsi dum pueri sunt, literarum studiis
consecrantur, adultiores tamen his fore valedicere, dum vel ad arma, vel ad hi-
ius mundi illecebras atque ~~illorum~~ animum applicant. At nos hoc hic ne-
minem quidem ex Albarum casibus distulit, sed in hoc vnum intentus est, ut
subinde distat, quae et sibi ornamento, et alijs utilis sint. Accedit eruditioni
morum suavitatis cum probitate et bonis fatis coniuncta, et cum his multas
rerum usus, quem ex longinquis peregrinationibus sibi acquisivit: quae omnia
Excell.^a tua invidiosissima fore non dubito. Non potui ergo non tibi Domine
mihi perpetuo honorandae, illum commendare, quamvis neque cum alienis re-
commendationibus opus habere, neque me eum esse sciam, qui quibus loci et ordinis
hominum causam apud me multo prae fustibus suscipere debeam. Quia enim
illum, quo animi candore et ingenuitate praeditus est, mei non pudere scio,
idemque filio meo, cum puer in nostra schola ageret, postea vero Geneva
Hildesbergae et in Anglia studiorum socius, et postremo in longa et peri-
culosa peregrinatione terra marique totius fidelissimus fuerit: nam ego in-
quies essem, si hoc officium, quod mi gratissimum fore sciebam, ei voluisse nega-
re: et quod fortassis propter maleuolentiam quorundam calumnias non omnino
superuacuum conscribi poterit. Nam etiamsi illum sua virtus abinde re-
menda, non desuerunt tamen, qui aliquando eius s. fatum atque natalis
in aula vestra apud Illust. Primum Principem Elor forum in dubium vo-
care conati sunt: homines non minus iniqui quam maligni et Veritatis
odio exacerati: et iam nunc quoque inter nonnullos aliquid musitari audi-
mus. ~~Quod~~ quid ergo apud Excell.^a tuam dissimulatum, sciat hoc, eius
parenti primis nuptiis duc tam fuisse generosam Virginem ex Comitum Toll-
roisium familia, ex qua ille liberos complures genuit. Accedit autem vi-
illo in casu Gallis militante, illa cum viro fratre illegitime nato s. tu.

pro consuetudinem haberet, et ex eo impregnaretur. Itaque maritus domum reversus gra-
midam deprehendit, et quāvis illa rem initio dissimulare conaretur, tamen quod
verum erat tandem confessa, neque ullam ab illo vim aut contumeliam passa est.
Voluit et enim generosus et magnanimus Baro iure et legibus agere: et quia illa
Lindanium migrarat, et in nōmialium nobilium, quod illis est, collegium erat
recepta, ille tūc iam inde ex maioribus suis cūis figuris sit, causam hanc
ad nos tri Consis fori iudices, quibus ego tūc ab amplis. Senatu extraordi-
nariū adiungebar, retulit, eaque diligenter cognita et sententijs legitimis dictis
hoc uxoris adulterium et interea coniugio solutus atque liberatus est. Postea
vero coniugem aliam duxit, non quidem genere et loco ei parem, piam tamen et
Veritatis evangelicæ studiosissimam feminam, ex qua nos et hic Joannes
Philippus atque eius fratres et sorores nati sunt, thoro nimirum legitimo. Quod
vero uxorem sibi imparem Baro duxisset, plerisque suorum regnatorum atque affi-
nium offendit: inter quos eius quoque consobrini sunt, Comes Monfortius, ho-
mo superstitiosus et vehementissimus evangelicæ Veritatis hostis. Hi primus in
aula vrsi hanc Camarinam monit, non tam imparis is tūc coniugij dolor, quā
reformationis non multo post illud a Barone Altolaxio facta. Cuius supra
memini. I odio adductus. Sed et filium ex Comitissa Collensi natum sibi minus
equum habet: et hi omnes tūc patrem non amant, non tam vero tūc et an-
ter patris obitum, ex hac natus fratres non possunt magni facere: et nisi me ami-
cus fallit, ipsi a Musis et literis alieni. Joanni Philippo eruditionem et quam
sibi sua virtute parat apud principem virescens favorem imitant. Itur non
tam meo quam Dni Bullingeri (qui ex caliduli et difficultatis vrinæ acuti-
nis doloribus gravissimi decumbit) nomine ad tuam Excellam diligentius scribi-
re libuit: ut si qui hinc nos res lites novas moliantur, aut saltem cum aliqua ra-
tione in contemptum adducere velint, tu mi Dominum honorant, de tota causa
verè et solide me tūc tūc, illum melius tūc queas, quod Excellam tuam fi-
delissimè facturam esse non dubito, tūc et causa per se bona ius tūc, et ipse di-
gnus sit, cuius patrocinium boni et pii omnes suscipiant atque tūc.
Quae apud nos feruntur, non adeo multa, et ut initio dixi, fere interea sunt.
Galliarum rex ad pacem iam magis inclinare videtur, quando hos tūc numero indies
angeri, et res suas infelicitus sustinere videt. In Liffoni oppidulo obsidione exer-
titus eius etiam magnam accepit, dum quinquies muros expugnare conati, toties a
militibus et mulieribus hos fortissimè propugnantes repulsi, et tandem obsidione
solvere coacti sunt. Nos tri tūc alijs Civitatibus Helvetiae Evangelicis iam pri-
us legatos ad Regem mittere s. fatuerant: sed quò minus hi progredierentur. Orato-
res Regi obs. tulerunt, dum rem mirificis artibus extrahunt et novas quotidie mo-
ras fingunt: sperantes nimirum fore ut interea Rex Helvetiis superior factus,
ex sua voluntate de illis s. fatueret. Nunc vero cum scitis res ceciderit, idem tūc
tūc apud nos tūc agere et loqui incipiunt, non tamen sine novis artibus, ut
nos tri Papis tūc quoque Cantonum (ut nos loquimur) legatos tūc.
Itaque Comitibus Badenar agentur ad proximum Lunar diem, in quibus de re tota
deliberetur. Ego vero hinc colligo, res Regis pessimo loco esse: eo tamen, quo ille
dignus est. At nobis interea cum impudentissimo et varissimò Syrophanta,
Iacobo Andrea, negotium fuit, ad cuius librum maledictum quem tūc nos no-
minatim vulgavit, res pendimus: cuius res pensionis exemplum mitto, quod Ro-
tell. tua, si quando per negotia alia libet, me faciat. Videbimus fortassis momē-
tis vehementiores aequo fuisse: sed morebatur profecto hominis ambiciosi et maledicti
avaritas, ut ei larva detrahatur aliquanto liberius.

Italiam totam Turrii apparatus motu lapidare certum est. et eandem multis perlonis
terreri aiunt. Cum imppr. Melitenses equites post habitum ex armini sententia consul-
tationem, ad quam solemniter conveniunt, vexilla sua militaria pro more in muros
pinnaculis affixerunt, et dis plosis bombardis maioribus aliquod darent letitia
militaris inditium. horribiles ventos procella sine turbine subito exorti, illa lamata
et commissa in mare delubarunt. Absij C. qua S. Francisci patria esse fertur
tam eius ordinis templum sub hoc peram claudunt, quidam orans in eo reperitur
et exire iussus est. At cum Monachi ad matutinas suas convenissent, illum in
templum reuersum esse inuenerunt. Itaque in locum secretiorem adductus et illuc
conclusus est, et examinatus, quia via aut ratione in templum clausum redisset. sed
ex eo etiam loco elapsus, rursus in templo orans comparuit. Illis vero ipsum adiu-
uantibus res pondit, se illuc misum, ut suo exemplo omnes ad preces indissimul-
tandis excitet, propter horribiles, quae toti orbi Chris tiano imminant calamitates.
Bononia scribitur, malleum aurum, quae Papa iuente Iubileo portam aurea
aperire solet, in eius manu contraxit tum fuisse, tum illum materia incutere.
quod de fontem multos terruit. Atqui tunc fuit, Bonif VIII Papam, ante annos
275 primum Iubilai anni relectitatem ex Iudaeo renovasse, et eodem anno
regnare coepisse Ottomann, a quo Turricos Imperatores, qui hodie regnant long-
deducitur. Quid si orge in fatis sit, ut idem frangant tandem is totus hominum
malleos, qui huiusmodi Verbi Dei doctrinam hostiliter persequi nullas refer-
mationis Chris tiana leges volunt recipere: et ipsi, dum tales aperire et ex his
quos tum facere conantur, omnia profus sua horam ad inferos deludantur.
De Belgicis et Polonicis rebus vos certiora, quam nos, per postis nos noni so.
Ego quod his addam non habeo. Dnus Bullingerus inter gravissimo dolores
atque gemitis mihi quam diligentissime mandavit, ut eius verbis tua Ex-
cell. salutem quam officiosissime adscribam. Nos certe omnes tanti viri admo-
valendo vehementer sollicitos habet, mo tamen hic dolor propius et acutius
voluerat, qui illo praecatore et patre a pueris usus, et eodem non uno affi-
mitatis vinculo coniunctus sum. Iunato nos quaso precibus vos tunc apud
Deum, ut et eius et communis Ecclesiae in iuvare, et per tempore fidissimam
pas torem nobis res situat. Dnus Oph. Max. tuam Excell. tam generosiss.
coninge seruet atque roget ad sui nominis gloriam et Ecclesiae suae conser-
nationem. Amen. Agri 3 Martij. Anno nati Chris ti 1575.

Iua Excell.

observantissimus

Rodolphus Gualtherus.

Spilber.

Constitutio Comendatorum & Defensorum
Regni de Albo Saxo
Nor. Inhibens a Bonifacio & in fidei

Illustri et generoso Domino
D. Ludovico a Söhen, Comiti
in Vuitgensheim & domino
suo perpetua observantia
honorando.

Spilber 19 April 1775

§ 22.

Rev.

[illegible]

desipere vellent sed nolo me in disputatione ista longius progredi, cum temporis
angustia hoc permittat, neque me libenter negotio alieno immorari, de quibus senten-
tiam meam usque multo iustitia non possum proferre. Quoad alteram, quae sit
omnem, inquit, vos tri illi se praecipuum sua disciplina caput esse communem in exco-
municacione a Coena consistere, sed in admonitione ad poenitentiam, primum gradus à Christo pra-
scriptus, itaque dimittatione exclusionis à regno Dei, ex qua deinde altera illa à
exclusio dependet. Quos ego libenter interrogaui, cum erga ultimum litigium, cum vestras
Ecclesias pro impuris habeant, in quibus admonitionis illae adhibentur, et insuper comi-
nationes Apostolicas de inurabilibus, et poenitentia matrijs à regno Dei excludendis in dis-
propi rationibus audiant. Cur illam ordinem praeposito adversus illos procedant, qui
semel offenso corporent, eo quod ipsis non per omnia consentiant. Cur nulla admonitione
praecedat viros bonos et inculpatae vitae, D. Grynorum, Madrum, Erasmi, Basilii
Aradenae, huiusmodi singulare, à Coena abstinere iussunt, non alia causa reddi-
ta, quam quod ipsi eos salua conscientia non possint admittere. Ergo ne vir pius pro-
pter ipsorum moralitatem à Coena abstinere. Imò cum non discessi, res pondere interrogati,
cum quid vel illam abstinere iussit. Si negant, hoc ipsos ferisse, ego non miror: cum
ita illos solam iam exemplis aliquot didici. Foras ab ecclesia, etiam, Madrum
indirecta causa in carcerem committitur esse, quod tamen lippis et torporibus notum est.
Quidam vero indignis malis nuper ab illis D. Erasmo tractatus est, qui nisi sua con-
ditione et prudentia qui in gloriam illis formidet, ipsi fortassis non haberent lo-
rum. Illius iniquis et falso artibus esse, omnibus pars partem est: attamen ut
ipsis supplex fiat ab eo petunt. Et vel hoc ratione aliquam ignominiae notam viro opi-
mo et hoc officio iurant, quare potius ipsi deprecari, et de eo sibi reconciliandis
laborare debeant, quam iniuria laesant. Quod à principum excommunicatione
non abstinendum esse dicunt, non faciunt, et sane sapient, dum sua polli carent.
At aliam fuisse illam sententiam in illis, prima proposita, quae illis disputata sunt,
sola erat. Et si Excommunicatione illa tam non comparanda, quam ipsi dicunt, si pro
alio excludi debeant, quorum exempla plures ostendunt. Sed nobilibus quibus il-
lis per illos nihil non licere audio, modo disciplina non minus celebratam Exco-
municacionem non improbat. Nimirum quod is flos quoque absque periculo
rogari non posse vident. Et ergo, quod Satyrus olim retinuit: Dat. bonam coram,
bonam remota celebrat. De alijs ab Ecclesia et fidei, diu fidei praefectibus
vel etiam omni fidem negantibus, nulla nobis usquam lis fuit: sed quod illi praetores
qui praeterea sua conscientia, cum Ecclesia itum reconciliari et digne si morum publicis
et auditare cupiunt, à Coena arcent donec ipsos repudiatu fuerint, id vero impro-
bamus, et adhuc improbamus: et fateor me non videre, quibus Scripturae locis
illud probari possit. Quod inter indicia de moribus Ecclesiastica et Politica di-
stinguunt, principij petitio est. De eo enim inter nos controversum, non duo di-
stinguunt magis tractus esse debent inter nos, qui sub principibus aliquis agunt, et
morum disciplinam legibus per ex Dei verbo petitis debent constituta. Hoc illi arvis
affirmant, per hic de sui domini fundantur et agunt: Ego vero tunc illis asser-
soro, ubi illud Scripturae fidei testimonijs confirmari et, et D. Erasmo, qui hanc cau-
sam laudat et copiose tractavit, responderint. Tyrannidem inde praefectam mi-
nus meo iudicio minus illi huius fidei vix dum iam tam manifestis futuri fun-
ctus indicijs sese prodant. Quis enim dominum in alios coactionibus eos exercere no-
get qui homines bonos et pios de omnibus fidei articulis orthodoxe et sanctos, vita pra-

terea honesta et inculpata. ad ea cum Domini accedere profectus: quod illos in Cris-
tiano. Maistro. Erasmo ferisse narrabat. At Syllano eos amicos esse et amicos fuisse
dixit. Rursus: sed tunc cum illius impietas adhuc latere. Nam vero ille maximam
pro vera amicitia habuit. Non debuit ergo nos qui eum esse famulose, cum Veritatem do-
ctrinam de causa Domini fortiter et feliciter defendere. Fuit tunc D. Bullingerus. Udi-
phis, Simlero meo. mihi nostrisque omnibus amicis. Et quid mihi, cum nihil in illo
depravatum bonum hominem Christiano indignum. Nam vero illud nobis quoque famuli-
avit. in eis iudiciis. neque nos imitetur. sed nunc illum cum sua heresi detestamur:
quod non minus nos in quoque illi fratres facit. Liborius fortassis hoc de-
re videri apud tuam Excell^{am}. Sed ut hoc mihi istud concedat rogo, adeoque meum
hanc libertatem sua facilitati acceptam ferat. Nec enim ista scriberem, nisi de tua
humanitate et benevolentia mihi omnia amica et tanta pollicerem, rectoque per-
suasus essem, Excell^{am} tuam hoc ita talaturam, ut nostris illis amicis, quos
indignius tractatos esse hactenus nobis merito dolet. periculum nullum periret.
D. Bullingerus mandavit, ut tua Excell^{am} suis verbis salutem recommittere et officio
sibi mihi adscribam. Vixit ille, sed ita, ut indies ad vitam huius mortalis finem ap-
propinquet, quem ego non procul abesse arbitror: et ipse non aliud cupit quam dissi-
ui, ut ad Christum, cui annis amplius quinquaginta servivit reliquit. Accipiet in
huius viri obitu Ecclesia vulnus maius, quam patitur. Sed fiat voluntas Do-
mini, in cuius manu sumus, sine vinamus sine moriamur. Huius gratia
tuam Excell^{am} commendando, quam in illo optimo valore cupio. Tiguri 26 Au-
gusti. Anno nati Christi 1575

Tua Excell^{am}

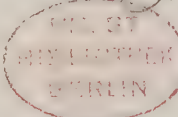
observantissimus

Rodolphus Gualtherus.

Generosiss. et Illus tri
domino, D. Ludovico
Comiti Vintgens trino p.
supremo apud Illustiss.
principem Palat. et Ro.
rom Aulae magis tro,
domino suo cum omni
reverentia honorando.

1714

Discesserat iam ad mundinas cum literis nostris Presbyterus, cum
litera tua Excell.^a nobis redderetur, quibus quid Ambrosius in Palati-
natu superiori attulerat, narras. Jam ante quidem fama ad nos per-
latum erat, periculose illis tumultuatum fore: sed immo erat qui
rem nobis ex ordine exponeret. Libenter ergo legi D. Tolami tra-
ctus dilecti et honorandi scriptum: quod utinam animis pariter
Ambrosiensibus quoque legentibus et imprimis qui illis rebus praesent-
sed quid de illis speres, qui abnegato uno P. ad hominem in alterius rebus
inveniant, minus omnia dicta, ea quoque qua contentidinis et spiritus
abruptus offendit, pro oraculis habent. Objiciunt nobis seditiones
seditiones, quarum auctores nos tri sibi fecerint: quod quam impii
faciant, res ipsa loquitur. Puto igitur non sine munusculis faciem
ut is si quo spiritus duratur, his tutum fuerint, quando ad
versus eum Principem audent hoc filiter agere, minus pietas
et clementia toti orbi ~~tota~~ perspersa est et qui non superbi-
tione illitatus, non cultus idololatrias aut aliquid, quo con-
scientia merito offenditur, obtrudit, sed hoc solum proli-
tansam, qua de agitur prius cognoscere, quam damnare vo-
lunt. His sane adversus mendaciam et hominidum et spirituum de-
bandi occasionem et materiam amplissimam haberes. Iacobus
Andreas si publica pacis et veritatis et studium tam si cordi
esset, quam est ambiciosa sententiam semel corruptam de-
dendi libido. Mihi certe dum de his cogito, in mentem venit
Henrici III Imperatoris his toria, quem filius ex Pontificum
in hunc captivum fecit, et imperiali dignitate et polidum.
Quod omne ut Deus avertat, ex animo precor. Huius certe
et spiritus is vos exagitat, qui olim contra ipsum Imperatorem pe-
gnavit. Triste nimis et postulatam est, subditos aduversus
tantum principem tam insolenter tumultuari, ubi filius es-
tum imperio, qui vel solo nutu animos placare poterat.
Nominis Philippum Melancthonem semper huiusmodi Sacramen-
tariam causam tandem bellum finis tui exitum: qui mo-
tus ipsum pusillanimum fecit, et minus audire in Noritatis
asferenda. Sed non debemus nos eius exemplum imitari. Pru-
dentia quidem opus est et diligenti circumspiciendo, sed ea, qua
animos nobis addat non auferat. Est enim veritatis causa
omnium dignissima, pro qua et cum fortunis sanguinem quasi
et vitam profundero parati sumus. Quia ergo quid vel
ab illis rebus Principi vel a vobis in hac re potestum sit,
non video; non aliud possum dicere, quam fortiter contem-
da vobis esse temeraria et seditiosa hominum improborum

indicia. Vinet tandem Veritas, et si id non fiat nobis viventibus, mo-
lins tamen et nos tunc olim de nobis pia Posteritas inditabit. Quid si
in fatis sit, ut infelix Germania, quae pro idolis et arcolatria tam
periculosum periculum, stupis Turris repurgetur, quas olim Deus hunc
mundum producere cepit, cum in Christo fides Papa auctore de imagini-
bus conturbetur. Nos quid Ultra-mus Tubingensis tandem nos sa-
bitur, his mundis expectamus: quoniam non dubito omnes sol-
as inflansse, et nova fulmina ruderat. Sed fortior aliquando, quid
it Christus in oculos si solio de trahere et à portis damnatam gigante,
murgiam in saurare. Har prioribus literis addere libam per mor-
tatores, qui fidei deum abeunt: ut Excell. ma intelligeret, literas
suas cum D. Tassari libellis nobis esse redditas. D. Buitlingerus quo-
tidie viribus deficit, et vita foram per remam rem tanti est et an-
denti desiderio expectat. loque Domino generosiss. in Christi salute
et vobis iubet. Tiguri 30 Augusti. Anno 1575.

Una Exce. V.

obsequanti. s.

Rodolphus Gualtherus.

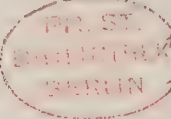
Dem wohlgebornen Her-
ren, Herrn Ludwigen
von Oßen, Brauer zu
Wilsen, sein Herr zu
Zimberg & minem an-
digen Herren.

18 Septemb.

g. 17.

Wilsen.

Quod ad Excell.^a tuae literas per nos tardius respondere, non nos hoc sed
tabellionis vos in culpa facere putabitis: vel potius quod Deo ita visum sit,
inoptimum is sit, quod agimus, remorem aliquam injicere. Discessit ille the-
olbergae sub nonam Septemb. ad nos vero 22 diuinum vix mensis, cum
totis fere diebus 13 in itinere haesisset, corporis viribus et penuriae ex-
haustus venit. Recepi cum domum meam, et post 7 vnum diem mi-
morato ex Ecclesia nostra arario duos florenas viaticum Bernam cum
literis nostris amandauimus. Sed cum vix medium iter perferisset
rursus ob aduersam valetudinem subesset, literas vero Illust. Triss. Prin-
cipis Electoris per alium Bernam deferri curauit. Num cum de vi-
ad nos reditu praefatus de peram sermone, neque sciremus quid nam
abisset, aut num adhuc in viciis esset, ecce hodie ad nos reponens
et anhelans reuertitur, sequi res postum a Bernensib. accepisse ait,
quod ad Principem Illust. Triss. deferat. Rursus ergo exceptum alijs
florenis duobus donauimus, ne viaticum ad vos abeundi desit.
Litterae autem exemplar scripti nostri, quod in latinam germanica
transferrari curauimus, et quidem ad dialo-^{to} quam vos vris princi-
pibus vulgarem et usitatam esse scimus, ne Helueticis plura de deli-
tationibus fascidium moueant. Id vero mittimus, non ut publi-
ce exhibeatur, aut in multorum manus perueniat. Sed quia tua
Excell.^a id nuper pos. relata, ut vos tri. suas rationes ad eundem
quasi sepius tollimare possint. Quamuis non putamus vos nostra
opera sine auxilio opus habere, qui ipsi rectius norunt, qua ratio
aut modo cum Germanis principibus agi oporteat. Quia tamen
hoc tua Excell.^a petijt, nolimus illis hoc officium negare. Quod
vero legationem, nostris nequaquam utile visum fuit, ut ea cum
scripto nostro satis bonam mitteret, quo solos Electores principes
remouendos esse audieramus, ex quibus praeter vos tri. nomen
nobis amicus est: et verobatur, ne si scriptum vrum illis offer-
retur, hoc in malenologo manus incidere, et alius furiosi
ispologi (quales inter Lutheranos multi sunt) vel ut ipsius smi-
delini deinde lamiares publice, priusquam in publicis Imperii
Comitijs posset proponi. Itaque res nobis differenda videtur, de
nec Status et Ordines Imperij omnes tunc. Et proderit meo
iudicio rem istam occulte et paucis consilis agere. Scis enim
admodum arios viros passim nos habere Corruptos, qui non solum
modum et acta nostra hominum observant, sed literas quoque inter-
pungunt: quod exemplis aliquot non sine intermedo expositi sumus.
Expos. tabamus rursus Bentrichum, qui ad nos Basilea literas
debat, sequi sub initium Octobris aduentum dixerat, sed nullus

A voluntas A

venit, et miramur rem tanti momenti satis frigide agi, neque istum consi-
lis inhiis. Sed quod alias diximus, in nobis nulla erit mora et sum-
mus nri amplissimi in hac causa promouenda sollicitudo est. Har de publicis
isto negotio paucis scribo, quia neque nuntium vestrum, alioqui cumulatim,
diutius retinere volumus, neque mihi inter occupationes plurimas plura
scribere licet. Quoad res nos iras, Littera nra vultus acerbis-
simis accepit ex D. Bullingeri obitu, qui 17 Septemb. vitam hanc mortalem
tam beata immortalitate commutavit: ipso quidem felix et beatus, nobis
vero irreparabile sui desiderium et perpetui doloris causas reliquit,
mihi vero privatim omnis non graue modo, sed intolerabile. Nam
Cal. Octobris unanimi Ducatus (qui, sumus apud nos migratus
est) consensu eius interpres electus sum: quod mihi graue et mo-
lestum accidit, tum propter conditionem, tum obinde me imparum
esse videtur, tum propter aetatem, quae iam otium et quietem potius
quam laborum arduum requirere videtur. Sed quia sic Dno
visum est, fiat eius voluntas. Et vero Vir generosiss. praeor,
ut me sub isto pondere gementem precibus tuis iuuare digno-
ris, neque me ea consolatione destituas, quam hactenus ex
tuis literis saepe percepi. Deus Opt. Max. tuam Excell^{am} seruet
et studiis tuis benedicat. Amen. Tiguri 14 Octobris
Anno 1555. Si literas Dno Eborardo nro inscriptas per occasio-
nem ad eum perferri curat Excell^a tua, tum illi quod mihi rem faciat gra-
tissimam.

Eua Excell^a

obseruantissimus

Rodolphus Gualtherus.

S. Est praeterea, de quo à tua Excell.^a certiores fieri cupimus. Venit ad nos Ju-
nio mense Petrus Bouterwicus, et nomen Senatus vestri Ecclesiastici nobis
exposuit, periculum esse, ne Augustus Saxoniae Elector Maximiliani Impera-
toris favore quam sibi comparavit, ad decemina nostrae oppressionem abuta-
tur, et in Comitibus, quae mense Septembri reiturna dicebat, in hoc instaret
ut illa ab Imperij Ordinibus publice edicto prohiberetur. Ideo Illustriß. prin-
cipum nostrorum, Electorem Palatinum & tametsi scripto gravi Civis ar-
gumentum, atque disputationem nobis exhibuit. Imperator. Mentem atque Prin-
cipes Imperij compellere et hortari, ne quid huius fiat. Petebat autem, ut
et nos, qui in Helvetiae Ecclesijs minimi sumus, simili scripto Germa-
niae Principes, qui Augustanum Confess. profitentur, moneremus rocare
masset, ut ne quid statuerent, quod Ecclesiastice dis tractionem pariat. quapro-
pterea et concordia compleretur opus sit. Addebat praeterea, venturus
aliquem Heidelbergae, qui de hac re propius nobiscum ageret: debere igitur
nos de negotio isto cogitare, ne tunc in mora simus. Itaque, ne in causa
tanti momenti officio defuisse videremur, scriptum eiusmodi recipimus,
et re prius cum fratribus Bernensibus communicata, affirmamus, ut
non Ecclesiastice modo Helvetiarum minis rei. verumet magis tractus
omnes magno consensu rem hanc agendam fore se sentiant. Ceterum;
exorunt se praeterea nobis Genevenses et Neocomenses una cum Epi-
scopis, quos Griseos vocant. At tunc negotio isto quasi confecto, mul-
tus à vobis humilique advenit, qui vel litteras ferat, vel quid porro futurus
sit, indicat: neque de Bouterwico, quid hic agat, aut quo abierit, aliquid
audimus. Quapropter non absque causa miramur, rem tanti momenti
tam subito evanuisse, simulque metuemus, ne amplissimis civitatum
magis tractibus immore negotium fuisse videamus. Bene ergo fecerit
Excell.^a tua, si de tota hac re nos faceret certiores. Et si Illustriß.
Principis Electoris eadem adhuc mens est atque voluntas, proderit
Senatum nostrum de illa mature admoneri, quem una cum Bernen-
sibus et Scaphusianis aliisque multis optimis affectum esse vides, et
ad omnia officia paratum, quod Ecclesiastice parti confundi poterit. Datum
vix in litteris.

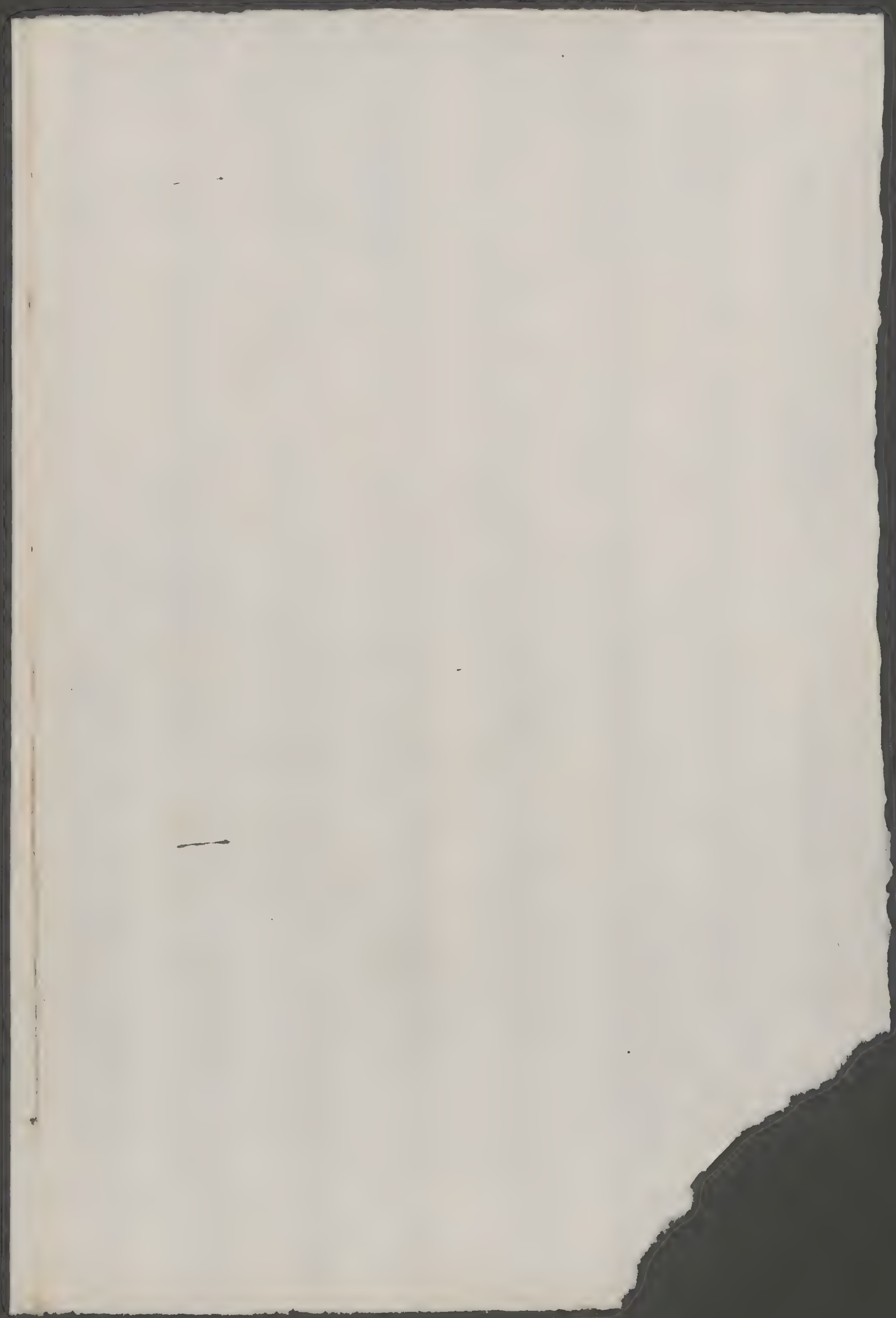
Tua Excell.^a

deditiß.

Rod. Qualthornus.

Generosiss. et Mus. h. Do.
mino, D. Ludovico Comiti
Vintzenz herede, magno au.
tor apud Mus. h. h. h. h.
per Palatinum Electorem
p. v. s. s. s. s. s. s. s. s. s. s.
omni observantia honorando.

Mittit libellum supplicis Germania
principibus n. r. E. r. t. a. z. H. o. l. o. r. n. a.
offrandu.
In de morte Bullingeri.

Scripsi ante octo dies per vos cum tabellariis et nostri libelli supplicis ad triump-
Germaniae exemplar misi, quia hoc tua Excell.^a poterat: sed nisi vos per ille magis
quam hoc hunc fas finavit. Fortassis nos per hic illum praeveniet. Visito hic ab
ampliss.^o nro Senatu cum literis ad Illustriss.^m principem Electorem, quibus
petunt, ut de Comitibus Ratis. penulibus diligentius et apertius scribat: cum illa
summa progressum habeam: quae etiam item et qualis sit, et cum causa sacra.
mentaria illis in aliquam disputationem venturam existit. Promissum
D. Bouterichus se Basilea sub initio Octobris ad nos venturus, qui si venisset
poterat fortassis de istis nos certiores facere: sed nullus venit, nec finis
quia de causa rationum non venit. Interea Illustriss. Principis literis admoniti
Bonnae se à nobis petierunt, ut cum omni omni Electore et Civitatum nomine
mittat legatus unus, et nos pro Senatu cum obsequiis potestatem forent.
At nos nro hoc videtur minus consultum adhuc, et timor ne vel ridiculi sit.
cum dum nulla maiori occasione moti ad Comitibus venimus. vel adunatis
aniam praestamus aliquid contra nos a futuris. Etiam i. di. Electores tenent.
niant. non video quid s. sperare possimus, quando solo vos pro excepto omnes
causa nra sunt infensi sumi. Hoc et alia multa nos movent, ut non potui
omne adhuc esse praeterendum. Venio. nunc ad alterius Excell.^a tua
literas, quas Septembri mense didisti de Erasmo et eius causa vel actione.
qua ipsi cum Piquetta interebit, de lite item, quae inter ipsum et vos tres
pro eoque sine damno adhuc pendet. Mores autem, ut ipsi pario author-
sion. In eo autem D. Bullingero et me semper fuisse, verè loqui possum
et nunc proque per ipsum agere non desinam. Sed vix video quae concordia
invidenda ratio aia esse possit, quam ut scriptis utrinque agam, et hoc arbi-
tris prudentia et rege ubi nro tractis multosque pios et potentes Cinter-
quos utinam Illustriss. Princeps ipse per occupationes possit primum locum
et nro i. examinanda proponant. Hoc Erasmus pos. tulari audio. Al-
ter Excell.^a per Colloquium et amicitiam solutionem hoc per se esse
Sed condonabit illa mihi, si in eo ab dissentiam, et si vos rationem homi-
nos in res tibi non tam vni. et nro est. Scimus nos, quae iam s. primis
debeant, et quam pace tribuendum sit ipsos verbis. Spontè emamur di-
rent à Coena Domini (et hoc Optimo Principi et fortassis tua in Ex-
cell.^a iam per haterunt) quos illi nondum quoniam excommunicatos, s. omnes
sed tamen pro indignis iudicatis emanare iubent, hac addita rone, quod
ipsi eos, alia via rationis admittere non possint. Num ergo s. pios ab
s. sunt, qui ne cum publica in omnia ratione, non accedat. Certe nisi pa-
verent, quib. hoc munitate, mox omnis ordinis ecclesiae huius rationes
dicarent. Absolutus est Erasmus in ea actione, quam cum Piquetta
habuit: sed illum accusasse calumniator ille impune iudit. At non im-
probo mihi Erasmus, si vel verius aut alterius criminis fuit hoc
rationis huius. Sed ita agendum erat, ut facilius esse ad illam rationem
diam via. Probo eorum consilia, qui pacem et concordiam quunt. At-
ham non puto, ymperam fore, quoad alteri parti huius in pios huius
indulgere, rionem vultque corrumpere et per ea impune et in iudi-
cium trahere et accipere innocentis. Ex fide dignis rone audimus d.

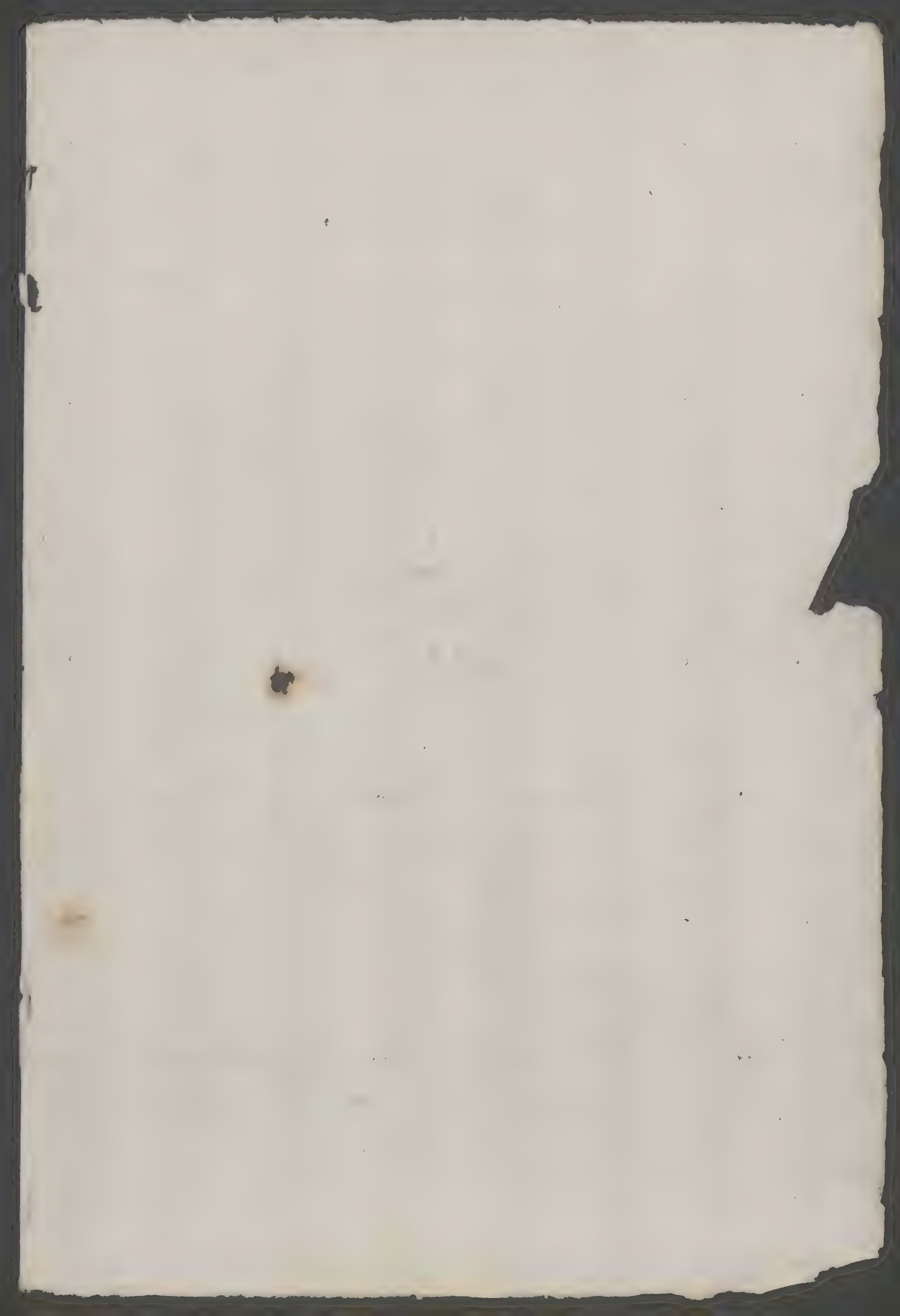
impor is hinc veniunt. Erasmi aduersarios ne minus quibus quiescere, qui mi-
nus minus trinita ridant, et sunt qui illos hoc agere putant, ut ex infelice
Nepheri, quam Com Constantino agere dicunt, ore aliquid eliciant, quod in opo-
rari viri caput torquere possit. Ante ne animis rectos tibus ira. Itaque odus
p-annulibus indulgere deest. Erros Theologos qui p totos Deo a recto hinc
hoc esse, modi voluere. Et miror, si nemo alius prius verum Erasmus Neu-
leri et Sylvano amicus fuit. Cur igitur di Erasmi hoc amicitia fran-
di as f. Non put illos p verum dicere voluit, aliud posse p-ferre, quam
quod ipso de Excommunicatione introducenda in finto o-oppo-uit, et ad-
que opponit. Atque si subtribore, iam vir bonus, pius, doctus, modus.
s-tus integer, p-leri, que p-rius. Errore denique doctus et columina dire-
retur. Atque contrarietate illa adhuc pendet. Sacerdotium, in f-cripto
ille compendit. ut viri f-ri, p-rius p-rius res p-rius, p-rius, p-rius.
Quin ego faciam, illi, quod a p-rius inber, quod p-rius uabi-
ipsa denique meritis requirit. Liberius is fa rursus fortassis
reibo, quam doctus, sed ne ~~et~~ is ma Exce-^l. offendat, similiter
preror. Multa sunt quae me mouent, et quanti tarian Illus Trifon
Principem quādam mibi d-ct, quoties p-rius propter paucos, qui
illit f-ri omnia i-unt, repraesentandi aut minoris fieri audio, nemi-
Dominus. Utinam ego aliquo magno meo interuento possem, f-ri
male remedium afferre. Sed video hoc esse Errore f-ri, ut vix vix
inter f-riis vixis rureat. Et dolendum est, nos iam de d-ri p-rius li-
tare, cuius p-rius f-ri vixi f-riis. vix vixi f-riis. Ac video
p-rius esse, ut dum illam ex o-riis r-riis volumus r-riis, qui
p-rius vixi, l-ri, d-ri vixi in f-ri introducimus, qui tota f-ri
facies corrumpat. Deum Opt. Max. preror, ut is modicum modum vixi
vixi is f-ri adhibeat: et in eodem Inam Exce-^l am generosissima
vixi valore opto. Cicerij 22 Octob. Anno 1575.

Ina Exce-^l.

observantiss.

Rodolphus Onaltherus.

G. Respondet ad epistolam
magnifici de Erassmo

Generosiss. et Illustri Do-
mino, D. Ludovico Comiti
Vuitgenis Feind, magno
aule Palatinae apud Illu-
striss. Principem Electo-
rem Praefecto, domino
suo cum omni observan-
tia honoranda.

g. 16.
H. 30. 86. Wilhelmo.

Quod Excell. tua Ludovico Comes generosiss. mihi tam amice et pio gratulatur
quoniam Dens prae tanti summi viri, D. Bullingeri, intercessionem esse voluit mihi porro
incommodum quatenusque accidit. Ut enim mea tenuitatis mihi probè cunctis
sub tanti muneris pondere iam pridem sustinuisse, nisi qui me ad illud ve-
nit, vires dedisset: ita plurimum me confirmant pioque vota atque preces
quas in causa tam iusta et sancta Dens inquirere non peccat: ideoque ex toto
terro tuam Excell. rogo, ut quod pridem fecit porro facere possit. Et me minime
minis terro sui precibus innot. atque suffulcit. Libellus nos in supplico
hactenus interdidit, aut tota illa actio in spongiam abiisse videtur potius,
cum nemo quicquam de ea iam tribus fere mensibus ad nos scripserit. Nam
quando D. Bouterichus sub initium Novembris apud nos fuit, dicebat se ha-
bere de quo motum conferret, et ex D. B. a literis, quas idem mihi reddidit,
intelligebam Illustri. Principem petere, ut nescio qua clausula nos hoc scri-
ptu adjiciat. Sed cum D. Bouterichum toto die domi meae expectarem, non
huc venit, et ita ex verbo abiit, ut hominem non amplius viderim. Interdum
Bernia scribebat, cum illis cum Senatu de clausula illa agere sed me illius
quidem adhuc restituo potius, quae illa sit aut quid contineret. Quod si
Bouterichum Senatus nos tri res possum, quod ad Illustri. Principis posu-
lationem ei datum fuit, adeo offendit, ut nihil porro nobiscum putaret
esse agendum, nec hoc (quod pace eius dixerim) imprudenter fecit. Et
de Illustri. Principis Electoris prudentia mihi plane polliceor, cum quic-
quid est, moderatius accipere. Nam mihi certe Ludovico Comes
generosiss. non poterat incommodiori tempore Bouterichus a nostris parti-
cipias in auxilia petere: cum res à multis in singulas proprias partes admo-
veremur de viri magis magis insidijs et machinationibus: adeo ut in agri-
culturis finibus iam exercitia disponente, et bellum nobis iam imminere
videretur. Num vero qui nos hos morabant, id bona fide vel deo fore
vint, nunc dicere nolo. Vicinos certe nostros Papistas hactenus nos
ut magnifica legatione missa apud Durantos (qui nunc apud nos magis
s. hanc est) posse exarsissent, et amica omnia sint polliciti. Verum
tamen eam se vidit esse rege conditionem Senatus in, ut minimè con-
sultum videri posset. Verum et compub. in am. vel praevisio
qualibuscumque domidare. Quod si quis objiciat, potuisse idem à Bernensib. s. prae-
loxi, qui tamen pecunia et milite causam communem iuvare non sinit. Alii
gnati: Ego simpliciter et verè res pendo multum differre ista tempus
s. latum à Bernensi, et ut his rationes fuerunt certa. Ut quod firmum
sibi faciendum putarunt: ita nostros quoque rationes multa et quae
mouent, ut à bellis, quoad eius fieri potest, abs teneant. in omnem
autem eventum domi parati et ins teneant. Et sit Excell. tua viri-
tate quoque civitatem non eandem semper esse conditionem. Non puto in
his pluribus verbis opus esse: Is ta autem ideo nunc scribo ut Senatum
nos cum ampliss. excusam, à quo Illustri. Principem Electorem maxime
fieri et amari, sanctè affirmare possum. Ut igitur eo terro dignus
sum, istam. hoc solum nos hactenus mirari in nos, non alto

1 cum imper apud
vos esset, h

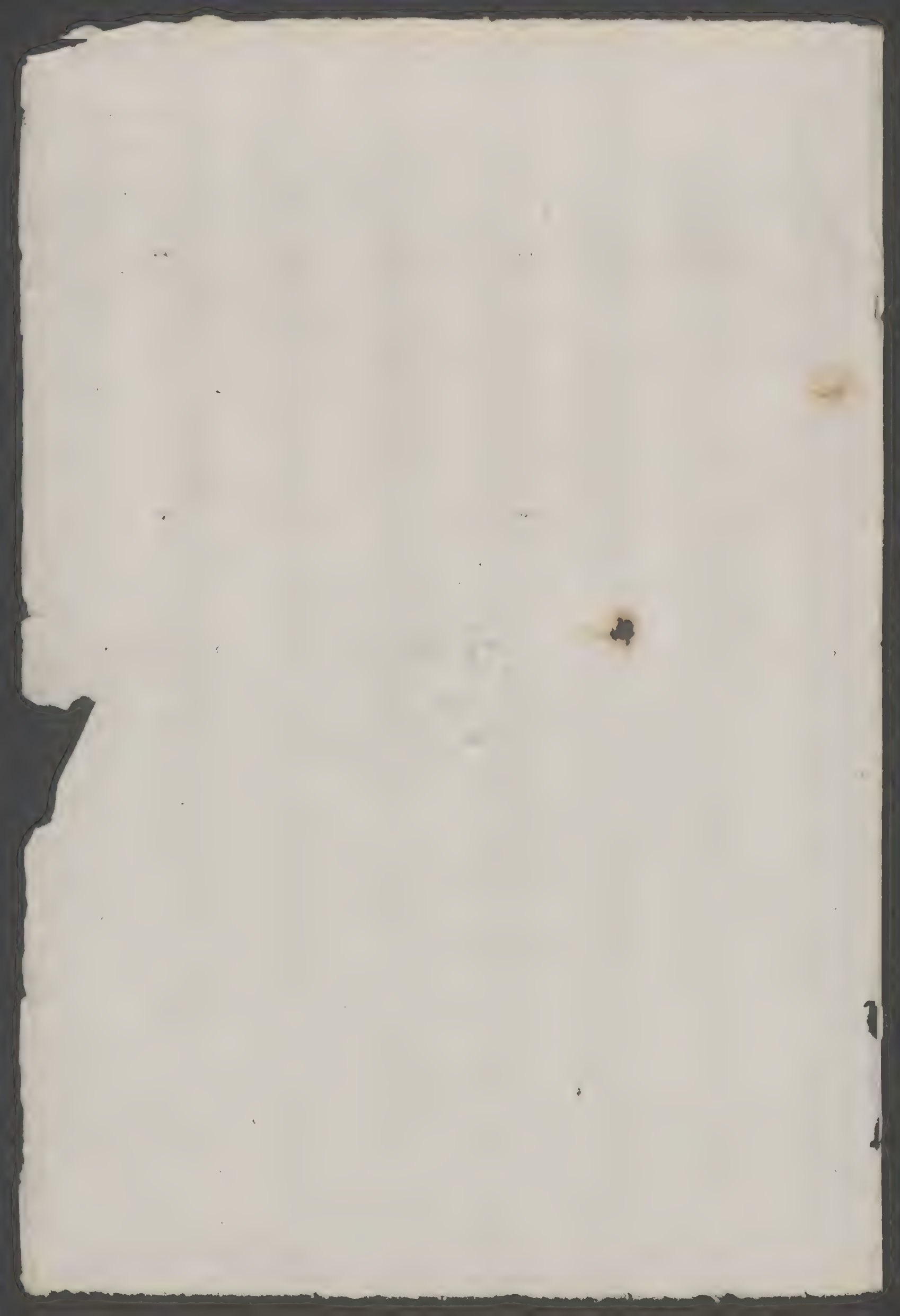
tamque diuturno silentio quasi sepulta iaceret ac sic illa, quae prius tanto viribus & la-
dio agebatur. Nam etsi nihil in mora esset periculi, tamen sine rupiebamus, quid
filius tri b. Princeps Elector in nostro scripto adijci aut mutari vellet. Quia vero
illum ad ampliss. Senatuum nosrum litteras dedisse audio, ac fidem illam in;
sinceritatem iri puto, et fortassis nobis quoque eam Senatus communicabit. Quod
si fiat, curabimus pro virili, ne officio deficiamus. Quoad D. Erasmi
causam, statim cum minime perre contendere, ne quod inter nos et Ecclesias nos tras
dissidium hoc tempore oriat. quando ut idem scribamus et loquamur, plus quam
necessarium est. Voluissim illum cum D. B. de tota hac causa contulisse.
et mihi minimis placere, quod hunc non admittit: quia minus fortassis, si fa-
ci rationes habeat, quas ego ignoro. De causa, quae te praesens acta est, nolo
quicquam dicere. De tua enim Ludovico Comite equitate et prudentia tantum
mihi pollicor ut mihi non grave foret me et fortunas meas omnes tuo
iudicio subicere. Absit autem ut me ab illis alienari pariat, quos et fratres
in Christo habere semper amari, neque unquam tanti fieri iniurias, quae mihi
ab uno et altero illis factae sunt, ut propterea alios vel odio vel contemptu di-
gnos inducarim. D. Ursinum, qui nobis iam diu agit, rolo et veneror, et ipse
de nobis quoque bene sentire non dubito. D. Tossamum, ex quo non vidi, magis
facere cupi, et adhuc ut fratrem charissimum amplector. Tuam autem
Excell. virissim per communem Christum rogo, ne propter mortis apud vos
dissensionis D. Erasmi ab adversariis opprimi sinat. Nam ut in modo a-
gendi fortassis peraruit, et aequo ferventior videri possit, attamen non omnino
contemnendas iniurias passus est, quas ingenio generosioribus et meliora
meritis fore intolerabilis videri censet. Deis pacis et miserationum patrum
contentiones istas tandem sopire, et scandala ex his orta removere dignos.
idemque te cum uxore generosiss. benignè seruet et protegat. Nam Eborac.
de nostro transmissa sint, quas Octobri mense tuis litteris commixxeram
scire velim. Tiguri 8 Februarij. Anno nati Christi 1576.

Iua Extoll.

observantijs.

Rodolphus Gualtherus.

Mus tri et generoso Domino,
D. Ludovico à Schem, Comiti
in Vuitgenstein & domino
suo honorando.

p^{te} 19 feb.

g. 23 Gmberg.

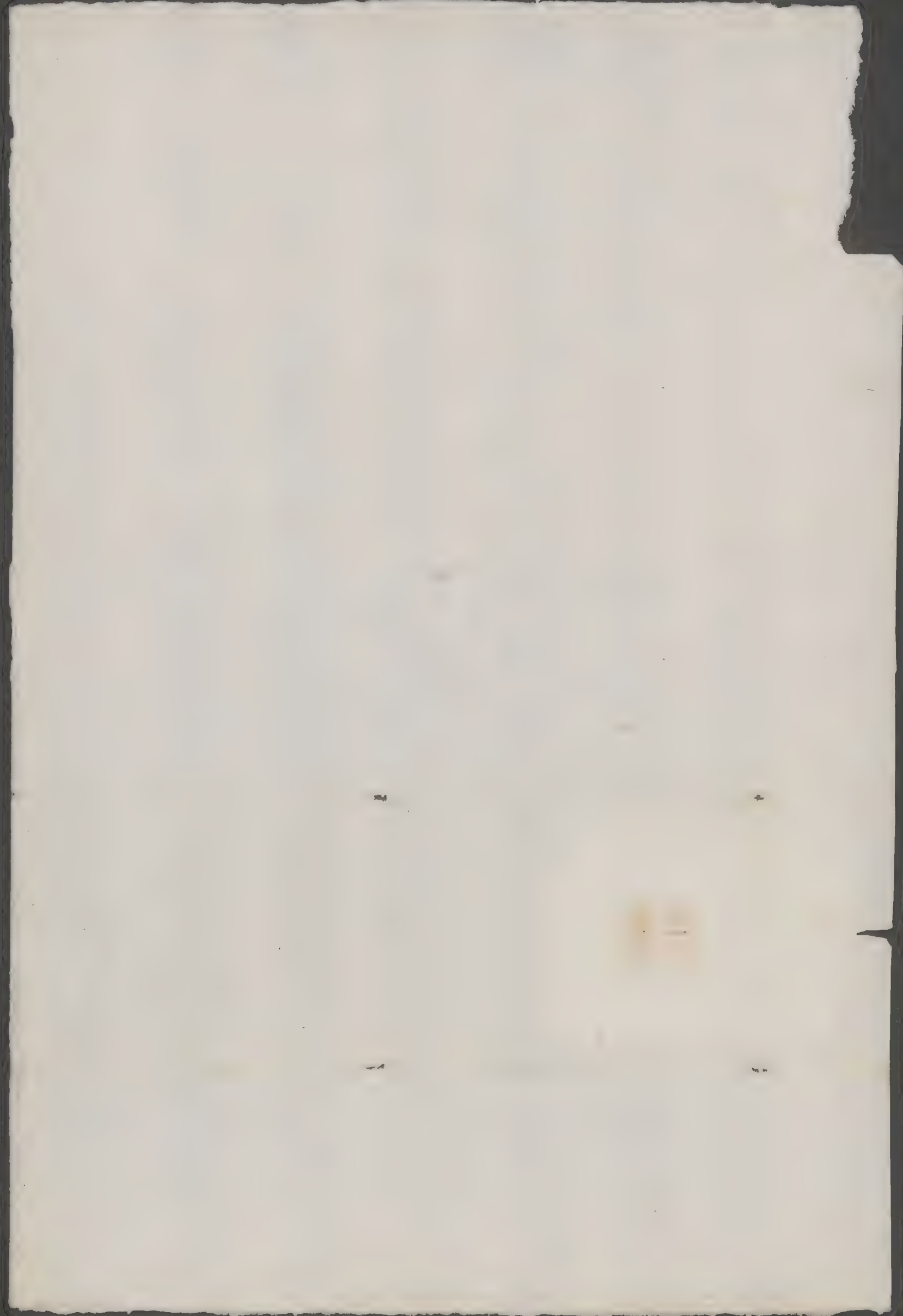
nobis diligenter esse vigilandum ne diuina uti sitis & libere utamur. Quia
D. Paulus potius sceleratus esse vult, nobis circumscripti putamus. Litterat
primum mihi de meo ordinis hominibus loqui, esse minime tam Theologus de
Theologia, utroque hominem eandem, ut forte recte aliando, etiam, id est,
opus habere, ut & auctoritate in fructu videri prope ~~et~~ continetur, et
quam per prolixum serpe experimur. Itaque de pos. terra illa cum Erasmo
actione ego honorifice sentio, quod hinc Illus triph. principem sua
auctoritatem interposuisse audio: ut meum quoque scripsi. Hanc autem
nunc addere libuit, ut videat Excell.^a tua, me à vobis minime alienum
esse: imo videri potius valem, quam dissidi auctor esse in Ecclesia, quare
tandem hodie plus quam missariam esse, vel rectius videat. At quid
de tua equitate et pietate mihi nihil non pollicer, non potius minus plu-
ribus opus esse. Dominus Injuria Ecclesiarum sua vultura passio faciat, et
regnum suum in hoc mundo, ante ea itidem, ut faciat. Jam tamen Excell.
litterarum peruenit et spiritus suo regat ad sui nominis gloriam. Amen
22 Martij. Anno nati Chris. ti 1576.

Ina Excell.^a

observantijs.

Rodolphus Gualtherus

Seiler

Illustri et generoso Domi-
no, D. Ludovico Comiti
in Vindobona, Magni
aule praefecto apud Illu-
strissimum principem Electro-
nem Palat. domino suo
plurimum honorando.

J. Aplus

8. 25.

10. 1798.

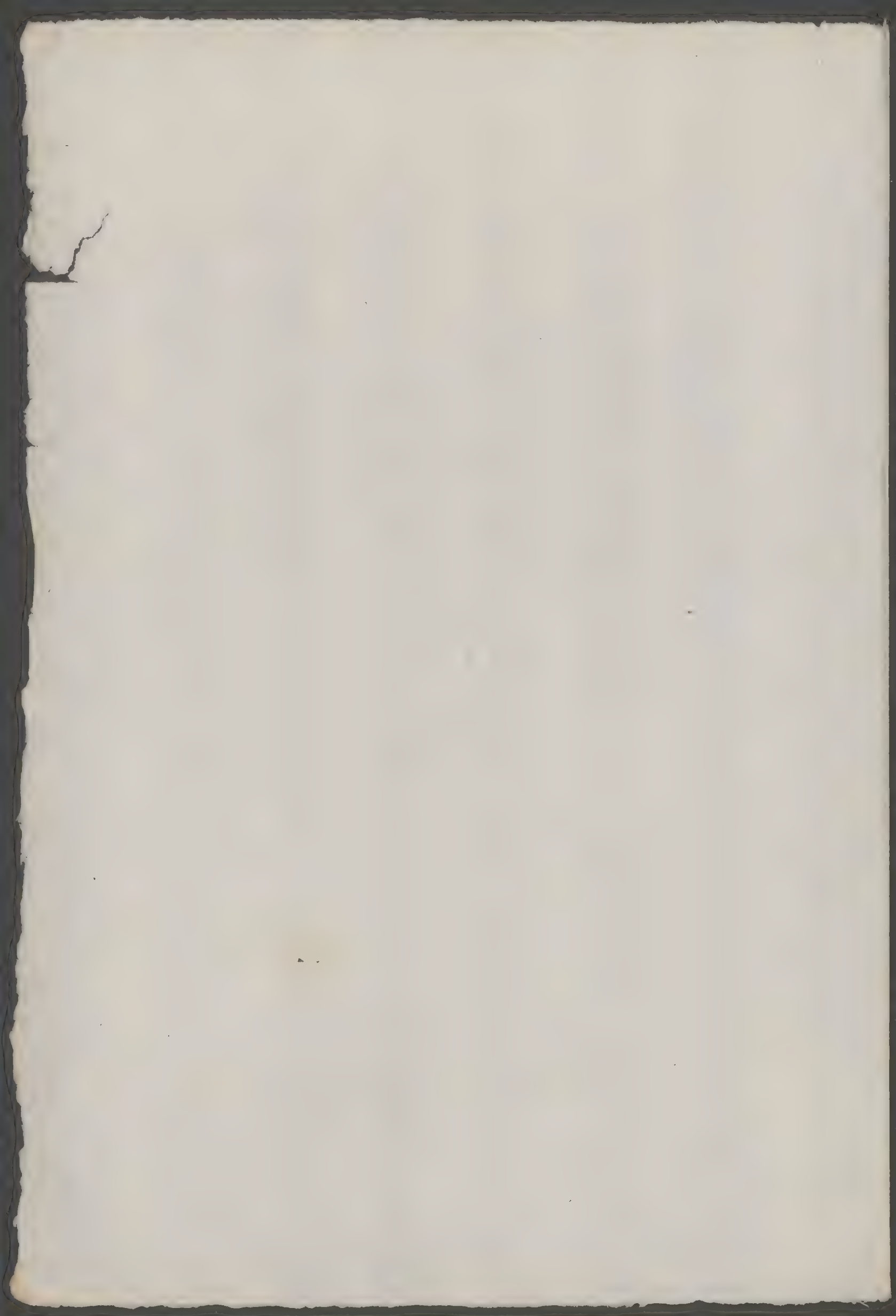
PR. ST.
BIBLIOTHEK
BERLIN

S. Jam redditus esse puto Excell.^{ae} tuae meas literas, quas 22 Martij dedi, nec
est quod se illa excuset, quod rarius scribat. Scio enim Ludovicus Comes
generosiss. occupationibus plurimis tunc distineri, qui hoc meo afflictissi.
mo tempore in magnis principum negotiis versantur. Mihi autem
requiritur inveniendum fuit, quod Illus. Triss. principem Electorem
Palatinum organum meum Reipub. tam bene affectum esse audis: et
de nostris polliceri possum, non desse illis eius Clementia grati-
ficandi voluntatem, etsi non semper possint quod volunt. Nec
minus inveniendum fuit quod de D. Erasmo scribis, et spero concordia
viam struam esse. Nam de illo nuper ad me quoque scripsit -
D. Cosmannus; ego vero postremis literis Erasmus s'indisole
hortatus sum, ne se difficilem praebeat, sed omnem concordiae
pariendam occasionem arripiat, eaque utatur. Interea intellegi
impro, illum hoc unum cupere, ut sciat se non rectum in-
si ad mensam Domini velit accedere. Quod si igitur hoc peri-
culo liberetur, puto illum facilius quod hominem Christiani-
um docet: et ut id faciat, cum hortari non desinam. Nam
remora hoc sacrum nostrum unanimum coniunctionem
eius requirit, quod aliqua est apud alios existimatio. Bre-
vius hoc attingo, quia vestrum tabellarium abintinentem
nolo diutius remorari. Interea res Galliae nos versamen-
ter sollicitos habent. De Joan. Casimiri Illus. Triss. principis
fortitudine et industria non dubito. Sed suspensa mihi est
Gallos fides, et metuo, ne quando politici cum rege pa-
re facta Germanos deserant, vel etiam in illos commoveant
quod annis superioribus factum fuit Anglis, cum illos
militi et pecunia inmisissent. Et iam nunc s'parumque ru-
moros ex Gallia oriundi, per olim Casimiro s'faro, quod
minime pax fiat. Deus Opz. Max. nobis principem fortissim
seruet, et idem tua Excell.^{ae} benedicat. — igitur 4 Apri-
lis. Anno 1576.

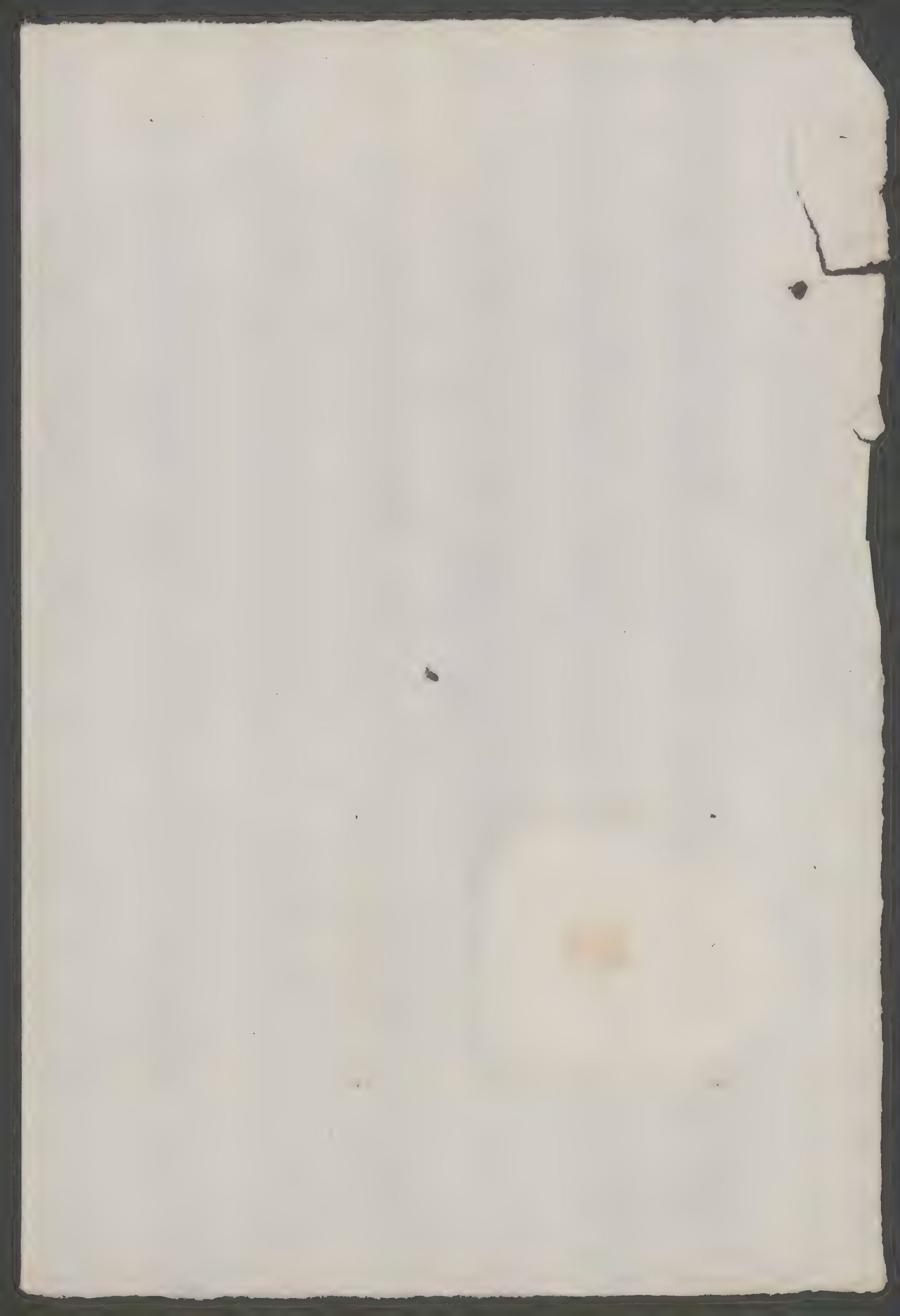
mea Excell.^{ae}

observanti s.⁵

Rodolphus Qualthornus.

Indori

Mus tri et generosiss. Domino.
D. Indorito Comiti in Unit.
gens torn, Magni aula Pa.
latina praefecto, domino
suo cum omni reverentia
honorando.

24 14 Hely

2009.

S 24

PR. ST.
BERLIN

S. Illustrissimi Principis Electoris consilium de legatione ad Comitum Imperij mittendi mihi semper probatum fuit, et adhuc probatur. Nam remota ~~scilicet~~ cum hoc te irre-
quisto et turbato (sic uti tua Excell.^a scribit) nobis res est: quod magis nos amitti
debeat, ut illius machinationibus consilia sana et fortia opponeremus. Sed mo-
stio quo facto fiat, ut in tanta sententiarum diversitate non poterit inter eos
quoque convenire, quos causas committi ex animo favore, non est dubium.
Et ita fortassis Deo visum est, qui eam rationem in hac controversia divinan-
da insinuat, ex qua constat, omnem hanc gloriam sibi soli debere. Et
sani videtur iam nunc nos propitius res pectore, quando Illus triß. Princi-
pis Casimiri expeditio, qua nos vehementer sollicitos habebat, cum successu
habuit, quem vix omnes optarunt. Accedit ex eo plurimum non tam eius
quam Chris. Transilvani Principis Electoris nos. et existimationi, me du-
bium mihi videtur, quin minus animi posthac habitum sint, qui ha-
clenus tam ipsi quam Ecclesijs nos. res hostilia omnia minabantur.
Solent enim propheta homines à rege huius sæculi evanta pendere, et digni
sunt, qui sibi ab hominibus timeant, quando Deum revereri volunt.
Et si verum est, quod de Vainoda Transilvano iam Caronia coronato
Norinberga scribitur, Imperator ab eius regni spe excedit, et minus
occasionis habebit Saxo de illo bene morandi: aut si omnino insinuat,
vult prædare is tam pertinacius fortari, circa hanc occupati vix poterunt
adversus nos aliquid s. tutare: et utinam non communi Germania ingru-
tao facto urgeantur, malumque nobis publicum attulerant. Controversia
que D. Eras. cum nonnullis apud vos intercessit, tandem compositam esse
gaudeo: neque puto illum aliquid porro tentatur, quod publicam dissen-
sionem pariat: modo alter ille, quem nondum flor. si posse, super ex D.
Beza literis intellexi, non sua morositate vobis incommodet. Pollincto Beza
se non des. tunc illum oppugnare, donec expugnet. Ego vero si scirem meas
litteras apud illum aliquod pondus habere, officio digne nullo. Sed cum non
ignorem, cum iam pridem à nobis alienum esse factum, consultius esse pu-
ro ab eo homine absistere, ne igni oleum addamus. De D. Tubano et Vr.
ins. nobis omnia amica pollicemur. Quod res fat. Deum precor, ut
hic omnium mentes suo s. spiritu regat, ut pacis et consensionis consilia
suis opinionibus anteponant. Joannem Exollum Holsun, quem tua
Excell.^a mihi commendavit, cum nullus ei hoc pro commodior offeratur,
domum meam recipi, et hac res fate motum habiter, interea cum de-
mus mea hyperansum aliud, præter commune et non Musæum,
nullum habeat. in hunc futuram ei pro virili prosperemus. Iunior
videtur esse doctum, pius, modestum, ut me non tam eius, cui Dominus
non deest, quam infelitem illece misereat, qui tales ferre non possit.
digni qui Cyclopro suæ oratione et scholæ moderatores habeant.
Mittimus in vos tam Academiam duos iuniores, nra. Ecclesiæ alumnos,
bona indolis et s. pri: quorum alter nos tri. Consul D. Cambij, qui nup
in Gallijs apud Regem pro pace legatus fuit, rogatus est. Eos ut tua
Excell.^a sibi commendatos habeat, rogo. Quoad res nos. tras, satis pa-
tata sunt: fremunt tamen viri Papisæ ob pacem in Gallijs factam.

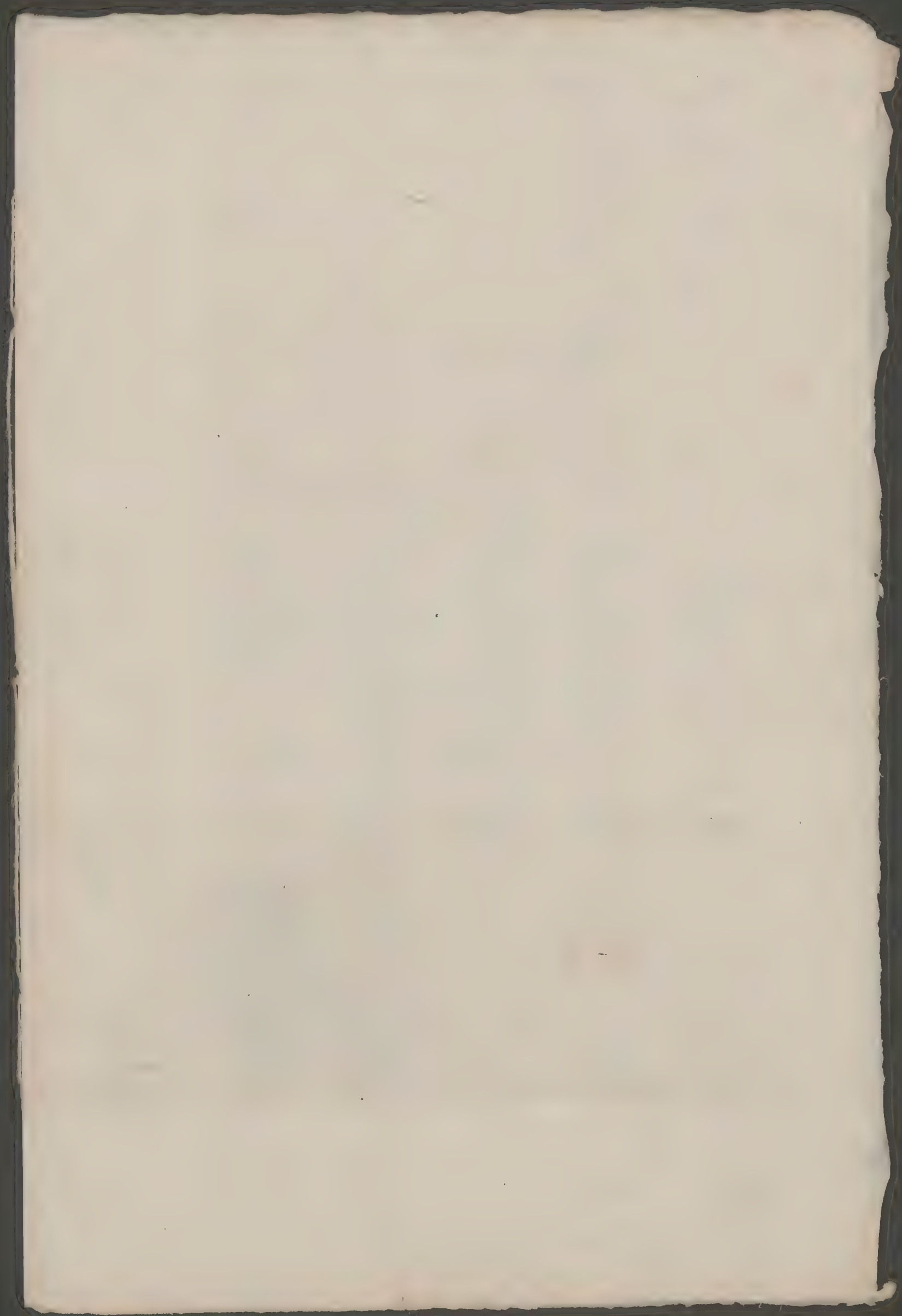
Sabaudus Dux noster qua causa adductus fœdus Helveticum amittit, et eius
gratia suis imperiis Cantorum Comitibus, quæ iam remunerare, haberi postu-
lant. Sunt qui illum sibi à Gallis et Hispanis metuerent putent: ne
videlicet compositis rebus Gallis, bellum Mediolanense inter Gallos et
Hispanos instauratur, quod absque illius maximo intermedo fieri non
potest, quando per eius terras Gallis in agrum Mediolanensem est
transitus. Videtur ergo Dux hoc querere, ut Helveticos, quoque peditatu
Galli utuntur, sibi dominari, et eadem opera suis terris consulat, ne
bellis futuris implerent. Sunt filij huius sæculi prudentes et docti
in sua generatione. Quid futuro sit, nescio. De nostris spondere ausim
non facturos cum illo fœdus, quo ad opem illi ferendam obligentur.
Bernenses vero non dubito Genevensium rationem habituros esse, quæ
vos hic potissimum agitur. Deus Dpt. Max. tuam Excell^{am} servet
cum generosa cunctis, et utrique benedicat. Amen. Tiguri 5 Junij
Anno 1576.

Tua Excell^æ.

observantiss^{im}.

Rodolphus Qualthernus, P.

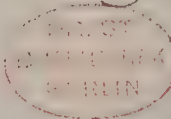
Generosissimo et Illustri
Domino, D. Ludovico à Se-
hen, Comiti in Vintzen-
stein & magni antea Pa-
latina Praefecto, domino
suo cum omni obseruan-
tia honorando.

17 July

5 27

orig.

A folio 1

Si non sit fore quisquam apud nos scriptis dignum, scribo tamen, ne officio defuisse videar. Quid in Comitibus Imperij actum sit hucusque, aut nam quid actum sit, ego nemine intelleximus. Sollicitus autem nos habuit Principum conventus, qui Dorslar habitum fuisse fertur, et tui Banariorum etiam Dux se coniunxit: quod ego non potui satis mirari. Sed possunt illi qui nobis in Cœne negotio adstantur facile cum omnibus transigere, qui nos oderunt, quos illi quoque exilio dignos iudicant. Apud nos nihil nunc agitur memoratu dignum, quam quod Sabaudia Dux mirifico et profundo astu fœdus amicitie, et videri vult, quasi Cantorum omnium societatem quaerat, cum interim non obscure os tendat, se occasionem quaerere, qua exclusis Evangelicis cum Papis hinc coniungatur. Nam Germaniam à fœdere illo exclusam vult: quod neque nos tunc neque Bernenses unquam admittimus recte novit. Sed plausibilior fuerit Papis tunc causa, si non ipsi nos tunc excludant, sed hi sponte secessionem faciant. Quamquam de nos tunc ego affirmare possum, eos quascunque ille condiciones offerret, nunquam tamen in fœdus aliquod consensuros esse. Sed mens tunc aliquod magnum hoc prætextu ali frequentes et nostri conventus, quos tunc agunt, abunde docent. Et videntur Galli nostri quid odorari. Nam Regis Oratores, qui in Helvetia agunt, se magno conatu Sabaudia perulationibus opponunt: fortassis quod hoc prætextu intelligant tunc suam causam agere, ut Gallos predictatu Helvetiarum spoliarent, et hac ratione Mediolanum ab illorum invasionibus tutius reddat. Ceterum melius non hoc impetraturos Gallos quod videntur, cum permixto de tunc, quibus solis hoc genus demerito demereri et ad obsequium prae standum recurrari potest. Quid in Galliis agatur, vos melius quam nos scire poteritis. Bernenses tunc ex tunc lites suam domum attulerunt, quibus suos Capitaneos faciunt milites gregarii. Papis tunc adhuc illis moram non tunc audio, et sunt qui hoc etiam consilio et insidioso fieri arbitrantur. Mihi Regis consilia omnia suspecta sunt propter matrem et eos, qui illi adhuc suum gradum retinent. Ministros synodum generalem 23 Septemb. indictam esse, imper D. B. a scribebat. Paxit Deus in nimium fraterinando sibiipsis periculum attulerant. Nos interea dum pro illis solliciti sumus, iam tunc irreparabilem fecimus in nos generi D. Similiori obitu, quem 2 Julij nobis Deus eripuit non absque publici bono omnium luctu, meo autem cum dolore acerbissimo, qui et generum amisi charissimum, et filiam florente adhuc ætate marito fidelissimam, filios autem tunc patre optimo orbatos esse vides. Sed privato meo dolori remedium inveniri poterat, si quæ ratio esset, qua publicam iam tunc faceremus. Sed ita mundi infelicitas in gratitudinem Deus vult: et dum nos tunc calamitates lugemus,

non possumus non gratos dicere eos, quos Deus misericors omnibus peccatis
et certaminibus liberatos ad se transfudit, ut tales hic regni bonis in
pace vera et aeterna fruantur. Joannem Crolium Hostium, quem tua Ex-
cell.^a mihi mundanis vernalibus commendavit, me domum meam recepisse, ex
litteris, quas mense Junio dedi, potuisti intelligere. Is adhuc mecum vivit,
et modo modestia ornatus, pietate item et doctrina tali insignis, ut eum
non possim non amare, Hostia autem me miseret, quae eiusmodi ingenia
non ferre potest, et pluris facit nobis quos Stultiores, qui si in Sacramenta-
rios declamare p'seant, fortassis non habebunt quod dicant. Itaque tua
Excell.^a illum virissimè commendat. Nam omnino dignus est, qui Maronate
aliquem habeat non illiberali, et usus eius aliquando haud dubio ma-
gis in Ecclesia esse poterit. Exposita sunt ad has mundinas meas in Pau-
li ad Galatas optam homilia, quae exemplum aut his litteris commu-
gam, aut Proficere, ut ad tuam Excell.^{am} transmittat, in mandatis
dabo. Paxit Deus, ut hic meus labor Ecclesiae utilis sit, et idem
tuam Excell.^{am} suo spiritui regat atque servet ad sui nominis gloriam
et suae Ecclesiae aedificationem. Amen. Tiguri 23 Augusti. An-
no nati Christi 1576.

Tua Excell.^{ae}

observantiss.

Rodolphus Gualtherus.

mirabilis
in
Ex;
in, ex
inib;
cum
goria
munda;
tua
ornato
ma;
in Pau;
onium;
ndatis
idem
gloria
Ti. An;

alipernus.

Ginzelbo

Illustri et generosissimo
Domino, D. Ludovico à
Seyon, Comiti in Unit.
gens. tem. D. et Magni
Aulæ Palatinæ Præf.
Tu, domino suo cum
omni reuerentiâ obser-
uando.

23 Sept.

Reddidit mihi Excell.^{la} tuae litteras Joannes Philippus baro Altorfius, quae si tunc mihi daretur, non fuit Dolorem enim, quum ex sanctissimi principis Electoris obitu contristatam, non modo immoventem, sed magis exacerbatam et anxiosam, tum ad iam fieri mitterentur, per mentem esse animis mihi sepi peragunt. Et mirarer ego, tanti principis Electorem, pietatis, quam filii patris habuit tam in Senecam fuisse, ut in ipso limine (quod aium odium eius religionis dolorem non sit varius in qua patrem obdormiri se sciebat, mihi scire hoc Lutherum spiritus proprium esse, quod cum charitate sopras quodque solin. fuit et Lutheri ibi ex eo pollicetur, si cum laudis iustitiam, et defunctus manus remansit lacus. Sed non fuit longum in terra, qui perire non hoc vult, nec dubito fore brevi, ut de Germania ingratis et contrariis Deus passas eius tas exigat. Iam iam enim passas dat gratias, quum de se in terram esse non possit, et quamvis tandem in terra, tamen quod omnia sibi alia sit in propria vita, et de Deum ipsum in gratiam ditionem mittit. Quid ergo aliud, quam ut possit se in terra, et in omnibus, quos foris pietatis sensus tangit, et qui deo hinc exortant, fata, lis barbaris sequatur, quae cum scholis Ecclesias et Rempub. omnium auctoritate. Deo, cum ergo Deum perirem miserationum, ut saltem reliquias nobis inest ex quibus et in aliquando ipse potius ins tunc. Ceterum ego interea dum ego in calamitatem deploro ex tuis litteris occasionem sumpta, prius vultum in Deum eum augere Deo visum est. Nam cum eas 20 Decembris accipi summas fide hic filius meus, quam unum habui, paucis horis a Barone nostro quo cum iactatus erat, discessit in morbum incidit, qui initio pleuritidis videbatur, sed mox variis viribus mutatus cum totis sydenhamicis sepius exornat, quo tandem inspiratus nona Februarij animam Deo Creatori cum quodam fidei Confessione et divini numinis invocatione reddidit. Mihi vero uti multas ob causas eius obitus acerbus accidit, magis tamen me mouebat, quod luctum suum mihi in vita tunc meum remanere esse videtur, quae eius morte graviter pertulit videbatur, et suum dolorem non obscurare testata est. Et sane, nisi ex me ille non fuisse, non fuisse dicerem Ecclesiam nos tam in eius obitu iacturam non leuem fuisse. Nam praece bonas litteras, in quibus multum profecerat, illum singulari dicendi facultate donarat Deus, ut eius concordes omnibus grata et accepta essent, et plerique sibi de illo magnum quid pollicerentur. Sed vultum sum nobis de amore Deo, cui gratias ago immortales, qui dedit, ut in eius minis tunc tamen viderem, qualem semper optavi videre: Novit idem, tunc eius semitis voluerit divinus uti. Sit illius nomen benedictum. Ea tunc meum impura sunt, si longi aliis, hodie dici possit: Beati mortui, qui in Domino dormiunt. Fuit enim obique quantum Antisipris his, et huius conatum iuvant, qui cum nobiscum totum, et de viribus debant oppugnare. Quid in Gallis fiat, non puto tuam Excell.^{am} ignorare. Scribit D. Beatus ludum iocundum fuisse, quae prioribus huius acciderunt, praeter istas, quae nunc parantur, et periculum est, ne ad nos quoque calamitas in aliquando redundet. Nam papae nos tri, qui non potest a bellis in laetitia simulium fax fuerunt, missis ad Regem legatis stipendiorum solitionem imper. tunc nimis flagitant et minantur apertam a fudere Gallis secessionem, nisi ipse per omnia satisfiat. Id vero Regi impossibile est, cum debitorum summa ad solvendum tunc non sit tunc tunc asportat. Interea His panis per legatos suos pollicetur

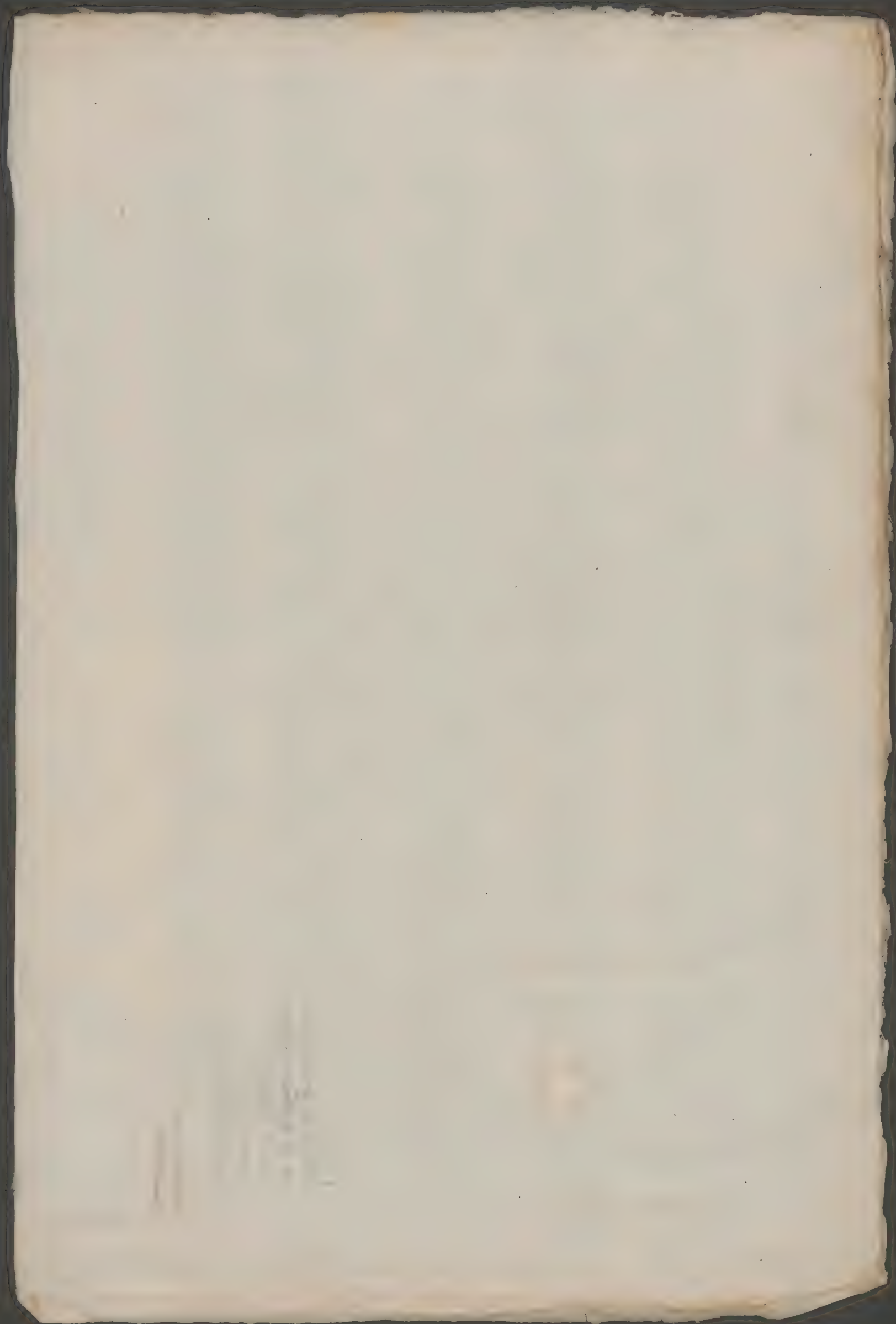
se perniciem hanc omnem ipsis adnumerare vellet si restituo foret Gallis non ipse
facinus faciant. Obstant huic postulationi qui moliores sunt et quos aliquis ad
hanc pietatis sortis, vel potius humanitatis publicae cura tangit, neque quam existima-
tionem omnino prosiluerunt. Sed multos animi in multa iam in Hispamiam
inclinati sunt: Qui si alteros illos suffragios minus vincant non misce est
quin horribiles Tragedia exaruerint, quae Epistolae sese longius extendat quae
multi exis timant Prosiluerunt: hanc nos mihi, et quantum possit malum hoc avertit.
non tamen. Quid vero facias non ipsis quos ante hanc facinus et impietatis Eram,
geliter Veritatis odium exaruerunt, ut quae praecordia sunt pericula videtur non pos-
sint. Et fortassis in futuris est. ut cum Valeria hanc tot priuatis et parricidis
indignis Galliae regnum corrumpat. quod iam annis fere 300 totis ubi Christiano
biologorum faciem protulit: ex quo inimico Clementis III et Galliae perfidia Comradi:
nus Ultimus Ducum Sueviae cum Friderico familiariter utitur ex utroque Austriae
ducum familia crudeliter arripit est. Sed longius me praegradi videtur, dum privato
et publico dolori habendas laxo. Insuper meo Verbolitum non cum Exord. Ego dum
male feriat quidam Theologi item Sacramentarium in manu, et principum animas
aduersus homines innocentes exaruerunt, scripsi humiliter in humanitatem Christi si perferam:
quia mei officij magis esse puto ut Christianos homines cum tantum pro te diaboli
pugnare, quam inter se digladiari doceam. Illarum exemplum Exord. Iura dabit
Exord. Iura, cum illud libris in his non possit contingere. Deus Opt. Max. Satana
hoc nonissimum sacro omnes viros suas exaruerunt qui spiritus viribus reuerent et
to Londonie Comos quinquaginta cum tota familia incolunt, prout ad sui nominis
gloriam. Tiguri in Martij. Anno 1577.

Exord.

Obsequantissimus

Rodolphus Qualthornus.

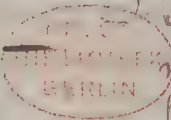

Illustri et generoso Domi:
no, D. Ludovico a Selen,
Comiti Wittgensteinio,
domino suo tam omni
a reverentia honorando.

20 Mar. 1777
Hanselberg

Quod ad Excellentia tua literas. Generosissime Domine et mihi cum omni reue-
rentia honorandi, 3 Cal. Maraj datas, hucusque non res pondere non alia de cau-
sa praetermissum putabis, quam quod non sinit nos in scribendo tam officiosus
esse, quam volumus, nos tri sacra calamitas, qua fit, ut insidiarum plena sint
omnia, et ab ijs fore periculum imminet, qui nos ut fratres in Christo complecti
debent. Eo enim res ducunt, ut clasticum tantum, qui primi quos erat, prin-
cipibus parvis consilia suggerere, et Ecclesias docerent, qui archiepiscopos se esse pro-
fiterentur. Fit hoc iam apertis apud Saxones, et qui illis grassantur, alibi quoque
per suos emissarios frigidam suffundunt, ut primatibus pios et doctos viros ne-
gotium faciant, publice autem Ecclesias et scholas bene rebus hinc hinc turbant.
Mirarer ego hoc fieri, nisi scirem Germanos haec ista et his graviora iam
pridem meruisse, quando iam multis annis Evangelij libertate ad tantis
licentiam abusi sunt, et bene meritos de Ecclesia viros inaudita fore con-
vitiandi rabie prosterunt, atque domi fore suo scandalo debent, quibus
Evangelij rursus impeditus est. Fit ergo ius te Dei iudicio ut illis loci Anda-
batas in se tunc inter se pugnent, qui ad ista Christi ministri indignissi-
ma facinorosa operam suam contulerunt. Magis vero dolendum est, quod
in ijs locis cum superis nationibus barbaris redierunt, in quibus prior do-
ctrina sonabat, et Christi omnibus alibi erat asyllum putabatur sub illis
sine. et tunc Christiano principe Fridricho Electore Palatino. Namque
certe credidisse tantam concordiam aut inopiam poluisse aliter in men-
tem venire, ut tanti principis memoriam adhuc viderem violari auct.
ver. Immortali laude dignus est princeps Casimirus, qui parentis optimi
Confessionem typis vulgavit, et ab omnibus rogatus posuit, quia huius fides et
pietas fuit. Nam minimè dubito, multos esse ubique locos, qui ex illius
litterarum de eo iam melius et magis honorifici fiant. Viderit autem
aliter ille, quid nos moneat, qui parentum timore turbare non vereantur,
quem quia à multis commendari audio, quoad rationem, eo magis de eis con-
illigis improbitatem, qui incautum sub religionis et pietatis praetextu fugi-
nant, et ea designat, quae cum religione et pietate pugnant. Sed non dor-
mitat Deus, qui tibi hoc ventilabro arcem, nam repugnavit à palatino in-
felicibus, tandem manum, nam à caelo exeret, ut suos tantum turbaret.
Fore repperit transire viros, quae impietates exstiterunt mirabantes, et
facile est Deo temporales viros iam cum fragore ruentes alio transferre: quod
hodie etiam fecimus confido suorum precibus exoratum. Interim totum est
alibi quoque multis animos transisse, qui nobis male videntur, et ex ijs, qui
in Palatinatu sunt Argentorati occasionem arripit esse turbandi et cur-
rendi Ecclesiam Galliam, quae illis erat. Intercesserunt pro ea nostri cum
Brensenfibus, Basilienfibus et Strassburgensibus, sed non magis cum interesse: et
de multis conquisitis sunt Argentorati, quae praeter duos illis Galli hucusque
fecerunt: quibus nos non multum tribuimus. Nam cum ingratum istud
immodestia mihi satis perspicua sit pro tunc adversarios meos, qui illis sunt,

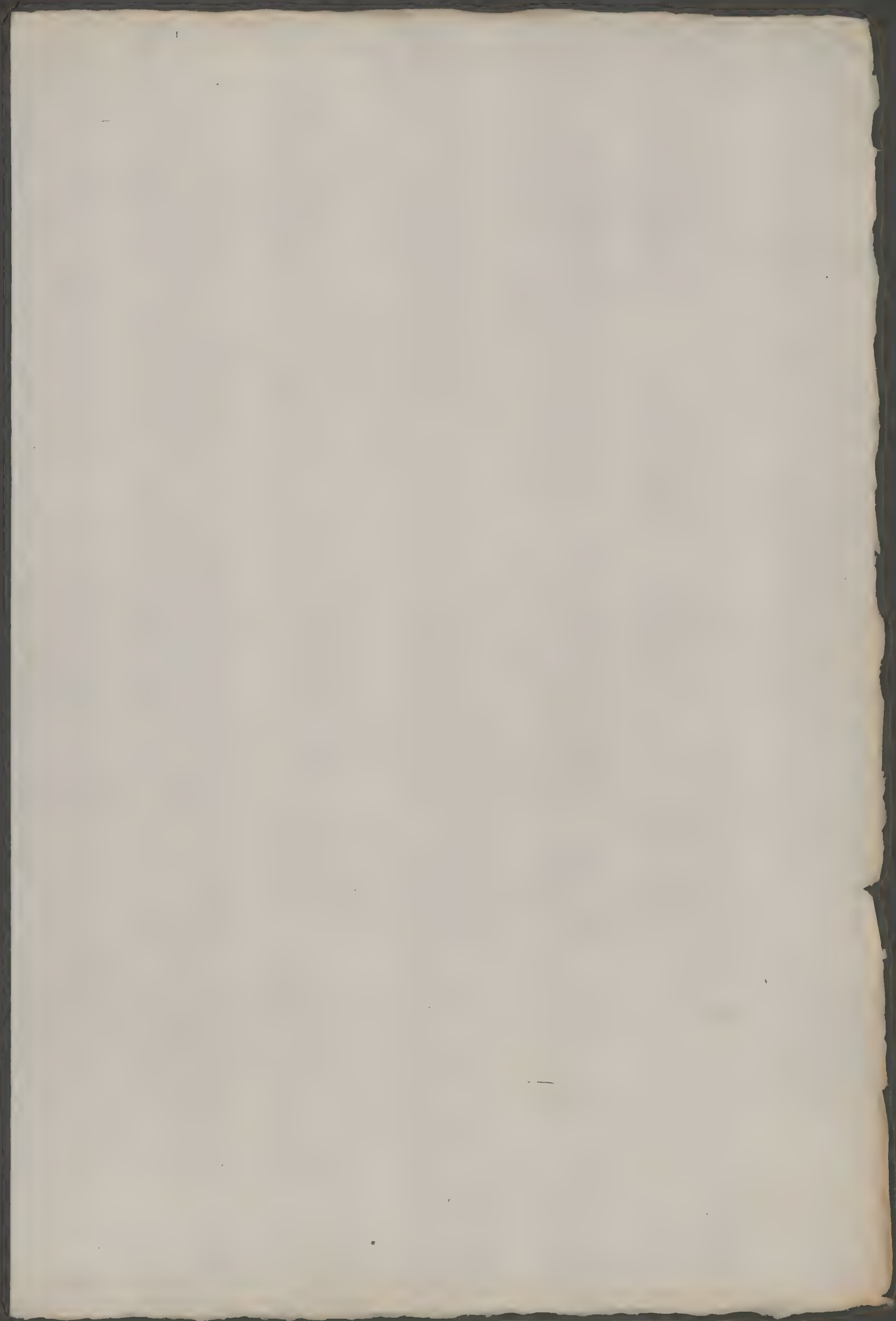
religionis purioris odio fuisse quicquid fecerunt. Basilea item iam tentabant, imo
iam non ferantur nummi, sed res aliquo modo resoluta est, et de tota illa Ecclesia
mihi spes magnam fuit. Doct. Jacobi Argyri induis tria et subditum s. Tridum: q
credulam sibi professionis Theologice promissionem obtulit, non quidem sine invidia et
odio multorum, sed non despectu sumpti. De rebus nostris non habeo ferre quod scri-
bam. Publica, in eodem, quo prius, statu sunt: privata satis prope, semio in-
sonante ingruentis incommoda, et simul expensis indies, quantum in genere
Simlero et filio meo amiserim, qui me in hoc studio currentem multum iuva-
re possunt. Illis autem gratulor, imprimis filio, quem Deus ad se recipit, priusq
infelicitibus et scandali plenis nostri saeculi vixis implicaretur. Quae in Gallijs
fiunt, aliunde Ecclesia mea nosse potest. Nos iam rariorem accipimus litteras
propter postea, quae Berna vehementer grassatur, et cum hac quoque infe-
stat, qui inter Helvetiam nostram et Germaniam extenditur. Ad D. Eberhardum
à Broich scribere non possum, quod Professoris me toto die citius q. putat
iste ingreditur, ut ego praeferam opinionem incipientibus negotiis premor. Ne at-
grauetur Berna illi meis verbis, saltem dicere, et eodem tradere aliquam
narrationis de Vita Simleri exemplum. Deum Patrem precor, ut haec Ep.
talem prius et suo spiritu regat. Tiguri 27 Augusti. Anno 1577.

Una Excell.

obsequantissimus

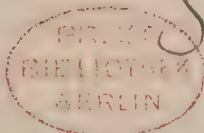
Rodolphus Qualthorner.

Generoso et illustri Do:
mino, D. Ludovico, Co:
miti in Vindobona Trin,
domino suo cum omni
reuerentia honorando.

Deberam Ludovico Comes generosiss. et Domino mihi cum omni vene-
rentia observando, tua Excell^a gratulari propter olim et liberioris
vivendi potestatem, quam tibi tandem obtigisse scribis: sed cum huius
causa occasio sit infelix Ertlingae in Palatinatu dissipatio, quam Christina,
missimi principis Friderichi Electoris obitus peperit, non dubito quin
libertas illa atq; olim tibi negotijs, quibus ante dis timebaris, mole-
stus sit: meum certe animum acutissimis doloribus pungi sentio,
quoties de Ertlingae eversione, fratrum exilijs et egestate cogito, et
simul audio tam multos viros, qui doctrina, consilio et auctoritate
affluatissimis nri saeculi rebus subvenire poterant, non habere quod
agant, adeoque à rebus agendis procul arceri. Moretur hoc nos tri sa-
culi ingratitude et prophanus Verbi contemptus, qui apud eos etiam
dominatur, qui puriorem religionem profitentur, eius autem praetextu
ad commodum privatum aut magis licentiam abutuntur. Poterat
tamen aliqua ratio ferri Palatinatu Ertlingae calamitas, nisi q
in Saxonibus exorta est tempestas, ~~sed~~ universalem grandinem
toti Germaniae minitaretur, quae omnia longe lateq; vasta dabit,*
nisi Deus suam manu à caelo operetur. Enimvero non possem satis
mirari quorundam principum obstinantiam, qui neque tempore neque
calamitosissimum statum et commune quod ab his panis et alijs An-
thristiominatis Germaniae imminet periculum, neque vident
Theologos, qui hanc solam exorsi sunt, privata ambitione et avari-
tia abripi, ut cum publica religionis et Veritatis oppressione sua
exis timationi consulant. Illis tristissimū principem Guilielmū Land-
gravium de hac re diligentius cogitare ex literato eius ad Electorē
Saxoniae exemplo non sine animi laetitia intellexi, et spero aliquos
in eius sententiam abiituros, nisi forte Deo placeat vertiginis spiritus
simul omnes demeritare, ut tam diu contemptas Veritatis poenas
luant. Non dubito quin audierit tua Excell^a, quid superiori anno
in Synodo Francofurti habita decretum fuerit. Remoram minit illi
negotio D. Ursini nimia modestia, qui totis Confessionis delinquant,
deo provinciam delatam fuit: neq; audiri ab eo tempore, quid praeterea
sit actum. Helvetij nostri in hac causa suam opam liberaliter
hucusq; polliciti sunt, solis Basiliensibus exceptis, apud quos Dio-
tropus quidam pertinacissimē Lutherianis sua aetitia et hypocrisi
multos fastinat. Atamen communibus Tigurinis, Bernensium
et Graubusianorum literis apud illius Civitatis Senatum impetratum
est, ut minus his suis graviter edixerit, ne Pandora illi Jacoban-
dreana subscribant. Idem fecerat iam ante Argentinenſis Leipub.

* et simul s. p. m.
res filius om
exlinguat,*

A animadver-
sunt, A

Senatus, ~~est~~ idemque similib. circo litoris confirmatus decretum prius-
 mum stabilivit. Non tamen quiescit propterea ^{illis} Marparthius, qui fa-
 bulam sane non minori tum impudentia quam pertinacia agere per-
 git. Interim non desunt, qui moderatiora consilia sequuntur: exasperant
 autem indios non temere à Christo dictum, filios huius mundi sperden-
 tiore magis quam indus trios esse in sua generatione, quam filios huius. Quapro-
 pter tua Excell^a consilio assentior, precibus potius quam humanis con-
 siliis opus esse, quibus Dei iram auertamus: quando quæ bene insti-
 tuta sunt, tam leniter procedunt: et optimè faciunt magis tractus, qui
 cum communis reformationis spes nulla affuerit, de religione inter
 suos rectè consilianda satagent: quod etsi te facere minimè dubi-
 tarim, volupe tamen fuit hoc ex literis tuis cognoscere, et Deum
 Opt. Max. precor, ut conatibus pijs et sanctis benedicat. Scripsi ego
 ante aliquot menses Gemilias 10 in Joannis Cap. VI de panis vitæ
 et eius manducatione, quæ exemplum mitto. Insolens forte vide-
 bitur nostræ gentis Idioma, puto tamen posse à lectorib. non omnino fasti-
 diosis intelligi. Italica virina nescio quid mali portendunt mon-
 strosi facinus. Chorijs 10 Januarij ex puella nuda natus est herma,
 phroditus, cornua quatuor ex capite proluberrantia gestans, et ex
 occipitis raudam carnosam per tergum demittens, et aliam eiusdem
 ferè formæ tolle circumnubantem: manus et pedes referunt
 anserinos, crura et genna immentorum genib. similia sunt. Ego ab
 Italo rogatus quid sentiam, res pœdi Italo moros notari, qui et
 Deo ipsi cornua faciant. (quod illos de uxoris adulterio solere dictita-
 re nosti.) dum post personam eius vitarum fornicant, et vita
 vivunt bestialem. Alterius monstri in agro Mediolanensi nati
 Lepum vidi, quod septem capita habet, totidem brachia, in capite
 tantum, quod altera excedit unum modo in fronte oculum, crura
 et pedes cum ungibus, aquilæ similes. In Gallijs omnia ad interitum
 spectant. Rex multis in locis impune violat, Rex interim se exor-
 tante quod ipso invito et inscio ista fiant. In Sorbona publicè dispu-
 tat, Reges non successione sed electione regari debere. Burdigalæ
 celebris quidam monachus concionalis, regnum Guisys debere, vixisse
 ex Caroli Magni stirpe originis. Ita infelices Salasij tot perni-
 ciosis et parricidis hoc unum intrinsecum, ut ipos Pontificios iam
 illorum salutem corripit. Ex Belgio non mihi tristissima audi-
 mus, nec boni aliquid sperare possumus de ijs, qui ex Christum
 publicè abinervant, et res nos ita in se habent, ut nihil solidius

? quod Podemonij
 oppidum est, ?

fingi possit. Cum Hispanis bellum ges tui, de obedientia proles facis,
et Austriarum Hispanis opponunt. Utinam Deus nobis Auxilium
ferat, ne perfidoꝝ proditorijꝝ artibus circumveniamur. Sed non pri-
mam Excell^{am} latere quæ illis fuit. De Eberardi mei morte
nisi dolorem, ferrens esset; nam me olim, cum simul in Hostia et
in Comitibus Ratisponensib. esset, amore vero fraterno prosecutus
est, et postea me in honore et premio habuit maiori, quam ego de
ipso promoveri poterim. Eoq; magis me affecit inſperatum de eius
obitu nuntium, quod eius ad nos adventum superiori anno expe-
ctarem. Nam filium ad me mittere, aut ipse adducere statuerat.
Sed vivit iam ille vero in meliorem sedem receptus: Deum deo pro
ex animo, ut ipse orphanos patrum atq; tutorem agat: et utina
in me esset aliquid, quod eis commodare possem. Hæc q; frs tuum;
si sine preiudicio inter innumeras alias occupares, ut Excell^a tua
acq; boniq; consulat rogo. D. Clementinum salvere plurimum in-
ter, et tot tu generosiss. Domine cum uxore et omnibus tuis
q; felicissimè valeas in Christo Jesu, ex animo precor. Tiguri
4 Martij. Anno 1578.

Ina Excell^a.

observantissimus

Rodolphus Gualtherus.

Mus tri et generoso Domino,
Dno Ludovico Comiti Vint:
gens feirno D: Domino suo
cum omni observantia ho:
norando.

17 - 7. Martij 78

J. Pos. Tron

rio et eius

magis

et utinam eius

gitantur. Quia

mentu dici potest

opis sola ratio patit, antiquam. Quod ut in tunc fiat, dicam primo, quid sit adulterium, a quo

bus remittat, qua item hunc sceleris sit atrocitas, et quod multiplex culpa. Deinde quid de eius pond

epo sacris literis colligi possit exis timem. Quid adulterium sit, ex eius opposito, quod est con

ingium, optimo intelligite. Est aut coniugium legitima viri unius et feminae secundum Dei mens huius

tum coniunctio. Adulterium est coniunctio omnis illegitima et Dei mens huius contraria viri aut femi

na cum alterius coniuge coniunctio. Et non male sentiunt Grammatici, quod inde dictum putant quod

sit ad alterius coniugium libidinis explenda causa accessio. Germani propriissimo vocabulo

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

coniugium, quod vinculi coniugalibus abruptionem sine fractionem significat. Quisquis est coni

turandam libidinem suam abutuntur. Hinc et aliter videtur et filii aut coniuges sint. Nam ex illis dea;
 boli manipulis. Hinc et aliter videtur et filii aut coniuges sint. Nam ex illis dea;
 forum sompitiis. Hinc et aliter videtur et filii aut coniuges sint. Nam ex illis dea;
 at, adulterium. Hinc et aliter videtur et filii aut coniuges sint. Nam ex illis dea;
 hic à regno Dei perirent. Hinc et aliter videtur et filii aut coniuges sint. Nam ex illis dea;
 deus fabulans esse. nemo ta. Hinc et aliter videtur et filii aut coniuges sint. Nam ex illis dea;
 Similiter qui parentes videtur, aut. Hinc et aliter videtur et filii aut coniuges sint. Nam ex illis dea;
 pitio poenam haurit. At tanto gravius poenam adulteri, quanto sunt ius et coniugium, minus
 ergo homo parentes suos debet relinquere. Paulus item infideli deteriorum dicit eum, qui suis
 non prodes sperit. Quales ergo, qui ut libidini suae satisficiant, uxores et liberos suos non modo negli-
 gunt, sed insuper inhumaniissime trahunt: quod adulterio fore proprium esse, exemplis
 quotidianis constat. Inter vulgaria scelera nullum furto illiberalius et turpius confertur.
 At hoc cum adulterio rellatum, tanto levius erit, quanto coniugalis fidei omnibus foris-
 nae bonis antiquior et et pretiosior. Adhuc plagiarios, qui hominem liberum furantur
 aut rapiunt, alijque vendunt, mortis supplicio multare lex divina iubet. At plus quod
 plagium committit, qui alterius filiam sine uxorem sibi vendicat, et (ut modo diximus.)
 eo peius, ut sese diabolo manipant. Superat autem haec omnia, quod Deus. q. nemo me-
 lius et ius sine de sceleribus indurare potest, dejectionem à vera fide et idololatriam formata,
 tiori sine adulterio confert. Quod minimis facinus erat, si quod aliud scelus esset, quo illius
 atrocitas varius et melius posset exprimi. Porro et inter ea, quae proximum concern-
 unt, nullum scelus adulterio turpius, inius rursus et atrocius immitti, non ei simile sit.
 quod laesa divinae Maiestatis res facit. Nam alia omnia eos, in quos potest, vel fortunae spo-
 liant, vel eorum famam laedunt, vel quoad corpus eis vim faciunt, vel etiam innocentibus
 vitam eripiunt. At qui alterius uxorem in adulterij massam pertrahit, aut alienius filia
 libidinis illicita manipulum facit, is eadem opera ipsam auctor est, et non solum infra-
 mas facit, sed et simul rem domesticam turpiter dissipant, et interdum quoad corpus
 et animam infelicititer poant. Tam multa tamque gravia scelera in adulterio committunt, quae si
 quis omnia referre, et dignis modis amplificare velit, dicendi finem vix vixq. invenit.
 Volui autem haec vel obiter referre, et ex his fere consideratione apparere, non absque ratione
 adulterio tam graves poenas divinis legibus dari, nec temere pro iniquis et crudelibus
 habendos esse, qui ut divina lex hominum consuetudini et receptis moribus opponatur.
 exigent. Et tamen hunc sensum ante latam Moysi legem omni gentium cordibus à Deo in-
 scriptum fuisse, et adulterium inter capitalia scelera, quibus ira Dei quae maxime attendit,
 numeravit, Pharaonis et Abimelech Regum exempla hoc testantur, et iam de Iosepho nihil
 dicam, qui de vita periclitari maluit, quam thorum horilem violare. Sed et Iobus, dum suam
 innocentiam adversus amicos, audacius et morosius forum agens, probris rationibus gra-
 viss. tuosq. inter alia flagitia adulterij nominat, dicens: Si turpissimorum uxoris alienae
 obnoxium fuit cor meum, et ante os tuum sodalis mei insidiatus sum: Percolat uxorem meam a-
 lius, et alieni sese inveniunt super eam: hoc in grande flagitium est, et iniquitas capitali acione
 digna. Est et deploranda nostri saeculi calamitas, quod post datam legem, post Prophetarum gra-
 vissimas rationes, post Evangelium in toto orbe promulgatum, post denique tot viri-
 tas indicio
 Dei in adulteros edita exempla, apud plerosque ea legis naturae notitia extitit, quae prius
 quae lex scripta poterat, in omni cordibus locum habuit. Nec tamen extime tam possumus dicere, si
 verum fateri volumus. Nam licet fere obique gentium marito in uxorem in auctore depre-
 hensum una cum uxore confedere, et quantum in ipso est, utrumque quoad corpus et animam per-
 dore, in sine publica Christianorum magis fratrum continentia, qui in tali casu gladium homini pri-
 uato praeferunt, interim ipsis crudelis nimium et iniquus putat, qui ut ipsi scilicet legem Dei
 de adulterio poenas sumant, morant: et quidem eas, quibus etsi corpus pereat, anima tamen
 fornat, et ex diaboli laqueos eripit. Ex eo recte apparet, Deum non omnem legis suae sen-

Sed et cum adul-
 terio fore furum
 reuerit, quando
 ex hoc nati infan-
 tes adulterij mari-
 tu adulandi suppo-
 nunt, qui per sua
 hereditatis etiam
 aliena partem in-
 tercipiunt.

sum ex verbis huiusmodi expresse. Ad verba videlicet oculis cernere, et reclamante
propria re. penam de adulterij poena capi.
tali oportuna gradus, et quod supra a:
adulterium a. pena rapitis poenam ijs solis ex.
proffo de veris solamur, nolim ego magis trahi christi.
no auctor esse, et in rem longin. aut ipso Deo seniorior scilicet vindex videri.
Est quidem adulter, q. cum soluta em, tenet: atq. quia nimis ille peccat, qui et sua uxori
datam fidem fallit, et simul alterius uxore abutitur, mitius tunc eo agi poterit pro delicti ratio.
ne et recepta gentis consuetudine: modo id tamen, ne impunitas et iocularis animadversio
qua hodie a multis peccat, adulteriose licentiam pariat: sed et qui peccaverit, se et Deum
et Ecclesiam graviter offendisse intelligant, et de poenitentia serio cogitent. Neque hic audien-
di sunt, qui Novi Testamenti gratiam legis rigorem suo fuisse dicunt, neq. licere principib.
sine magis rationibus impij, nisi ius gladij habeant, absq. Imperatoris et communi Ordinum
Imperij consensu in adulteros rapitis poenam s. fatuere. Etenim Novi Testamenti gratia poeni-
tentibus offert, nosq. per fidei obedientiam Deo subiicit non scilicet licentiam immitit. Nec
unq. oblinisti debemus gravis illius protestationis, qua Christus legis expositionem aggressurus,
ait: Non veni ad solvendum legem, sed ut impleam. Qua vero ratione probabimus, ipsum
adulterij poenam mitigasse, qui eius res facit eos, qui mulierem lascivie intuitu s. perant,
ad concupiscendum eam: qui item oculos nequam orare iubet, ne tui, quanti sumus, in
reprehensionem committamur. Cur deniq. sub Novi Testamenti praecepti poena capitale remittamus a-
dultoris, quos illius leges a regno Dei excludunt, corpore et aia aeternis supplicijs multan-
dos. Et quia, Illustrib. ac generoso Comes, ex Dei Verbo demonis trari petis, quid in ista sen-
tentia varietate Christianum magis tratum sequi committat, non possum ego ijs assentiri, q.
absq. communi om. Ordinum sine Statuum impij consensu nihil licere putant ijs, qui ius gladij
quidem habent, atq. subditi sunt: ne qui ex Veteris Testamenti legibus damnati, ius commi-
ne sibi committi claudat. Etenim ut Reges et principes Christiani Filium Dei ostendat, et hinc
in timore ac tremore servare iubent: ita populi Christiani pro suis principibus precatio communis
est: Deus iudicia TVA Regi da, et iustitiam TVAM Filio Regis. Debent ergo illi iudicia Dei
exequi, non quid hinc aut illi in more sit, observare, ne cum Deo simul et cum eius populo
ludere videantur. Scio Jurisconsultos ista non facile probaturos esse: At ego, qui in Ecclesia mini-
s.torio versor, et Verbo Dei dispensator sum, tam principes quam subditos debere hortari,
ut Deum in suo Verbo loquentem audiant. Quod si omnes facerent, minus quas tunc
et turbas haberet Ecclesia, et mox tamellus angustioribus licentia scilicet recedat, qua
hodie religionem Christianam, non solum papis sed, sed Judaeis et turcis quoq. deridendam
proponat. Poterit autem Christianus magister, non iudicio, minori tunc periculo
atq. molestia adulterij poenam servandum Dei legem tunc s. fatuere, si populum prius ex
Dei Verbo probe institui tunc, et postea decretum cum om. sua iurisdictionis Ordini
consensu atq. communibus suffragijs faciat: Quod patres nri in Tigurina Repub. obser-
vaverunt, cum ante annos circiter LVIII in suis terris Evangelio legem dedissent,
et Ecclesia atq. Reipub. reformationem ins. tituerent. Qua ratione factum est, ut multae leges
quae tunc in primo illo omnium fervore latae ad coercendam inq. gentis libera et i. s. assue-
ta magis licentiam lata fuerunt, nobis adhuc saluae maneat, quae multis intolerabiles
viderant videri, nisi publica Urbis et Agri approbatione fuissent receptae et confirmatae.
Id vero Principibus fortassis duxo et iniquum videbit, populum videlicet in consilium
admitti adhibere, et huius suffragia colligere: Sed meminerint idem, quam multum
saepo equis prioribus indulgent, quam similiter illis blandiantur populum, iubente tra:

et darsi tractatione, ut illis sit uti. Cuius non eadem animi moderatione
 utante in tractandis his similibus. Sed si quid daretur, ut principatus quidem ipso potest
 consistere? Meminerint itamque sine et facili temperari, qui ex Dei verbo de rebus agen-
 dis persuasi, sibi quibus legem tunc. Haec inter turbas negotiorum scripsi, et tua Excellen-
 tiam gererem, quae uti. Cuius non eadem animi moderatione
 Quod si quis meliora ex Scripserit, me et docilem et monitori gratum prebebo.
 De his, quae passim iam fiunt non sine sollicita omnium expectatione, ex mundanis veriora et
 recentiora restitue poteris. Quoad nos, valeo pro aetate per gratiam Domini, et Junio men-
 se filiam, quae Dni Simlari p. m. coniux fuit, Ammircho Vnolphis C. qui tua Excellen-
 tia reverenter et officioso salutem suis verbis adscribi voluit. des persani: quod et aetas v-
 triusque satis commendat, et illum optimi et docti parentis vos tunc sedulo insis tunc
 viduam. Dens Opt. Maxe. tuam Excellen- cum generosa coniuge et tota familia tamen;
 ter servat, atque consilijs sanctissimis benedicat. Amen. Excusus est apud nos Orthodoxo-
 xus de Coena Dni et Ecclesiae Consensus dimidia fore parte auctus, cui ita posulante praecipuo
 eius libri auctore, ego praefationem praefixi Apologeticam, quae forsitan quaeque opuscula est. Insi-
 Prosequere, ut librum illum Excellen- tua transmittat cum hinc meis libris. Tiguri
 26 Augusti. Anno nati christi 1578.

Lua Excellen.

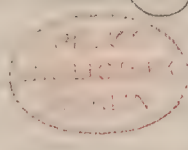
observantiss.

Rodolphus Gualtherus.

Musici et genero Domi-
 no, D. Ludovico Comiti
 in Vuitgensheim Q. Dno
 suo cum omni reverentia
 honorando.

61
 1578-79
 Tiguri

S. Mirabar Illustris et generose Comes, quod autummalibus superioris anni mundinis
nulla à tua Excell.^a litera afferrentur: quae causa fuit, ut neque ego pos. ad proximis
mundinis vernalibus aliquas deberim, cum et tertium scribendi argumentum me. ha.
berem, et alioqui plus satis esset occupatus. Patet autem tua Excell.^a silentium mihi
pulchre foeneratum fuisse, quando hinc binas abs te literas accepi: quare priores filiorum
illius causam inditant, afflicta tam nimis valetudinem, quam in melius res hinc tam
esse, gaudeo: deinde quas rationes proponunt, de quibus Excell.^a tua meam sententiam re.
quiris: pos. prioribus autem Ludovicum Sordani alumnus et sum ex baptismo filius
mihi commendat, ut hinc in schola et praceptoribus deligendis meo consilio iuvem.
Ut vero ad has primum res penderem, mihi sane iurandissimum fuisse, hoc officio testa.
ri, quanti tuam Excell.^a faciam. Sed quia ille nullus ad nos venit, eam occasionem
mihi creptam esse doleo: polliceor autem, me officij non inmemorem fore, si quando ad
nos venerit. Quoad autem priores literas, quare primum Excell.^a tua, Quare
meo Lex Moysi forensis Christianum magistratum obliget, ut possit bona conscientia
gubernare. Ad quam quas rationem res pondo, Deum in Lex per Moysen lata suam
voluntatem revelavisse, quam omnium legum fontem atq. originem esse, nemo
opinor negabit: regulam item, cui leges omnes morales, civiles et forenses convenire
oporteat. De ceremonialibus nun. n. opus est dicere, quae in Christi morte abrogatas
esse, omnes fatentur. Quoad alteras illas, ego ut morales perpetuas esse censui, ita
forenses quoque, quoad eas substantiam (ut sic loquar) firmas et stabiles manere
existimo: quoad formam vero eas, illa sola vel abolita prorsus esse, vel pro gentium
et locorum ratione mutari posse sentio, quae olim ad solam Israelis Rempub. pertine.
bant, in qua propter tribum et familiarum dis. tinctionem, et terra inter has divi.
sionem, ne qua confusio fieret, multa observari oportuit quae hodie non sunt neces.
saria, et fere commodius praetermitti possunt. At quae eiusmodi sunt, ut omnibus lo.
cis atq. temporibus commendant, non facile mutari debent, multo minus omnino
tolli, nisi Deus sapientior et prudentior haberi velimus. Moralis Lex tota cum na.
turae Lexe consentit, et (ut Apostolus dicit) conscientia et cogitationum nos in
cordibus nos his accusantium et excusantium. His testimoniis sit confirmatio, ut de illius
auctoritate inrefragabili nemo possit dubitare, nisi qui communes et naturales noti.
tias in dubium vocare velit. Quia vero Deus suae legum tutores atque vindictas
reus tribuit magis tamen, ad Christianos principes imprimis pertinet, quod in
Psalmis canitur: Deus, iudicia tua Regi da, et iustitiam tuam filio Regis: ut ius di.
cat populo tuo in iustitia, et afflicti tui in iudicio. Obligantur ergo magistra.
tus Christiani Lexe Dei, ut secundum hanc iudicent, et illius transgressores puniant:
id quod conscientia bona et forma facere possunt. Quod enim de puniendis pytho.
nitis, aristis, inces tis, homicidis alijsq. similibus dicitur: Sit sanguis eorum super eos:
id omnibus alijs legibus transgressoribus applicari debet, atq. ideo additum est à Deo,
ut iudicium conscientiae consulere, ne grave illis videtur morte multare eos, quos il.
le occidere iubet, et qui hoc suis sceleribus meruerunt. Quam ob rem ut inexorabi.
lis et cum sacrilegio commissa est audacia, libertatem Christianam aut horibus
cancellis trans. ringere, et sub damnationis aeternae poena aut comminatione prohibe.
re, quae Deus concessa et licita esse voluit (quod Pontifices Rom. in multis facere
consecraverunt): ita non minus peccant, qui impunita simunt, quae Deus punita et exor.
minata vult. Observavit hoc sapientiss. mortalium Solomon, quando dixit: Qui in
s. tificat non absoluit sententiam, et qui condemnat in sententiam. Utique es Tabernationi
Domino. Item, Qui dicit impio, iustus es, hinc maledicunt populi, hinc nationes detesta.
buntur. Sic multis aliter videri, et plerique sibiipsis nimium indulgent in dis. pensandis

aut mitigandis suppliciis, et hanc suam audaciam misericordia prae-textu volunt. Ceterum
huius indulgentiae debemus offerre scelerum licentiam, quae passim graffatur. et hac ratione
scelera, quae a privatis designantur, publica fiunt, atque communi ratu omnes gravant,
quod illa impunita simunt. Itaque principes viri, qui huius impunitatis auctores sunt
sibi dicunt putant, quod olim Achab dicebat Propheta: Quoniam dimisisti virum a
maledictionis meae. i. virum, quem ego perire iussi, erit anima tua pro anima illius.
Possumus haec fortassis duriora videri viris politicis et invidiosis: At ego, quem sui
Verbi administris non esse voluit Deus, aliter sentire et loqui non possum, quam Scripsi:
vobis docent, in quibus ex Spiritus Sancti inspiratione loquuntur sancti Dei homines.

¶ Nunc deinde Excell^a ma generosissime Domine, quid de rhoris et saltationibus
sentiam, quae iam et rominis hominum illis trium adhiberi solent, et vulgo impii
appendices sunt. Ego vero, nisi licentia ista vulgo regeretur, non sine multo pio
dolore (quibus et quodque illis vis et mihi plurimum observando Domini. admini-
ro) dicere quae rationem hanc admodum inter nos finem esse hoc saeculo, quando pe-
ritales et calamitatum plena sunt omnia, et securis ad arborum radicem posita o-
mnis loci et ordinis homines ad resipiscendum vocat, cui inimia et praesens assidue
commineantur. Sed haec est nos tri temporis calamitas et sicuti inane perpotam,
di s' studium nullis Verbi divini admonitionibus, nullis item periculis, quae nos circum-
stant, coerceri potest: ita nullus etiam rhorarum aut saltationum modus aut finis
sit. Miror autem inter Theologos quoque nonnullos inveniri, qui has Chris-
tianis hominibus licitas esse dicunt tum neque veritate, neque exemplis laudato-
rum commendantur. Non ignoro quidem rhoras et saltationum mentionem fieri in sacris et
prophanis literis, et illas non inter ludos modo, verumetiam inter sacra in usu fuisse:
sed inter veteres illas et nos has tantum discrimen est, quantum inter caelum et terram
esse videtur. adeo ut in astrictissima quidem gentium saltationes tum nos tri conferri
possint, in quibus vir et femina consortis manibus saltitant, et plerumque lascivius cor-
poris motu latentem animi lenitatem produunt, vel etiam illiciti amoris indicium
praebent, et saepe ne à complexibus quidem, alijs s' per tantibus, abs finent. In pro-
phanis his feris nihil quidem simile reperio, quam quod Nardus (quas ab insania
aut furore sic nominant Græci) in Bachi Orgis facit, aut in Floralibus
Romanarum mœchris, quas tamen praesens Catone reclusa sua impudicitia puduit.
Ex sacris autem literis hic fortassis referri poterit, quod de saltatricula Herodiana scribi-
tur, quae suae lasciviae premium accepit Joannis Baptistae caput, et hoc ad malum ince-
tam deferret. Quamvis ne illam quidem virum aut inuicem saltationis sciri habuisse
legatur. Tanta autem est vicius exempli indigentia, ut vel solum sufficere debeat ad deter-
rendum Christianas feminas aut virgines, ne imitentur illam, et tam atrocis parri-
cidij ream, vel in minimis imitentur: alios autem omnes movere possit, ne in re possi-
mi exempli sibiipsis delicias fiant. Apostoli tibi clamant: Filii, ne diligatis mundum,
neque ea quae in mundo sunt. Item, Ab omni specie mala abstinete. In mundo autem esse
dicuntur, cupiditas carnis, cupiditas oculorum et fasces vitae. Quis vero ista à saltationi-
bus abesse dicit. Ammon in his cupiditatum irritamenta, lascivia oculorum fornicis et male-
rida offeruntur, ut iam de contactu ~~nihil dicam~~ et complexu periculatiori nihil dica-
mus. At quia propter multas et graves occupationes non non licet pluribus de hac
re agere, Excell^a ma ad ea remitto, quae in Marco nos tri familia s' scripsi. Et si
vitam Deus dederit, plura fortassis dabo, ubi in Marci explicatione (in cuius Cap. no.

no nunc refer) ad historiam Joann. Baptiste pervenire. In presenti hoc unum addo,
me quidem in hac sæculi nostri licentia vix posse sperare, ut saltationes in universum
tollantur: et sic Christianos magis fratres multa saepe inuitos ferre, quæ corrupta bel-
lent: fateri denique, nos etiam hoc sæculum iam multis annis volvere, nec tantum pro-
fuisse adhuc quantum optamus: Atamen principes et magis fratres Christianos ad-
monitos velim, ut si ulterius non possunt progredi, saltem prois intus, petulantia
is tam sibi improbari, eandem quoad vius fieri potest, coercant. Vagabundis limbo,
breui fore ut infelix Germania sua ingratitude, idolomania, arcolatria, con-
tempti item Evangelij poenas det, et multi aliquando ad Turricam vel Hispa-
nicam res tim saltitare cogant, qui inuit sicis oculis et obique gemitu, fratrum
sub cruce laborantium clades et Ecclesiæ ruinas spectant. Nobis etiam peri-
cula undique imminant. In Helvetiam venerunt duo Episcopi Itali Roma missi,
qui consilia sua occulte cum Papis sic conferunt. Hoc certe anit genus nos tra-
genti semper inauspicatum fuisse, annales nos tri tes tunc. Conuam à Papa
pro alijs poti, ex libris Pontificis constat, quæ exptm vidi: et quibus Papis
mis gratias agit quod iunusq; obstiterint, ne in fœderis Helvetici societatem veni-
rent: et per Christi lacrymas atq; sanguinem rogat, ut idem pereant porro
facere. Et contra graniter fremit adversus Gallia regem, qui cum Bernensibus
et Solodorensibus pro Geneva defensione fœdus fecit: quod multis portento simi-
le videtur, multi ne quid moris in sub illo lateat, metuent. Capita fœderis
præcipua sunt, ut si necesse sit, Bernenses ac Solodorni quinque milia mili-
tum Geneva in præsidio tollent, quibus Rex stipendia moneat: quod si
res ad bellum apertum et obsidionem denotat, item in singulos menses corona-
tos quindem millia impendat, et in eum usum certam pecunia summam
Solodori deponat. Legatus regius, qui illis agit, licet professione Papis sit
Hispani tamen et Sabaudi partes arriter oppugnat, ad me quoq; frequenter
scribit, et in explorandis Papa et Hispani consiliis iunusq; bonam operam
nobis navavit. Vident enim Galli, quanti referat Genevam sua potius
bertate fœri, quam ea ab Hispanis occupata. Helvetijs viam et aditum in
Galliam intercludi. Deum patrem miserationum precor, ut periculis
passim sui nominis cultoribus subueniat, hos tum consilia dissipet, corda vero
Christianos principum illuminet, ut quæ ad communem pacem faciunt fœris
regitant. Idem Excell^{am} tuam generosissime Comes, et Domino mihi plurimum
observando, cum coniuge generosiss. et familia tota clementer seruet, trisq;
s. fœdis atq; consiliis san^{is} b. benedicit. Amen. Tiguri 24 Augusti. Anno
nati Christi M. D. LXXIX.

Exc^{ell}.

observanti/s

Rodolphus Qualthornus.

Illustri ac generoso Domino,
D. Ludovico à Schem, Comiti
ad Vuitgensheim, domino
suo honorando:

PR. ST.
BIBLIOTHEK
BERLIN

Quod Excellentia tua compressis Di. ... animalibus mun-
ditas nullas ad me litteras habet. Iste factus est, ut quod
dimis. tamen, cum non parum in aliquo scriptum dignum. Spero autem red-
ditas esse tua Excell.^a quae ad quas fionem de choris et salutaris
spondi. Et quodam non multum sit quod non scribam, ne tamen offi-
cio defuisse videar, ea si quidem iuber. quae partim apud nos facta sunt,
partim aliunde acceptis. ut non obscuri nos admo-
neant de istis Antis. et de alijs, quibus Ecclesias ubique
quoniam enervare studet. In istis autem Ecclesiis
tropus sub praetextu disciplinæ. Ecclesiasticas sunt. Ut
insauranda: at mox apparet. illas alias res deo, et consilia
... ut nobis turbas. ...
... quibus admi-
... Adhuc ...
... in importunitate et ...
... factus. Atque in iuria notoria, quae nos ...
... in coenobio quodam ...
... Cantuari praefor ...
... de pirata erat, ...
... affixit. His et alijs
... multos utriusque religionis animos a se abalienavit.
... in hoc esse, ut vel in re adversus ipsum ...
... de ipsa praefor ...
... de sua pelle ...
... de sua pelle ...
... et ...
... multo quam ...
... intra suos fines admittere ...
... Roma datis intellexim ...
... bullam excommunicationis, quam Papa ...
... Regina dedit. super deinde exordi turanisse ...
... per omnes Regum et principum Catholico-
... Consilij et facti huius causa indita ...
... excommunicatione ...
... re per ipsum Hispania ...
... Alia, ut haec ratione impediam ...
... quae fama iam pridem sparsa ...
... Anglos remittit ...
... Regina illi opem ferant adversus Hi-
... classis in hunc dicitur, quae illi bellum mouere co-
... et 12 millia ...
... Hispania dare foris ...

(consilium captaret)

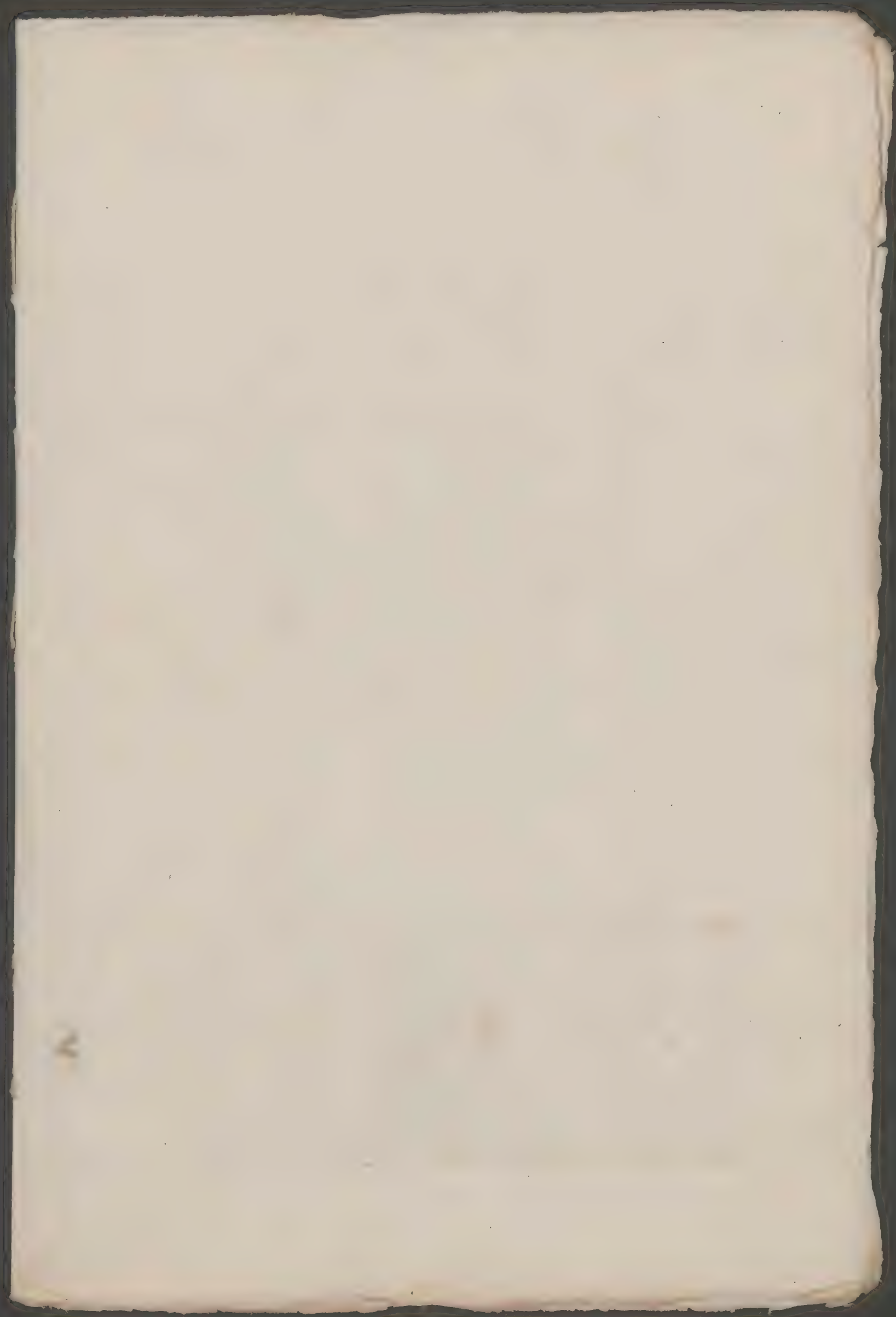
[illegible]

1882

Abstract

Kniphofia pinnatifida

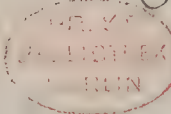
Illustri et generoso Domino,
D. Ludovico à Sèhen, Comi;
ti in Vuitgens fœm Q. do;
mino suo cum omni reue;
rentia observando

§ 33.

p/h 3. f/45 80

+

Ad eam pan-
tis respondebo

Non est quod verearis Iudem Comae generosiss. ne in scribendo nimium afflictus
mibi gravioribus occupato molestiam exhibeas. Nam etsi negotijs pluribus et maiori-
bus gravor, quam ut omnibus recte obsequiis atque mea et ingenij vires sufficiant
amicis tamen literis adeo non fatigor, ut ex eis potius voluptatem percipiam: ego
in primis, quos propter egregium pietatis studium et eruditionem merito reor,
et quos amicitiam mihi honorificam esse intelligo: inter quos tuam Excell.^{am} primo
loco numerare soles. Lector autem hinc plurius meum ad quas fiones propositas
iudicium. ~~Adhuc~~ ^{Adhuc} ~~quoniam~~ ^{quoniam} de rebus Belgicis Excell.^a tua proponit, Nam inter
Evangelicæ doctrinæ sectatores et Pontificios pars imitari debeat, qualis apud nos in Hel-
vetia solita et in Germania, qua utriusque religionis suæ exercitium liberum relin-
quunt. Atque eandem quas fionem iam antea ad me misit vir quidam hand vni-
versis, et simul utriusque partis argumenta vidi, quibus alij ~~ita~~ ^{ita} affirmativè, alij
negativè ad eam respondent. Respondi tunc, me non libenter controuersijs peregris
me me immiscere, de quibus fore tandem ferro decernit, et quos circumstantia non
satis perspicue possunt esse ijs, qui longius absunt. Quia tamen hoc nos tre calam-
tissimo sæculo optandum esset, omnibus sub Regum papisticæ dominio laborantibus
hanc religionis libertatem concedi, quam antea pijs fratres assiduè votis poscu-
larunt, et pro qua Galli tot bellis civilibus pugnarunt, miror nunc de illa inter
eos disputari, quos ego hactenus illam quærere arbitratus sum. Et ne quid dissi-
mulem, ego ego sententiam probo, qui pacem bello præferentes, cum diuersæ religi-
onis civibus eiusmodi pacem colunt, per quam libere utriusque religionis exercitia
permittit. Et tamen præstat aliquas habere Ecclesias, quam omnino nullas: id
quod tandem fiet, si nulla paria ratio admittatur. Et si negemus nos salua conscientia
cum Papisticæ pacem politicam colere posse, amon eadem ratione illos irritamus,
adeoque eis iustam nos persequendi et extirpandi causam præbimus. Quis enim
ferat cinem aut vitulum aut contribulum, qui se pacem publicam se servare
ferat cinem, etiam si ipsi conscientia libertas concedatur. Nec debent Papi-
stæ armis regi ad abnegandum superstitiones suas ab ijs, qui non habent metum
et summum in illos impium. Neque iubet Deus, ut in eos hoc ius aut impium
absque ipsius peculiaris mandato ^{nobis} concedamus, quos ille non subicit nra potes tati.
Ite Apostolis satis fuit, Ecclesias inter gentes et Judæos collegisse: ut autem Christia-
ni homines vel hos vel illos, quoad consortia civilia, pro hostibus haberent, aut
civilis societatis vinculum abrumperent, nunquam inueniunt. Et notum est Pauli
consilium, qui ne fidelis coniunctio ab infideli discedat, prohibet, quoad ipsi fidem
suam profiteri, et Deo sua illarum conscientia seruire libet. Certe posteriori tempore:
hæc necessitas dormit Christianos cum turris pacis foedera iungere, ne bella non
necessaria cum illis gererent, et de summa rege temere periclitarentur. Sed et
tempore occasiones se perari debent. Qui Evangelium primi prædicarunt, non
initio statim errores omnes aggressi sunt, sed paulatim proferunt in opere
Domini, ne totam Camarinam imperitum mouendo causa bona et am-
officerent. Neque hodie accusari debent, qui illos pie imitant, quasi contra Apo-
stoli dictum faciant mala, ut evitent bona: multo minus quod idololatriam
plantent sine s tabulant. Nam quod faciunt, imiti faciunt: et peritos archiep-
iscopos imitant, qui in res tuendas bellicis ædificijs tante agunt, ne ipsi cum so-
tis ruina subita obruantur. In pace autem et concordia civis firmanda, hoc dili-
genter rati, dum puto, ut ijs qui in superstitiosis adhibet perseverant, liberum
sit, his relictis ad Evangelicæ fidei professores transire, et hanc Ecclesiæ sese con-
iungere. Ita brevi fiet, ut pio numero alios superet, et Christi regnum inditis surgat.

A omnibus

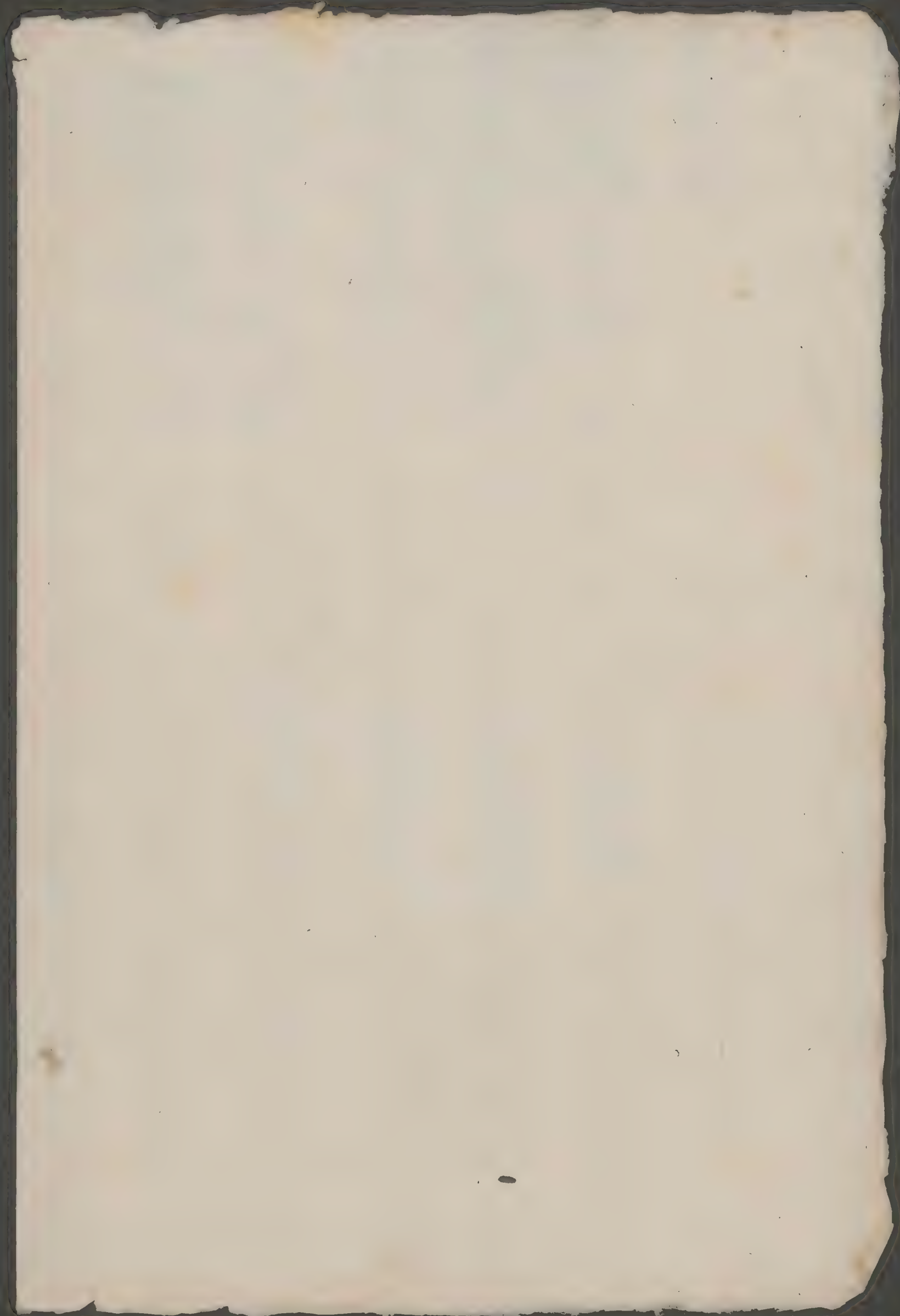
quod eo certius sibi pari poterit, si Christiani res suas pacifice agant, nemini gravis
aut molesti sint, et sese charitatis ac beneficentiae studio, magis item integritate et
bitae sanctimonia commendent. Obijciunt plerique tribum illud Pontificis dicitur,
Haereticis non servandam esse fidem, ideoque nos, quos pro haereticis illi habent, eis fidem
non posse. Non autem ex eo sequitur, nos omne pacis vinculum abrumperere debere:
sed potius (ut Paulus iubet) pacem cum omnibus colere debemus, quantum in no-
bis est. Quod si haec alij perfide turbent, tunc in arena (quod aiunt) immi-
nent periculum quod agant, eoque meliori conscientia se et suos contra vim tuam tutari poterunt,
cum non ipsi priores ad arma recurrant, sed ab hostibus in manus ipsius data
arripiant. Possent haec protulisse tractari, sed cum neque mihi satis obijciat, neque
tuam Excell^{am} fore a me expectare opinionem, sententiam meam exposuisse
sufficiat. Rogo autem Illustris ac generoso Comes, ne minus ista de me diuul-
gentur. Nam etsi me huius sententiae nequaquam pudeat, nolim tamen rixatori-
bus occasionem dari, qua me in theatrum nona contentione protrahant.
Et quia hoc tam vidi, Belgas neque pacem colere, neque bellum gerere posse,
Domini Opt. Max. precor, ut hic pacis spiritum omnibus largiatur, ut tandem
res bene compositis illi in veritate formant. Quid in Galliis agatur, non
potest Excell^a sua ignorare. Utinam Alantoni tutela sine patrociniis Bel-
gicis felix et auspiciosa sit. Nobis negotium facit Basilensis episcopus, qui
fodere cum septem papisticis Cantoribus Helveticis imo nostro quid rogo multis
ac parturit. Pollitur illi suam operam Rom. Pontifici. Plus tamen piratibus
toti Ecclesiae Germanicae imminere videtur ex Comitibus Norimbergensibus, si in pa-
tor occasione, quam si Pandora sine libri Jacobandreami tutores offerunt, totu
fiat. Habebit enim optatam occasionem, qua Germanos Protes tanto inter-
se committat, quam Austriaci et Hispani Cantus diu captarunt. Sed dissipabit
et spero, consilia gentium Dominus, cuius consilium manet in aeternum.
Annis gratia tuam Excell^{am} cum generosiss. coniuge et charis liberis commendo.
Data Tiguri 23 Augusti. Anno nati Christi 1580.

Inde Excell^a

observantiss^o

Rodolphus Gualtherus.

Illustri et generoso Do:
mino, D. Ludovico Co:
miti in Vindobona Prin:
Domino suo cum omni
obsequantia honorando.

p. H. v. l. i. n. a. 40. B. 80.

T

B. 74.

PR. 57.
1711

Quaritur Excell^a tua generosiss^a Domine, quid de Belgarum instituto sentiam, qui Galli Ro-
gis fratrem Alenconium amensore dicuntur, ut eum sua libertatis vindicam et religionis
defensorem constituent. Ego vero non libenter me negotijs istis immiscere, ex quibus tot
regionum atque hominum pax aut exitium dependet, et de quibus plerique ex tunc
inducunt, qui interdum ijs etiam tristissimis accidit, qui causam iustam et bonam
suo tenent, quae rationibus divinis et humanis defendi potest. Sunt enim iudicia Dei
semper quidem iusta, nobis autem saepe iniqua, et plerumque alia nos tra perata mo-
rentur, ut causam optimam Deus per nos defendi nolit. Verumtamen quid tua Ex-
cell^a fides atque pietas mihi probe pers per ea est, et mei officij esse scio, ut ne quid
dissimilem apud eos, qui quid in causis ad publicam salutem pertinentibus fieri de-
beat, ex Dei verbo edoceri cupiunt, breviter et pers per quid de hac re sentiam, ex-
ponere statui. Dico Deum saepe suis periclitantibus opem ferre per impios homines et
apertos verae religionis hos tes, et hoc in Apocalypsi eleganti typi adumbratur, quando
fluvium, quem Draco ex faucibus suis sicutatur, ut mulierem illo abripiat et de-
margat, terra absorbeat. Et enim significatur, terrenis desiderijs et sicutijs addictos
homines, et a religione vera alienos, Ecclesiam innare, dum tyrannos conatus
alijs de causis impedimus, ut vel ambitioni suae, aut vindictae cupiditati indulge-
ant. Et hoc etiam referri potest, quod per Isaiam Ecclesia sua dicit Dominus:
Pascam hostes tuos carnibus suis, et proprio sanguine reu musto inebriabuntur. i. il-
los inter se committam, ut in se faciam carnem aut luporum in rationem ac si, se mutuo la-
nient atque devorent, tunc omni periculo, quod ab ijs impendebat, libereris. Sic olim
Philistaei Davidem et huius sorore ex Saulis manibus servarunt, et nos hoc tempore
non semel factum vidimus, ut Hispani et Galli inter se commisi, utrinque Ecclesia
quam duas facere debeuerant, pacem sine inducias dederunt: et saepe Turcae minis to-
rio ad hoc usus est Deus, quando hoc aranis eos occurrere oportuit, qui pijs bellum
meditabantur. Et quid mirum hoc fieri, cum Deus diaboli quoque opera suos servare,
et hostes ab hoc perniciose renovare soleat: sicuti olim factum est, quando An-
gelus bas tator totius Aegypti primogenitos occidit, et Pharaonem rogit filios Israe-
lis liberos dimittere. Et hoc quidem Deus recte et iuste facit, utpote Dominus
exercitum, cui omnes creaturae suum obsequium debent. Ut vero pijs, qui veri Dei
cultores dici et haberi volunt, ab impijs veri cultus sforibus et eiusdem hostib.
apertis opem patant, et huius causa cum illis foedera iniant, aut se illis serui-
litor submittant, id ~~est~~ nefas et contra fidei professionem alienum esse sentio. Et
nim evidens differentia hoc argumentum est, et animos fide varios arguit: neq-
tales sui facti aliam causam praetexere possunt, quam quod de Dei vel voluntate
et promissionib. vel potentia et viribus dubitant. Nisi enim tales essent, hoc non
molerentur, neque extra hunc sibi alia salutis praesidia quaererent. Deinde pietati
quoque et bonis moribus foedera et pacta eiusmodi vehementer officiant, imo ~~per-~~
~~latine~~ quicquid fidei adhuc reliquum erat in cordibus, paulatim extinguunt, et tan-
dem manifestam parant a Deo defectionem. Ideo ne Israelita illa cum Chanaanitis
gentibus inirent, olim senariter prohibuit in Lege sua: et ne quis praecceptum istud
ad eas modo gentes nos tringendum esse putaret, quas ipse exitio iam devenerat
posita Regis consiliarios attriter ab illo repraesentos esse scimus, quod

Apo. 12.

1 Supernumer.

Isa. 49.

¶ Sir Parthi Julia
num sus tulerunt
qui apud nos est
periduum mulie-
batur: ¶

Exo. 34.

Deut. 7.

Isa. 30 et 31.

2 Paral. 25.

federe cum Aegyptijs et Assyrijs factu, ab his auxilium contra Assyrios sperarent.
Quid autem de his dicere attinet, quando Amasiam Regem Israelitico milite uti p[er]m[isi]t.
fuit Dons, quem iam multa pecunia conduxerat. Si causam quarimus, non alia
redditur à Propheta, quam hæc: Quia Dominus non est cum Israel: Non erat autem
cum Israel Dominus, quia idololatra erant, et à vero Dei cultu iam pridem recessis-
rant, licet interea illi Deum profiterentur, qui patres ex Aegypto eduxerat, et à quo
Legem acceperant per Moysen in Sinai. Quid si verò idololatrae auxilio uti, et
cum illis fœderibus coniungi nefas est, multo gravior peccant, qui excessu Ro-
gis idololatrae quodam, sed tamen legitimi, iugo, exterum tyrannum acque idololatram
sibi accersunt, et ab eo defensionem veri cultus expectant, qui hunc domi suæ
nunquam professus est, imò qui in Antichristi se verba iurant. E minime
qui sic agunt, vix possunt effugere, quin in suspicionem veniant, ipsos quicquid
agunt, non religionis verae studio, sed sui principis odio agere, neque liberta-
tem querere, sed tyrannum permutare, et ex servitio uno in aliud transire
velle. At querendus est (inquunt) princeps aliquis, cuius potentia atque
vires his p[ar]to opponi possint. Vbi nolum ego Alencomi et Hisp[ani] tolla-
tionem instituire, ne ridiculus fiam, si de eius potentia et auctoritate mul-
tis disseram, qui ne domi suæ turbas sedare, aut suæ genti pacem
stabilem conservare possint. Quare autem, min[us] quem potentiorum immem-
ri posse quis timeat Regem gloria, Filio nimirum Dei Unigenito, cuius hereditas
sunt omnes gentes, cui omnis potestas data est in celo et in terra, cui omnes
Angeli tam mali quàm boni serviunt, qui Regum corda manu sua tenet, et sibi
pertinaciter rebellantes virga ferrea coercet. qui denique dixit: Ego testif[ic]us
sum usque in consummationem sæculi. His certe non deerit suis promissis, modo
nos non desimus nostro officio: nec videre possum, quæ ratio nos monere de-
beat, ut quibus promissis et op[er]i diffidamus, aliquam fiduciam tollamus in
Rege exilite, neque Dauidem, qui et ipse Rex fuit, ex Spiritus S. suggestione
nos admonentem audiamus: Ne fidite principibus, filiis hominum, in qui-
bus non est salus. Possem nos tri sæculi exempla adducere, quibus nos abunde
docuit Deus, regnum Filij sui IESU CHRISTI non esse de hoc mundo, et
fœderibus non promoueri neque seruari, sed quia illa satis nota sunt, non opus
habere commemoratione. Utinam omnium cordibus inscripta esset nobilis illa
et salutaris Prophetæ admonitio: In conversione et quiete servabimini, in silentio
et spe erit robur vestrum. Hanc doctrinam ego nos tres hominibus frequenter
intulit, et puto me rectius facere, quàm si fœdera suadendo cum exilite prin-
cipibus meipsum et meæ fidei creditos turbis quotidianis innotis intricarem.

Psal. 145.

Ha. 30.

Etenim ea sunt tempora, et nunquam non videmus, Christum non lo-
more, cum de novissimi sæculi moribus vaticinaretur, dixisse: Filius hominis
cum venerit, non reporturus est fidem in terra. Cautè igitur circumspiciamus nobis
agendum est, ne ego artibus et dolis circumveniamur, qui non aliud
quàm homines. i. non adhuc ex Verbi Dei semine nati, et proinde menda-
ces sunt, et quicquid agunt, utilitate privata moluntur. Commentus Car;

saris et principum, qui Norimbergae indiditibus erat, in spongiam abiit, quod viri gra-
uos et prudentes magno totius Germania bene accidisse putantes et Caesario vale-
tudinem ita afflictam esse audimus, ut de vita eius plerique non multum sperant.
Quod si hanc cum morte committatur, rursus multae consilia atque rationes tur-
barentur. Factum hoc etiam non absque singulari Dei beneficio in Helvetia nostra.
Nam Pontificij legati, Episcopi Vercellensis, opera res eo deductae fuerunt, ut
à bello civili non prorsus abesse videremur: Sed in Comitibus Badenensibus, quae hisse
diebus frequentissima habita sunt, Dons nos huius consilio adfuit, ut nunquam
maiori cum consensione discessum sit, et Papae huius nostri sancti pollicia sint
se nihil tentaturos, quod foederibus nostris aut pari publicae officiat. Proter
autem Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi, ut ubique gentium consilia im-
pioque dissipet, Ecclesias servet in pace, et tuam Excell^{am} eius sodiat cum
generosiss. coniuge et dilectis liberis ad sui nominis gloriam. Amen. Vi-
guri 2 Martij. Anno nati Christi 1581.

Tua Excell^a

observantiss^o

Rodolphus Gualltherus.

h. nungui' n. h. p.

21

Illustri, generoso et ma:
grifico Domino, Dno Lu:
dovico Comiti in Vuit:
gens fern O: Domino suo
plurimum observando.

p/h B i^a Aplis p 81

8.35.

Berliburg.

*Postremis literis Excell.^a tua praeclara exponit rationes, quae Belgis fratribus omnia ferre
partia, quae ob religionem ~~inter~~ fuerint suscipienda faciunt, et facit multa intermedia huiusmodi,
ita esse, quae saepe molestiam et difficultates magnas pise pariant et eas nos quoque interdum
experimus. Sed meminisse oportet, in hoc saeculo nobis perpetuo hoc fundum fore cum huius
mundi principe, neque Ecclesiam posse eiusmodi pacem sperare, quae omnibus turbis, con-
tentionibus et periculis finem imponat. In mundo afflictionem habebitis (inquit Dominus
noster) sed hoc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. Et rationandum esse censeo,
ne calumniandi occasione praestamus adversariis, si quam nobis concedi volumus reli-
gionis libertatem, nos ipsis negemus, et quidem in iis locis, ubi non nostri iuris est
de omnibus pro nostro arbitrio salutare. Ego quidem velim papatum toto orbe er-
adicatum esse, et simul ex cordibus quoque omnium hominum extirpatum: et vix iam nobis a-
liquando diem illum videre liceat. Sed hunc optare quidem licet, cum vero sperari
possit, non video, cum legam Christum sibi reservavisse plenam de Antichristo victo-
riam, quam adveniente suo gloriose abolabit. Et nos quoque stultitiae magis tra expe-
rientia docuit hucusque, Evangelij propagationem frustra armis tentari, et si id fiat
nonas quotidie animarum exarborationes oriri, quae cum minimis putabam, cum
pauca, et quae iam opinio rem remissa putabam, funditus auerunt. Et mirum
mihi videtur, multos ex iis ~~qui~~ qui rudes et viragos Papistas ferre voluit ex
Gallijs Alenconium amoveri, et patriae atque religionis libertatem vel defensionem
ex iis sperare, qui sua crudelitate et perfidia patriam propriam totius tur-
barunt, imo potius tantummodo cruciantur. Vix iam fidei rem remissa et pa-
tientia insueti pugnare de cetero, et nominis Christi hanc professionem magis
integritate et vita innocentia adversariis commendavimus. Id procul dubio maiori
cum profectui foret, quam dum plerique cum Aeneas illo Virgiliano aeneas amon-
tos rapiunt, nec ab ipsis in armis inveniunt, sed quoniam obvia arripunt.
Sic apud Belgas non vixit res progressas esse, ut tunc incompes hinc videri possit
omnis, qui de pace insinuat sermo. Idem de Controntis Sacramentaria apud Ger-
manos dici potest, quam Jacobus Andreas cum suis remissis ita exarboravit,
ut qui prius in bono articulo desisterant, nunc in nullo fore resisterant. Vi-
det enim se excommunicationem suam, quam effreni committendi et calumniandi libi-
dine in periculum adduxit, aliter ~~exigere~~ ^{tenere} non posse, quam ut principibus suis,
quos ut Elymas Sarg. Paulus fastidivit, persuadeat, nullum fidei articulum in
Ecclesijs nos iis primum ac synodum tradi. Orandum ergo erit Deus, ut hic
venturibus istis, quae cum nunc deo peiora fiunt, manum matrem adhibeat. Nos tri
apud Argentinos viros omni lapidem moverunt, ut illis exorta diffidia
componerent: sed requiritur. Nam qui huius anni Consul est, homo ebrius,
et spiritu virginitatis obliquaria fastidatus nihil pensi habet, cathedras quo-
omnes occupant Spontores, qui tribunicij contumelias ppter excitant. frigi-
dam, et audient principes quidam, qui Senatum argunt, ut Pandora, ubi
scribat. Quid de optimo seno D. Suerrio futuro sit, brevi audiemus. Tua
autem Excell.^a et Illustri Comiti Nassovio gratulor ex animo, quod veritatis
doctrina in vestris rebus. Deo semper eius fovendae, restit et propagat. Consuma-
bit hand dubio opus sum Dominus. Vehementer autem metus, ne infelix Ger-
mania brevi ingratitude sua et contumacia graves poenas ~~per~~ hiat. In Ita.*

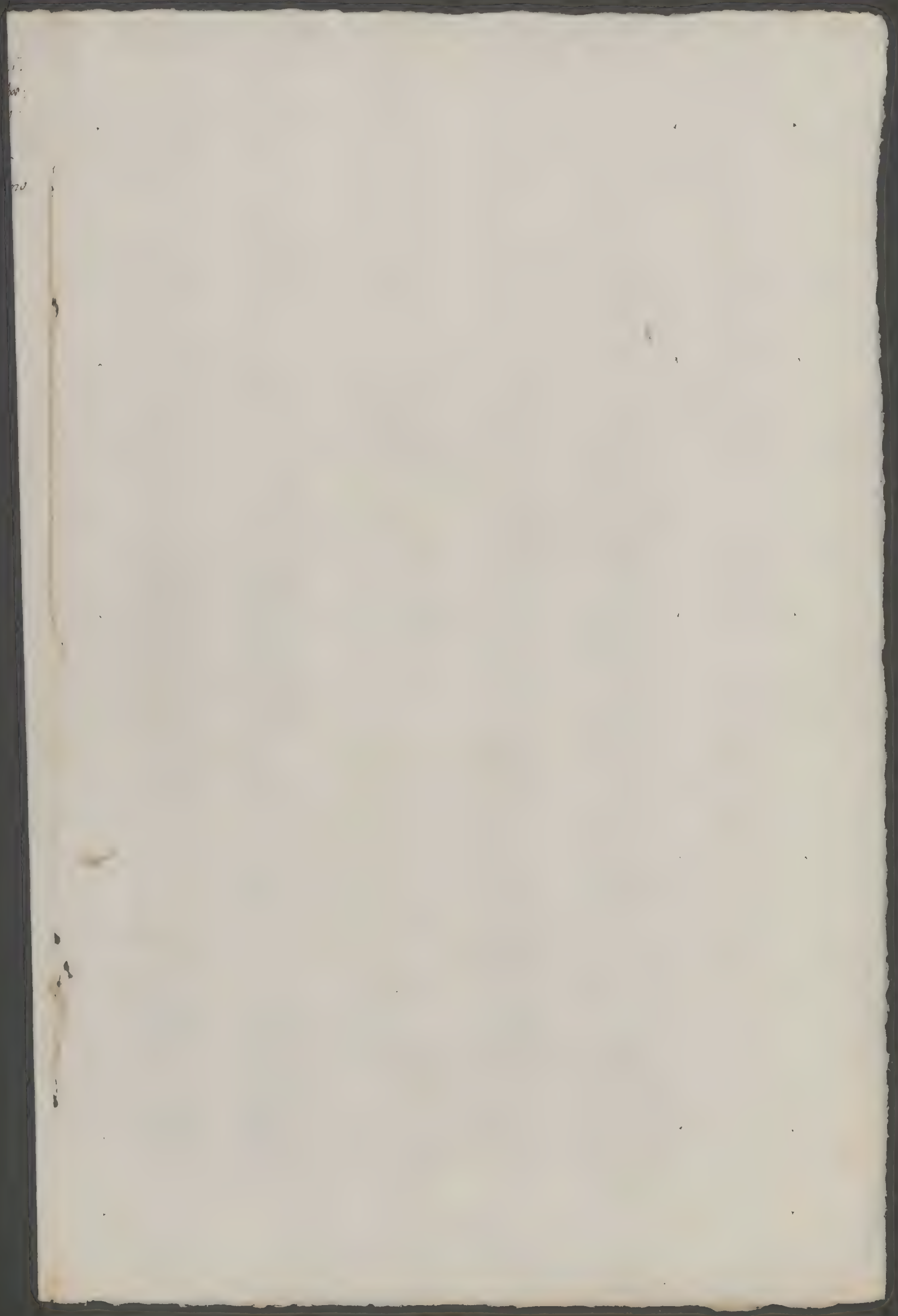
lia res magnas aliquos movere, non est dubium. Sed Deus dissipabit consilia eorum.
Ego ex amicum legatu priorum partem homiliae meae in Evangelium sctum Matthaei.
um hinc mundum lucem dedi. Eius exemplum a Martino Camborio, qui Professo-
rem in officinam iam tenet, Exrell.^a tua accipiet. Deus Opt. Max. Exrell.^a
tuam rem gerere. coniuge et tota domo sorget et tunc ad sui nominis
gloriam. D. Oloniamm reverenter salutare cupio. Tiguri 29 Augusti. Anno
nati Christi 1581.

Luc Exrell.^a

observanti⁸.

Rodolphus Gualtherus.

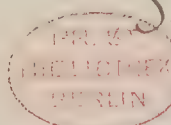

Generoso et Illustri Do:
mino, D. Ludovico Cose:
hen, Comiti in Vitgen:
stein Q: domino suo om:
ni reverentia honorande.

p^h Hamau 18. 7te 181.

S. 36
Berlins.

Ex apud nos A

S. Utinam verò Excellentia tua filius, Generoso et illustris Domine Generum profiri:
scire per nos iter fecisset. Nobis enim non quicquam polisset iucundius accidere
quàm eiusmodi videre hos filios, qui tuae virtutis imaginem vivam repraesentant.
Sed, et simul occasionem dedisset nobis, aliquo officio res tanti, quanta sit tua Ex-
cellentia, auctoritas, et quam propensa illi gratificandi in nobis voluntas. Sed
scimus multa prater opinionem evenire peregrinantibus, et eo patientius fe-
rimus quod hic accidit. Dabitur fortassis occasio, qua quod nunc intermissum
est faciat. Quoad verò meum de Belgicis rebus et potioris auxilij, quod illis
à plerisque quorundam inditum, gaudeo illud tua Excell.^a non deservisse, quam
scio in Deum potius et eius Verbum, quàm hominum rationes res ferre. Pio
autem quoreris de nostri saeculi moribus, et fatali illa serordia, qua plerique
laborant, quoque erat maiori publicae salutis cura et studio teneri. In sua vi-
stra sanium potentissimi monarchae, hispanus et Gallus, et utique in to-
ta ~~Germania~~ aliena quoque se sua tantum non duorant, hic nimis Helvetia
nostram, ille Germaniam, ad quam sibi viam s' tenere satagit, dum Belgi-
cum sub iugum mittere conatur. Quae at est huius saeculi infelicitas, utque apud
nos auxilia immittunt, quibus nos in servitutem redigant, et hispani qui;
dum furores Germani invadunt, Galli verò perfidia totius iam patriae fa-
adque faust maior Helvetiae pars. In Belgis verò ego prudentiam maiorem
desidero, qui cum ipsis cum hispano res sit, quem sibi apertum hoc in, fe-
cerunt, ad Gallia auxilia confugunt, quibus neque tuto fidere, neque
impensis, quae in gentem fassusam et insolentem facienda erunt, satisfacere
re poterunt. In primis autem principi Aurantis motus, in quo universi Belgii
s' res et salus, quoad humana, sita est, ne is aliquando circumveniat in his-
pani manus veniat. Nec mihi levi (vel arbitror) de causa Alenconij fides
suspecta est. Nam si serio contra hispanum aliquid tentaret, procul dubio
eius ac homines afflicta offenderet Papa, qui illum Concilij sui Tridentini per-
torem fecit, ut iram suam contra hunc aliquo graviore iudicio declararet,
et hoc tanto fecerit. Gallia sibi novum s' primam Helvetiae auxilium videntur.
Nam missi sunt videlicet Cantorum legati ad Regem, qui s' Appendice et por-
tione redita solutionem serio poterant. Excepit sicut honorifici, et proprio
ore Rex promissit, se ad proximum pascha legatos suos in Helvetiam missurus,
qui de foederis institutione cum Helvetijs agant, et simul sexcenta millia
coronatorum in praesenti pecunia formam deferant, et rogant, ut dilationem
adque aliquam patientiam ferant, donec quod reliquum est, possit dissolvere.
Acquiescent legati, per interlunium autem, ut scripto regio sua confirmaretur,
quod domi possent suis ingratum os tendere. Id verò cum Regis nomine illis
daretur, quingenta tantum millia coronatorum illi promitti viderunt. Quod
cum indignissimi forent, et Regem de sexcentis millibus locum esse
contenderent, res possum est, Regem lingua lapsum esse, et pro quingentis
sexcenta nominasse. Ita A lingua regia lapsus Caribus illis supposito
centum millibus coronatorum res fuit, et quod plurius adque res fuit.
Nam non credidero illum hunc et promisso satisfactum esse. Cum verò ista
amici fiant, quoque auxilij suorum fidelissimis res est Rex, quid Belgae
s' ferant, qui ex Carolo V et hoc Philippo regnantibus, bella cum Gallis

multa et grania gesserunt. Fateor autem, miseros necessitate urgeri ad consilia eius-
modi capienda, et procer Dominum, ut eorum eventum hic dirigat ad sui nominis
gloriam et parva communis salutem. Etenim quantum ego indicare possum, vix multum si
non sibi factum in Belgio iniuriam his fuisse, et consolationem aliquam mereretur
factum Belgarum, si pro libertate sua recuperanda aut lunda pugnarent. At cum
tyrannum neminem sibi attulerant, quem neque religio, neque iustitia, neque mos sancti-
tas magis quam illum commendat, nescio quid possint praestare, si infelicitus ipse
vos succedant. Ex vicina Italia audimus 12000 militum Mediolani colligi, et
totidem in Pontificio terrore, et aliquos et in Neapolitano regno, quibus 12000 Ger-
manos addere debeant, qui omnes in Belgium ducendi sint. Et nos ex diversis
locis admonemur, ut nobis caueamus, ne in transitu ipsi aliquid contra nos ten-
tent. Non omnino vanas putamus admonitiones istas. Nam Basilienfis epus,
homo impudens et confidens, multa molitur in suo opatu, et fœdus cum septem
Cantonibus Helveticorum papisticis fecit, ut omnino turbas damnum putaret. Sed dum
alijs fœdum fœdit, ipse in eam decideret. Nuper Comitia Helveticorum praeerat mox
indicta fuerunt ex eorum sententia, qui legatos in Galliam miserunt: sed ubi co-
ventum est, nihil illi proposuerunt, quod operam pretium videri posset: Unde non
absq. causa suspicamus, anquam aliquem sub herba latere, qui minime prodire
non ausus fuerit. Tigurini nostri et Schaffhusiani legationi Galliae noluerunt
se adiungere: quod si Bernenses quoque et Basilienfes abstinuisse, fortassis
consultius fuisset: sed ita in factis est, ut Josaphat interdum At Argabo grati-
ficeret, sed non sine suo periculo. Et video undique pericula multa et grania im-
minere, quae (ut huc Exrell⁹ scribit) qui prudentiae tandem sibi vendicant, securi
et otiosi spectant: quoque consilium ego non possem proferre damnum, si
Dei Verbo miteret, qui olim Indaric, cum eadem fore tempora essent, dixit:
bat: In conversione et quiete struabimini, in silentio et spe erit robur vestrum.
At cum conversionem ad Deum suspiciamus vitam, melius est ne silentium no-
strum ei simile sit, quod olim Amyclas perdidit. Et quia in politicis, quae huius
saeculi filij, et in primis viri principes serio tractare solent, tanta sit securitas,
non mirum videri nobis debet, si maior regnet in Ecclesias huius negotijs,
quae religionem spectant. Jacobum Andream audieramus novas turbas mu-
ditari, sed aliquot mensibus altum fuit de illo silentium, tandem incerto ru-
more sparsum fuit, illum letaliter dormitare, et mox sequentes, qui mor-
tuum dicerent. Sed cum nihil super ortis literis confirmaret, ego potius
illum alibi in Vulcani fabrica delitescere puto, et novas magnificas et
rocia fabricaret, quibus Ecclesias Germanicas in extremum exitium per-
ducere. Laude illoque studium, qui consultant, quomodo pari Ecclesiis con-
sulti possit. Neque omni ratione carent, qui Synodum requirunt, cum haec fore
vobis saeculis ratio videri fuerit, controuersias doctrinae et religionis componen-
di. Sed cum ea nostris temporibus seruiat, non satis videre possum. Etenim
nisi principio altius potentis auctoritatis Synodi regamus, et de hoc sine mi-
nistros contentiones recreamus, frustra rememur. Nunc ~~est~~ ^{olim} opus fuit Con-
stantino, qui opus libellus de prinalis inter eos quersis conscriptus flamme tra-
didit, et eorundem affectus moderatus est. Et nisi in Constantianopolitana Sy-
nodo Theodosius I. in Ephesina Theodosius II praesedisset, credibile est, maiora
disensionum incendia exortitura fuisse. In primis at nostris temporibus seruit
Chalcedonensis Synodi historia, quam Marrianus Imperator indixit, ut Brix:

rhetis hanc sim (quam nro saeculo ab inferis à Brentio reueratam Jacobus
 Andreas in Germania propagavit) res tingeret: et magno quidem s lu-
 dio offerit, ut post longa certamina doctrinae foret, in quo omnis res tati sunt,
 se amplius à Nirena Synodi Symbolum, et simul Nos tunc et Buij-
 dogmata damnata sunt. At licet multis profuit Naresiani labor, dissidia
 tamen non extinguere potuit, cum Eudoxia Judo hujus vidua Eusebiana
 factionis reliquas fovet, et Basilisus contra Zenonem Imperatorem sedi-
 lionem excitata, ut se Episcopos favore muniret, publico edicto Chabre;
 domensis Synodi doctrinam damnaret, cuius edicto ~~Ep~~ Episcopi plures
 quingentis subscripserunt. Haec cum olim facta sint, quando Ecclesia Impa-
 tores et principes favebat literatos et pie institutos, et reverentior fuit memo-
 ria orthodoxorum Patrum, qui doctrinam purioram sanguine suo obsignarunt:
 quid hodie sperabimus, quando Imperator veras fidei hostis est, principes
 plerique literas ignorant, et qui optimi videtur, solida Luthero admirant
 falsitati timore damnant omnes, quos vel in minima re ab illo dissen-
 sire suspicant, et non una Eudoxia in aula passim dominatur,
 quae favorem et patronatum Theologi aulici venant, atque et multis
 in locis ~~zuercher~~ ~~zuercher~~ non in Repub. modo, sed Ecclesia quoque
 locum obtineat. Itaque si cum illis hominibus ~~et~~ congeriendum sit,
 quis ingenioso ambizioso ratiom placabit, quis ^{temerarius} Theologos
 aulicos, quos suorum principum favor insolentia facit, ~~condemnationes~~ ^{temerarius} ror-
 ret. Aut igitur his aliquid revocandum erit, quod in praesentium veri-
 talis erit, et ex quo illi deinceps calumniandi occasionem arripere: aut
 inferta re discedat, et animos offensionis accideret erunt, quae antea fue-
 rint. Eius fuit D. Bruneri labor, qui concordiam inter nos et Lutheros
 conciliare voluit, et se ad phrasas obscuriores sponte demisit, ut illius
 ingenio se accommodaret. Sed quid inter aliud scriptum est, quod in
 Superioris Germaniae Ecclesias viam aperuit Lutheranis doctoribus, qui
 puriorem doctrinam inde receperunt, et in suam Argentinam Marpa-
 rum induxit, qui ab ipso pie instituta enavit, et successores sibi
 paravit, qui quod ab ipso intactum mansit, adhuc dissipare studuerunt.
 Et quis sperare poterit, Eboricos principes qui Jacobandream Concordiam
 subscripserunt, quos in Synodo contraria inditos fore, et sibiipsis
 tantum adhibere, et quod tanta contentione receperunt, nunc
 sponte abijcere, aut meliora idcirco vellet. Haec olim optimi et doctissimi
 virum D. Bullingeri monuerunt, et ab eiusmodi commentibus libenter
 abstinuerunt: quodcumque inter eius sedas nihil accuratius factum de re sciri
 possum adhuc repererim. Si quid quod in Synodo agi debeat, quod Ecclesiae
 pari serviat, à principibus initium fieri oportet, et his purgatis viribus
 et oppositis affectibus prioribus tanquam novi discipuli veniant, et de re
 cum propheta audiant, quid in ipsis loquatur Dominus. Interca singuli
 qui aliquid in Ecclesia insciunt, de ipsis minimis his perspicant suae fidei
 creditis, et domi suae res sanctae conservent, et Deum precantur, ut
 incommutatum det. Videri me a quo verbosior fuisse, sed rursus
 bil mihi iam audaciam Excell. tua, et me huius fiducia liberior
 et apertius omnia scribere cogit. Datus Op. Max. principum et lites.

Per praeferre intoleranda:
 bilis

In suis terris maledi-
 coniam Theologos robor-
 rant, neque alio Ecclesiae
 ministros timore da-
 munt: deinde (si pla-
 cet Synodum regi) ad-
 gant

legas spiritus atque consilia dirigat, et nam Exrell^{am} tum generosa rursus et di-
lectis libris perperno sonat. Amen. Tiguri 24 Martij. Anno nati in rayne
atque Filij Dei 1582.

Una Exrell^a

observantissimus

Rodolphus Gualtherus.

Generosa et illustri do-
mino, D. Ludovico Co-
miti in Vindobona
domino suo cum omni
reuerentia honorando.

Freiburg.

Gratas et iucundas Excellentie tue Illustris et generose Domine, fuisse meas in priora
Matthaei Capita homilias, non temere gaudeo, cum te Veritatis doctrinae non solum se-
rio favere, verumetiam in illa cum usque profectus fiam, ut de lubricationibus istiusmo-
di indicare possis. Perge igitur in coepto opere, et iam ad Caput XXII^m usque pro-
gressus sum: tardius autem procedo, quia simul etiam in Isaia versor, cuius Sermo-
nis in rationibus, quae ad publicas praerogativas habent, explere: et quid in illis iam
Caput penultimum attingi, Typographus noster opus illud proxima hyeme prolo man-
dare decrevit: quod ut cum Ecclesia commode aliquo fiat, Deum Opt. Max precor,
et ut is vires det, ut quod reliquum est vite tempus in eius servitio non inutili;
sed transigam. Enimvero sentio viribus multum decedere. Exegi ferè annum et
maiorum, quem propter innumera accidentia et rutilantes ferè capitis dolores,
qui me fatigant, molestissimum exoptis sum. Augent hoc cura, quas nostri saeculi
urbes et pericula parant, quae ubique terrarum quotidie nova surgunt. Et iam intra
nostrae etiam Helvetiae fines bellum accendi cepit auctore Sabando Robeamo iure;
me et confidente principe, qui Pontificis et Hispanis artibus atque promissis circum-
ventus concilium de Comand per prodicionem interrumpenda cepit, ~~deum~~ et quid
id non successit, ad vim apertam conversus, Hispanos et Italos copias, qui in
Belgium laedebant, ad Conventum et Bernensem fines adduxit. Admonet
mur à multis, ut nobis censeamus: Non enim tam Conventum quam nostram
causam agi, et in primis hoc queri, ut Bernensem, quae maxima est inter Hel-
vetios potentia, vires labefactentur, et ita facilior ad alios sit aditus. Quamvis
autem nemini cordato et prudenti dubium esse possit, Austriacos, veteres Helvetiae
nostrae hostes, hac occasione suam fabulam agere, non tamen omnes, ut par erat
moneri: et tanta est Papistae nostrae recordia, ut Austriacos sibi amicos esse
existiment, Hispanos vero Regem sub Catholici nominis tantummodo adferant,
ad quod hunc Tridentini Concilij exortorem Papa constituerit. Itaque ipsi quoque
cum Sabando coniurarunt, et ad hunc quinque milium vexilla miserunt, qui
alpinis superatis per longa itinera in Podmontium transierunt, et inde ad lacum
usque Conventum progressi sunt. Et licet huiusque urbs neque obsidione circum-
neque vi oppugnata sit, nihil tamen omissem est eorum, quae quis hostium ani-
mus et conatus sit, docere possunt. Gallus per legatos se amicum et socium pro-
fiteri, et ante annos aliquot Comand in suam tutelam recepit: at de illius fide
non absque causa plerique dubitant. Legati illius serio rem agere videntur, sed dum
causam extrahunt, interea rursus vigilijs et exoribus agendis fatigantur, civitas
amena exhauritur, ararium minuitur, et periculum est, ne multis tandem
animi deficiant, qui hactenus per Domini gratiam alacres et concordos fuerunt.
Invenit inmodum hoc nobis magnum beneficium praestitit. Nam Evangelicae
civitates in Helvetia artissimè inter se coaluerunt, et prius remissiores erant:
quod Comand nihil ad se pertinere putarent. Viso communi periculo et periculo:
et ita Papistae praesidia, oculos aperire et de communi salute serio cogitare cepit:
vixit. Imò nobis attulerunt ex Pontifice aliqui, quod alios praesentem habet. Itaque
in Comand defensionem consenserunt Tigurini, Bernenses, Basilienses, Scythasid-
ni, Solodorum, et praesidium iam decretum et ut illud mitterent, in provinciam
erat: sed legatorum Gallos intercessione factum est, ut de pace caput sit agi: et iam
missi sunt legati ex nostris et Sabandi Ducis primoribus, qui milites utrinque
ex castris deducant, ut positis armis curba ista componatur. Et sane in acie

nouacula, quod aiunt, res constituta fuit. Nam constat nobis, in Augustanis Comitibus o-
 mnium oculos in Heluetiam intentos fuisse, ut si bellum simile inter nos oriretur, veniret
 qui sub auxilioque praetore nos oppressos sub iugum mitterent. Nec procul à bello simili
 absumus. Nam si nostri quoque, ut Pontificij, consilia sua praecipitassent, iam aperta fuisset
 hoc bello ianua. Sed dum nostri praesidium, de quo dixi, paratum habent, simul vero
 cupias maiores ad iustum bellum instrunt, adhuc Valasiani, quoque bullis supra la-
 tum Genentem longe lateque ad Sabaudi fines extendit, praeter omnem Papistam ex-
 pertationem Bernatibus auxilia pollicentur, Rhodi verosimilius, quas à Papistis
 quinque Heluetico Cantuibus saepe passi sunt, è contra autem beneficiis, quae à Tiguri-
 nis multa olim et non ita pridem in pace et bello acceperunt, probe memores,
 duodecim millium delectum faciunt, qui ad omnem eventum parati nobis subsidio
 veniant, quam primum à nostris evocentur, videre cupimus aduersarij, qui cum da-
 bando conuenerant, se rem aggressos esse viribus suis maiorem, quae non tam tri-
 le, quam putabant, ad finem perducere possit. Itaque animi ipsos refrigerant, ut
 iam princeps ipse homines tum ab armis discessum querere videatur. Non tamen
 idos serui sumus Ludovico Comes illustris et generose, cum sciamus pacem ut-
 lam esse impio, lesse Prophetam, neque prodicionem finem esse apud eos, qui Chri-
 sti et euangelij odium animis conceperunt. Nam quod olim Lucanus de grega-
 rijs militibus dixit, nonnulli verius in eos, qui Antichristi militant dici posse
 credimus: Nulla fides pietasque viris, qui castra sequuntur Pontificum manibus
 quippe alta mentis repositum Iudicium Christi spectantur iniuria Papae. Expecta-
 mus ergo adhuc quid isti moliantur. Interca tria millia Heluetico in Belgiam
 abiisse, procul dubio iam audiuit Excellentia tua. Obsecramus sumis viribus Ponti-
 ficij, ne ferat, et delectae sunt cogitationes ex multorum cordibus. Nam palam tibi
 sperantare vidimus multos, qui prius anro Gallico dimittis facti, Alenconij lega-
 tis de suis studiis et fanore liberalissimi promissuram. Aiunt enim de nouo subli-
 dis illis submittere missitari. Verumtamen illi tanti motus, quae suis consilijs
 in eas angustias sese adduxit, ut eam vel ab his panis vel à Gallis exipari et
 totam opprimi oporteat. Rex Galliae magnis itineribus super Leuconum venisse
 dixit: causa huius subiti aduentus à plerisque ignoratur, multis autem suspecta est.
 Timebamus ne Augustus in Comitibus causam Ubiquitariam publica Imperij auge-
 tale propugnare conaretur Saxo Elector: Sed nihil huius tentatum audimus, ita
 nimis moderante principum animos Deus. Nam illos simul omnes subito Augustus
 discessisse forte, relicto illis Imperatore, qui frenat et miras spiritus aduersus
 Euangelij doctrinam. Ut vero ad Heluetiam nostram reuertar, Episcopus Ba-
 siliensis fructus iam metit foederis sui, quod cum Cantuibus Papisticis nulla
 de necessaria causa foret. Nam dum nobis turbas dare voluit, seipsum periculis
 obicit, quae illi nullum mihi domi suae locum tutum esse sinunt. Itaque ut ty-
 ranni prophanis solent, solopotarioque satellitum praesidio utitur. Nuper vero He-
 gonothi Galli octingenti cum ducentis equitibus à Navarra missi, ut Gene-
 uam subuenirent, Brunnulum, quod praecipuum Epi illius oppidum est, appu-
 lerunt, et aliquos eius pagos in se erunt: et vix ab illis sese extrahit, nisi graminis
 aliquod malum dent. Sed de his et alijs similibus, quae illar agunt, Excellentia tua
 plura et certiora cognoscere poterit ex filiis, quoniam multis alijs propter postis perire;
 tum Basilea discedere instituisse audio. Doleat mihi non aliquam de illo bene me;

A Heluetiam

A paucis verbis multa:
his et additis

vendi occasione nobis oblata esse. Preter autem Deum Patrem misericordiam. V. illius
 & Tuique benedictat, et tuam Excell^{am} illum hie et generose Domine cum nobilissima con-
 iuge et tota familia clementer servet ad sui nominis gloriam. Tiguri 28 Augu-
 sti. Anno nati Christi 1582. Cum obsequare vellem literas reddens mihi D. Be-
 zar literas, qui Sabaudi milites inensis castris festinanter recessisse, et urbem obsidione
 liberatam esse scribit. Spes est principem istum non facile talis quid tentaturo post.
 hac. Vidit enim Genovesib. plures amicos esse, quam putarat. Prope adfuit Admira-
 li filius cum equitibus trecentis et 40 vexillis predictum solopetariogo. Aliunde et plu-
 res alij adveniarunt. Benedictum sit nomen Domini exercitus Q.

Dum ista scribo venit Basilea studiosus
 Aguirius, qui Filium Excell^{ae} tuae cum
 preceptore et regente suo intra octiduum
 advenituro nuntiavit, et me rogare, ut
 de hospitio illis prospiciam. Dabo operam
 ne quid eis desit.

Tua Excell^{ae}

observantiss^{us}.

Rodolphus Gualtherus.

Illustri et generoso domino,
D. Ludovico à Söhen, Comiti
in Vuitgenstein & domino
suo cum omni reverentia
honorando.

8. 19. 74 p 92

+

5. 38.

Nisi de transmigratione temporum moribus et Ecclesia sua periculis nos tam diligenter prae-
miseret Dominus noster Iesus Christus, non possemus non graviter offendi iis, quae
quotidie experimur. Sed cum inter ea nihil novum aut insolens accideret. Ludo-
vico Comes generoso et Illustris, nos in fide confirmari docet, quando tam il-
lustria admittit exempla, ex quibus Dei fidem et immensam potentiam agno-
scere possumus. De Alenconio meliora sperare non potui, quae modo apud
Belgas designavit. Memini enim legatum eius, quem ad nos misit annis
superioribus, cum primam ex aula fratris secessionem fecisset, et hoc de illo
narrasse, illum de matris perfidia solvere conquiri, eo quod nuntium fore
arbitraretur, qui ex stirpe tam improba prolem bonam enasari potuisset credat.
Praedictabat quidem eius virtutes legatus ille, sed ego iam tum cogitabam, illi
frandis et sceleris animo concepti sibi consilium is eas voces emittere. Et quia
Anglia meliorabam ab illo, amicos sapientissimi, ut sibi caverent: qui de
auxilio de Belgae instituto senserim et scripserim, Exoritur enim iam ad,
huc meminisse arbitror. Verumtamen nunquam tam improvidos putassem
fidei nostrae hostes, qui in Galliis dominantes, ut rebus suis mundum con-
siliis tantum facimus auderent. Sed procul dubio Deus, qui ad totos
capit in sua astutia, illos exoravit, ut consilia sua diutius dissimulare
non poluerint, sed praecipiti et confidenti favore abrupti seipsos perdidervint.
Mibi certe res multas ob causas suscipienda fuit, et suspicionem auxit Regis
importunum consilium, qui in maxima rei pecuniaria angustia constetit,
luc per legatos suos in Helvetia magna contentione et immodico largitio:
nibus foederis Helvetici instaurationem urgebat. Et quia videbam
ut agi, ut Tigurini quoque et Bernenses qui hactenus libertatem suam con-
stanter defenderant, in societatem pertraherentur, et metum privationis de eo
degerant legati regis, ego quid sentirem libere illis exposui: et quia ex no-
stris audiebam esse aliquos, quibus incommensuris videbatur, si nos soli for-
dus illud deberer cavemus, in quod Cantones reliqui omnes una cum
Bernensibus consensissent, et pax entiaque in Galliis praestarentur, quibus
hac ratione consuli posset, causam hanc, quae mihi cum periculo res, et
Ecclesia et libertatis coniuncta videbatur, ut remota erat, publice pro
conicionibus sacris agere capere, nullis quidem contra framentibus, apud
quos immodicam et odium mihi comparari, et benedixit mihi Terio nro
Dominus, ut praeter omnem expectationem veritas vinceret. et qui Galli-
cas partes tuebantur, nisi numero superiores se fore putarent, non ausi
sint causam suam agere in Senatu, nisi inter pericula de illa multis
et fore cum vulgi applausu garriverint. Interea causa Conventus apud
nos triumphabat, quae eo usque deducta est, ut sperem, Sabaudum, nisi
irriguorari non desinat, non facili tamen aliquid violenter postea tanta-
tum esse. Accidit tamen opportunum admodum quod nos habuimus ad-
iuvit. Cum enim propter causam sine ~~litam~~ litem, quae nostris cum Con-
stantiensis Cantonicis Capitulo (ut vocantur) est, Bernenses legati apud nos
essent, et per occasionem foederis illud Gallicum cui solo minus inconsulto
intricarunt, ita exorsarent in frequenti Senatu, ut omnes, qui pro no-
stra gentis ingenio et more ad militiam mercenariam aspirant, tri-
stas domus attollerent, et cum rumor obscurus de Alenconij scelerata perfu-
dia et proditoria Antuerpiae et Belgici totius oppressionis per Gallos in.

stimula spargitur, mox item literis quoque Annarpiensis missio per mercatores
confirmatur, quae simul infelitem Gallego et cladem et Helveticos quoque
multosq; interitum continebant. Itaque Consul Bernensis, qui adhuc apud
nos erat, Galliarum partium studiosissimus, vehementer animo perculsus est,
nostroque ac hominum animi adversus Gallos exasperati me laudare
et amare, atque Deo gratias agere, qui Republic. nostram servasset, ne
insidiosi foederis societate implicata in libertatis periculum incidisset. Nec
dubito apud Bernenses, apud quos non sine contentione Gallia factis
est visis, mihi serio consultari de re, qua sese liberant. Nam non
obscure mysticatur, in Galliis quoque novum consilium de Ertijs opprimen-
dis in provincia fuisse, si Galli apud Belgas visissent. Ut ergo illis Alon-
mus sua perfidia poenas dedit, ita eiusdem opera Deus apud nos usque est-
ut nulli mihi rectius sapiant, ^{quam} quos Galli simulata amicitia ferre in-
starent. Utinam vero Belgae vel mihi sapiant, et Deo fidere discant, qui tam
evidentibus indicijs manum vindictam iam bis exercuit: primum privatum
in servando Aurario, mihi ac publico, dum civitates praecipuas adver-
sus latrones inanisimos tentatus est. Apud nos in vicinia Papias milibus
agunt, et nuper Roma stridebat, Papam mense Januario in Cardina-
lium Consistorio protestatum esse, se rebus in Germania afflictis. consulere
non posse, cum videtur omnia in Helveticis ruere: Se ergo postulare rem Deo
commendare velle, et apud summi Principis, iuribus et placandis contendere,
ut ipso manuum medicam istis vulneribus adhibeat. Expectant plerique
quam eventum habitura sit Coloniaensis Archiepi causa, quam tua Excell.
cumprimis cordi esse, non dubito. Est illa magni momenti propter exem-
plum, Nam si ille vincat, et quod pio caput, ad finem optatum perduc-
rat, non dubitabit, qui eius vestigia sequantur. Non ignorant hoc Perusini
eoque magis firmiter. At eo ardentius nostros quoque apud summi Principis
instare debet, ut Deus pia capta servet. Schola Conventus rursus tolli-
gitur. Ex nostris tres adolescentes patritij illuc missi sunt, quos D. Basili-
ensis commendat, eo quod mihi propinqua cognatione et affinitate iuncti sunt.
Scripsit ad me hinc diebus filius Excell.^{ae} tuae Georgius, et eius proptor
D. Paulus. Valens, et de filij profecti in literis indicare possum ex scriptis.
me. Rogarat me hinc discedere D. Paulus, ut Excell.^{ae} tuae scriberem
de consilio profectiois eorum: sed post hoc, quia Basilea, Argentina et ad Rhe-
num fore passim sanxit, aut saltem volitata est, eam scribendi et literas
mittendi occasionem nobis abstulit. Fuit nobis invidiosissima filij et nepotis
huius atq; praetoris ipse D. Pauli conversatio. Ita enim vixerunt, ut mod-
estia et pietatis laudem meruerint apud omnes viros. Et dignus est D. Pau-
lus, minus rem habere Excell.^{ae} tua. Nam vides illum cum eruditione
singulari Interitum quoque pietatis studium coniunxisse. Dedi mercatores
nostros librum meae familiae in Haiam, qui mihi typis apud nos ex-
tus in lucem prodijt. Eum apud Robertum Camberium, qui Frobeniori
nostri officinam Francofurti tenet, mihi inveniunt. Vel illum Robertus ad
Excell.^{am} tuam praefari curabit. Haec habui quae mihi scriberem. Expe-
ctamus quid Sabaudus in summat, qui per omnia annum imitari videtur
fortassis ille et non felicius futurus. Aios illi addere videtur Saxo et Bravi;

deburgiensis & lectores, qui ad Helveticos literis scriptis tamquam eius illis comen-
dantur: si prudenter videri id fecerint, alij indicunt. Multis ex Vbiqvis tunc
Alchymia dignitatis fabrica fuit: ita prodire videtur. Deum Opt. Max.
rogo, ut adversarios consilia passim dissipet, Ecclesias servet, et tuam Ex-
cellam cum tota domo servet. Dno Olaviano salutem precor. Vale.
Siqui Cal. Martij Anno 1583 secundum veterem et receptum
Ecclesie calendarium: Novum et Gregorianum Roma relinquimus adfuer.

Tua Exorcell.

observantiss.

Rodolphus Qualtjernus.

Illustri et generoso Domino,
Dno Ludovico Comiti in
Vintzenstein, dominum
suo clarissimum et
summi honorandi.

3to C. 2. Martij 1583

Berlinburg.

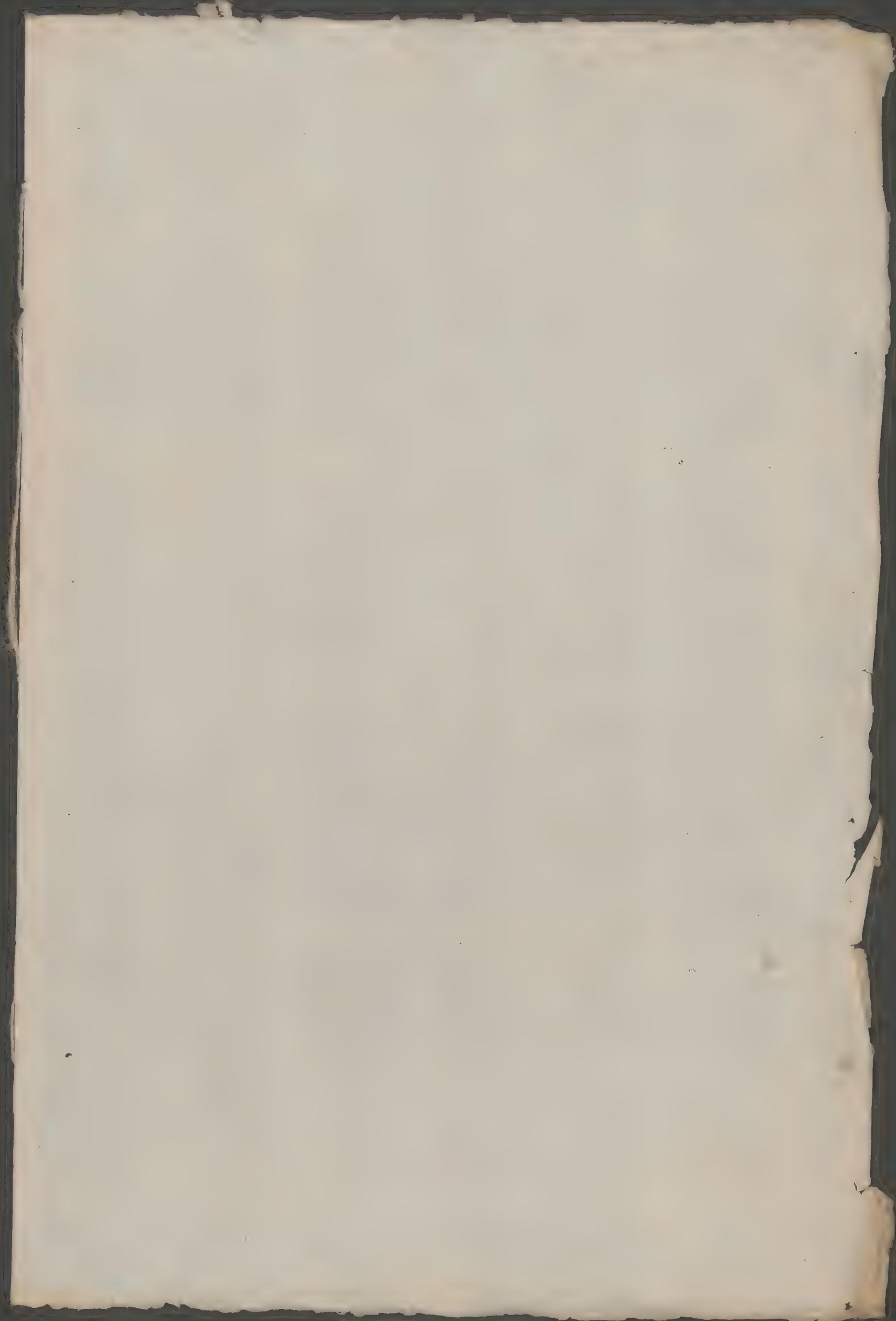
S. Agnoscimus Domini Pauli Ciceri tandemorem, qui quo filio et nepoti tuo praestitimus officia tantum
 praedicat. Nos certe de nobis nihil praedicare possumus praeter voluntatem, quia sancti nobis ad
 illos adimandum propensa sunt, etiam si vires non semper illi res ponderant. Ex quo conuenit
 discesserunt, nihil de illis audimus, speramus autem illos bene valere et Deo propitio
 qui sui timores non deserit, quo minus illos studio et actionibus benedicat. Interim non
 regnat modo licentia et impietas. Ea enim est res conditio, ut cum impie quidam
 licet, solis pio non licet Deo cultum debitum prestare, et pietatis munus commendare,
 qui sub religionis praetextu inra omnia diuina et humana conturbant et mutant.
 Detestabilis fuit in Belgio Alonsonij perfidia: et non multo magis excusari potest Bel-
 garum lenitas, qui toties isti adhuc quid facere ipsos oporteat dubitant. His scimus hos
 in apertis, illis proditor. Quid ergo aliud fiat, quam ut adversus hos tam acerrime
 pugnet, proditor autem ipse diligentissime caueat. Sed in utroque illos deficere video. Non enim
 tentatam ab Alonsonio Antuerpiae expugnationem adhuc cum eo pariter libuit: et hic solum
 sibi deligit. Cum Kortram, civitatem Flandriae portum et filum in hunc hyspaniam, qua vipe alia
 ad Calcedonem defendendum commodior erat, in qua illi praecipuum praesidium adversus An-
 glos solum esse arbitrantur. Nunc Dunkerka in impiorum relicta in Galliam se
 refugit dicitur Alonsonius, et nuper in Flandria oppido agere scribat. Unde ego colligo,
 illum Belgii causam nunquam fore regere, et ne sibi ipsi quidem fideles
 esse fuisse Gallos. Nec fallimur opinor suis contrariis, qui auspicibus Romano Anti-
 christo Hispaniam cum Gallo et Sabaudis et nobis Cantuariis conspirent. Sed videtur
 rationem fore quod vulgo dicitur, Malum consilium consultori pessum.
 Nec enim mihi ipsi persuadere possum, Hispaniam nunquam fidei habituro Gallo, qui fi-
 dem suam solius prolebit, et nemo nisi mentis capite illi rostrare possit. Enim,
 vero dum haec scribo, Dominus Beza ad me litteras dedidit, quibus significat, partem Gal-
 licam nunquam magis mutasse, prodentibus se pessimis proditissimisque hominum con-
 silijs. Nec desunt, qui non obscuris insistant, consiliis regem, Inquisitionem thesa-
 ricam in Regem inuicem inuicem. At qui alijs cordatioribus sunt, hoc vipe a papistis,
 consilio imperari posse existimant. Lugdunum certe venit Rex, ex quo plerique
 nihil boni omnino. Et commentum ad Calendas Octobris regem in hunc hyspaniam
 delectos hominum, in quo se de rebus magnis consilio velle pollicetur, et ad
 quum imitantur Navarrae et Comitis quoque, quo tamen nemo tutos
 credit. Ad Navarrae remittitur lex, qua nisi Dominus avertat ipsi scandalum
 pariat. Sabaudus tergiversatorum agit in causis Comiti, dum rem exorabit, nec vult
 cum regere, ut in eo decerni possit. Interim rursus exoritur fatigantur et sumptibus exoritur.
 Dico Comiti ab Helvetijs dictus est Calendis Novembribus: Quod si ad hunc
 non apparuerit illius legati vipe bona cum pace nos transigat. At maioris momenti
 res est Colonensis controversia, qua et iam decessit, et universa Germania pax atque
 salus ab ea pendere videatur. Nam si causa cadet Truchsessius Elector, et inferior fiat
 Casimirus princeps, ita stabilire conabitur potentiam suam in Germania Antichristus,
 ut nulla remaneat nobis libertatis recuperanda spes. At non omnibus haec causa
 cordi est, qui dum ipsis bene sit, publicam pacem facile negligunt. Nihil enim de illis
 dicam, qui se saluos fore sperant, si nos opprimantur, quasi tota Antichristi rabies
 Truchsessiano et Caluianistae sanguine placari possit. Sed vehementer illi errant.
 Irascitur enim lupi sanguine non saliantur, et innocentium suorum cultusque miserie Dei ira

accidit. Et quid publicum est hoc incendium, quod passim omnibus incensum
minatur, communibus auxiliis opus erat. Intelligunt non optimi quique: sed vni
cui numero, quos privata cupiditas exaceravit, et non possint non velint vi
dere, quae necessitas requirit. Quid si aliud fiat, si ut in unum Deum respiciat
mus, qui Ecclesiam suam non sine huius mundi fluctibus obrui, et facile vindi
ces inveniat, qui oves suas in medio luporum se defendant. Qui in his partibus operam
ponunt, sentiant procul dubio si imprudenter agant, dum in communi patria oppressio
ne sibi salutem privatam pollicentur. Atqui ea domantia non solum Belgas et Germanos,
nos, verumetiam Helvetios nostros seducit, ex quibus qui papisticas superstitiones
adhuc mordicus retinent, Austriacos principes suscipiunt, et cum his Romanos
pontifices, quos legatos à latere venerant, et quam Filius Dei ipsis offert liber
tatem ipsi subiiciunt, qui patria communis se fatalis fuerunt. Est haec extrema mundi
senectus, et hi fatales illi morbi sunt, qui hunc ad finem suum deducunt, qui non
poterit non laqueo esse ipse, qui adventum Domini fide constanti expectant.
Hac scito Ludovico Comes Illus Trio et generose inter graves capitis dolores
quodⁱ triduo me fatigant, et Excell^{am} meam rogo, ut scriptum inultuaria ipso
scit. Deum vero Opt. Max. ex toto corde precor, ut malus is fons ipse componatur,
et malum istud, quod toti Germania videtur extrema minari, clementer a
vertat, neque nobis sui gloriam propter peccata nostra periclitari sinat. Tuam vero
Excell^{am} servet cum generosa coniuge et universa familia. Tiguri 27 Augu
sti. Anno Christi nati M. D. LXXXIII.

Tua Excell^{am} observantissimus

Rodolphus Redliffius.

Illustri ac generoso Do:
mino, D. Ludovico à
Sachsen, Comiti in Vit:
gen's fein, Dno in Ham:
berg & Dno suo hunc:
rando.

8 4

B. 21. 76. 53. 1.

PK. ST.
BIBLIOTHEK
BERLIN

Ludovicus Comes Wittenburgensis, Rod:
Gualthero S. in Dno.

Lam annis est doctiss: Gualthero, cu de re sacramentaria com:
mentarium boni cuiusdam viri commentarium tibi inspiciendum
mitterem: qui etsi non admodum a vobis dissentire, nescio quid
tamen in Zuinglij doctrina desiderare videbat. Ad hac copioso
elegantiq: scripto respondes, scriptoris sic pbas sententiam ut
Zuinglium interim ab adversariorum reprehensionibus vindicet.
Cuius etiam gemina explicata sententia, multis demonstrat
iniuria carpi virum de re Christiana optime meritum.
Vbi de sententia quorundam & iniquitate haud iniuria queroris:
quia cu tantum multi pmanerent, magna, ni id ageretur, nobis
per Germaniam Ecclesia & Scholarum vastatio intuerenda est.

~~De re de Bucer & Caluino pstantiss~~

Quo enim quisq: ad rem ipsam cognoscendam magis tardus &
maiori ad discipul:
causa temeritate inopis, eo forte est ad discipulandum paratior, ad arguendum male
dicendum impudentia utitur.

Qua vero de Bucero & Caluino commemoras, doctiss: pstantissq:
nostra aetate viris, mirarer vehementius, ni scirem Satana homicida
esse & mendacii patrem, idq: ad nullam arte equis instructos atq: in
erroribusq: seminandis ac fovendis. Facile aut crediderim
scriptorem nostrum, Bucero hac in re secundo esse iudicium, cuius
aliquando discipulum fuisse plane mihi persuasum habeo
Quid aut Zuinglius diversum habere, seu ab alijs pterq: a Luthero
dissentire videretur, id scire non potui, quando cuiusmodi scripta hactenus
mihi non videre contigit

Quo sane illius
exemplo monemur
nos quid hominum aucto:
ritati plus arguo
tribuentes, in
veritate indaganda
ipsi remissiores sumus.

Nec magnopere laboro, cum intelligam ex ijs quae allegas, quaeque in
locos aliquot scripturae ipse commentaris, nihil re ipsa differatis
habere. Ego vero neque fidelibus Christi ministris quicquam derogare
neque in illis gratiam velum non probanda laudare.

Magna est Lutheri auctoritas, clara eius in rebus Christi merita
nihil tamen humani ab eo aliquid potest. Atque utinam qui minus
genuini ipsius discipuli videri volunt, virtutes potius quam nomines
exprimerent. ne dum sinistra praemiorum imitatione laudem quaerunt
id dum consequantur, quod de Novatij, ni fallor, discipulis veterem
quidam praenunciavit, Novatium se amare inquit Novatianos
non itum. Quod si ea ore moderationem servarent, idem esset
pacis & concordiae studium ^{et magis} quale tuis litteris profertis, certe
hincbarum minus, & Ecclesias ^{rectius} magis ^{consequenter} paratas haberemus.

Nunc cum undique classis caritatis, nunc non verbis & armis
de religione pugnetur, periculum est ne nimium concurrendo
veritatem ipsius amittamus. ^{idcirco} Nos ipsos ^{confidimus} latramus, interium
communi hostem foremus. ⁺ At quia Zelo id fiat cunctis daret.

+
Cuius ea quae minus
in Belgia geruntur
arguta esse possunt.

Videmus consories quosdam theologos ^{reptos} ^{& suo rigore} tanta quae ne collapsus quidam
ac consultantibus suis parant, tam pontificis tam esse faciles &
dilectos ut non vereantur authenticis frivole, si deus placeat, qui adversus illos
Sacramentariis ut vocant, opem ferunt.

Par est ^{hanc quendam} ratio qui titulo prioris doctrinae gloriantur, atque in
eo operosi ne quod in Ang. cont. schisma admittatur, fratres vero
laborantes atque adeo commune periculum ^{receptis religionis foris} negligunt. Nonnulli imo
pudentius quasi (quasi) sediciosos & rebelles hostes se coniungunt.

apud vicinos Belgas
ferri

quo tamen ad Antioch:
regnum subleuandum
non instructior

Inter quos prohi pudor, sunt etiam heredes nostri non pauci
aliquot ac principes viri. Pauci vero ac nisi mercede
^{forte} conducti aduersus hispaniam tyrannum, arma ^{summa} gerunt
quoque ob potentia & opportunitate
quoque aliis potenter, nec magis nobis instimulans est.
Habet Venia princeps exercitus hanc contumaciam, nimirum
equitum germanorum ad 7 milia, pedes aliquanto plures.
Iste eas copias quas ^{seu habet} sub Ludouico comite in Hamonia,
Flandria item in Zelandia & Hollandia ubi complures
ciuitates occupauerunt sibi coniunxerunt
Princeps tamen ipse in Geldria subigenda, itaque reprimendis illis
hactenus occupatis fuit qui ad Albani castra transire voluerunt

Ad theologos Tugurinos circa
Cal: Sept: A^o 72.

S. Postremas meas literas Excell.^a tuae redditae esse, mihi indicavit Catharinus Dultis, per quas misoram, qui idem te per nros mercatores responsum affir-
manit. Et si verò quod nunc scribam nihil sit, neque si quid esset, prolixè
scribere possim, cum hodie mane remissionem habuerim, et alia post mero-
diem habenda sit, quae ad duos foras spatium durabit, quam nostrum
mane altera prolixior excipiat. (nam solimus ex more Ecclesiae nostrae
hoc biduo totam Passionis nostrae historiam pplo exponere.) nolui tu
tabellarium nostrum sine meis illuc venire, vel, alteram quae causa me
nunc impediat, intelligas. Negotium illud commune de nro, suppli-
te libello in Comitibus exhibendo, post multam consultationem eo tan-
dem deductum est, vel locutio nulla illuc mittenda videatur:
interim Illustriss.^o Electori principi nri scribunt, ut eius Celsissi-
mi liberum faciant, et scriptum illud (si ita res posulare videa-
tur) exhibeat. Nulliussem ego illuc missos fuisse, quamvis istam
agerem, quàmvis quid sperari possit de Cyprianis istis non
videam. Et fortassis probrit, si Camerinum jam non mouea-
mus. Nam planè vides hoc ventum ex eo immo esse, quae-
turando deteriora fieri: quando parvi ad eorum curam non at-
tendit, et non aliquo quindicio sine praecogniti. Nec dubito Deum
Abisophelos istos infatuaturos, vel sibiipsis malum accersane quo
contra Davidem imita Consilia dissipentur. Mo magis solidum
saber bellum Gallicum et Illustriss.^o principis Joannis Casimi-
ri fers, quem vel Deus in ista gente infida nobis, bene-
ex corde preter. Apud nos mihi de toto illo bello silentium, nisi
quid omnes narrare. Regi non mali cum fratre, Condore,
et reliquis committere, sed solum Joann. Casimiro obsistere, quò mi-
nus pax rocat. Istae verò mihi videtur rationes, vel in hunc
omni odium doctrinam, et facilius deinde illum opprimere:
quod auctorat Deus Opz. Max. Sed plura non possum. Paxil
Deus, vel sic nri tabellarius ad nos rediens nuntium nobis
ferat, quo possimus solidum gaudium habere. Valeat tua
Excell.^a in Christo Jesu. Tiguri 19 Aprilis. Anno 1576.

Ind Extr. No.

observanti 8.

Rodolphys Cynalagus.

Gualtherus

